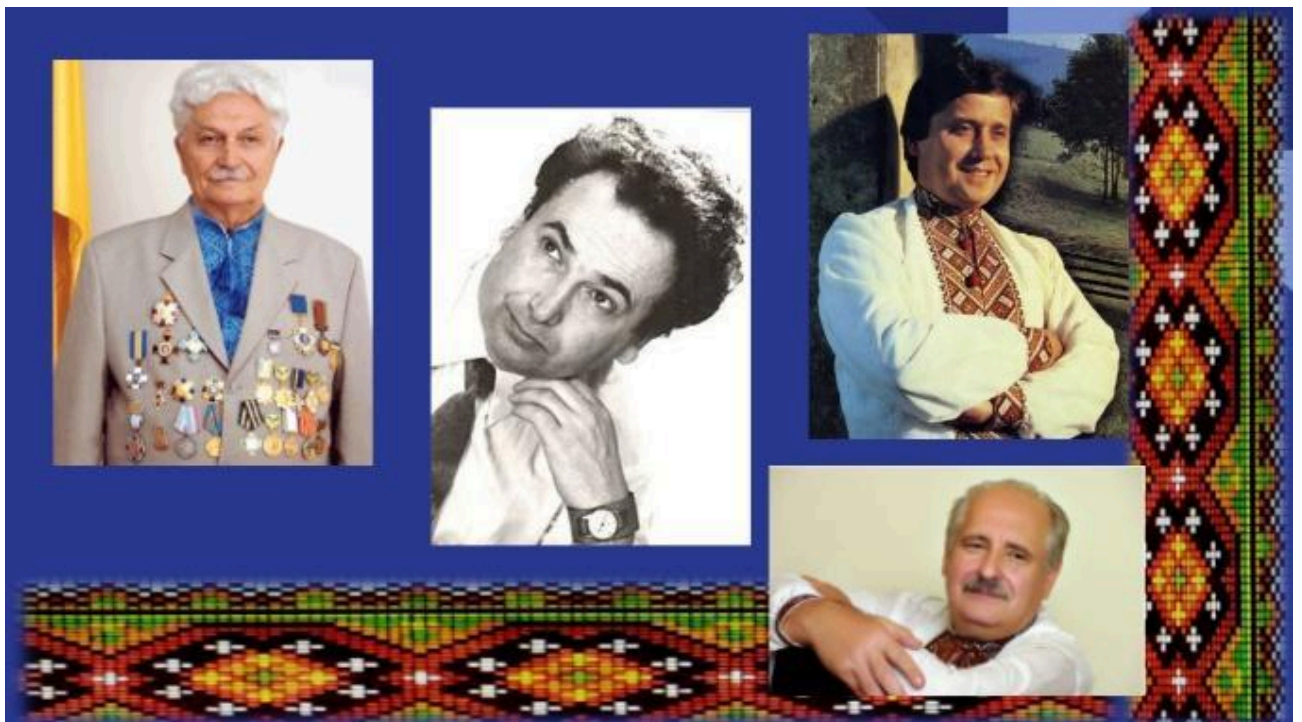

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЛАБОРАТОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ТА ЕТНОПЕДАГОГІКИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

УКРАЇНОЗНАВСТВО ТА ЕТНОПЕДАГОГІКА: ВИТОКИ, СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ШКІЛЬНИЦТВА НА ТЕРЕНАХ ПРИКАРПАТТЯ

Педагогічна науково-практична конференція 29 травня 2024 року

Івано-Франківськ, 2024

УДК 37.035:908+39(=161.2) (477.86) (082)

Українознавство та етнопедагогіка: витоки, становлення та розвиток шкільництва на теренах Прикарпаття: матеріали обласної педагогічної науково-практичної конференції (29 травня 2024 року) / авторка ідеї та упорядниця Л. Максим'як. Івано-Франківськ. Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Навчально-науковий інститут українознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; Науково-дослідний інститут українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2024. 124 с.

*Рекомендовано до друку науково-методичною радою
Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти
(протокол № 2 від 27 червня 2024 року)*

До збірника увійшли тези доповідей, подані учасниками та учасницями обласної педагогічної науково-практичної конференції «Українознавство та етнопедагогіка: витоки, становлення та розвиток шкільництва на теренах Прикарпаття» (29 травня 2024 року).

У виданні розкрито широке коло історіографічних, наукових та методичних питань українознавчого та етнопедагогічного спрямування з метою привернути увагу педагогічної та наукової спільноти до необхідності актуалізації українознавчих та етнопедагогічних досліджень, надбань наукової етнопедагогічної спадщини задля збереження української національної ідентичності, популяризації та поширення українознавчих знань в освітньому середовищі Прикарпаття.

Тексти публікуються в авторській редакції. За науковий зміст і якість поданих матеріалів несуть відповідальність автори.

**Авторка ідеї та упорядниця:
Лідія Максим'як, кандидатка наук з державного управління,
методистка лабораторії педагогічного досвіду та етнопедагогіки
Івано-Франківського ОШПО**

**Коректори: Ольга Шегда, Наталія Гой, методистки літературно-видавничого
методичного центру Івано-Франківського ОШПО**

© Автори, 2024
© Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, 2024
© Навчально-науковий інститут українознавства
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, 2024
© Науково-дослідний інститут українознавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка, 2024

ЗМІСТ

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ.....	5
---------------------------	---

РОЗДІЛ І ЗДОБУТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ: ДОСВІД ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

<i>Інна ЧЕРВІНСЬКА.</i> Українська етнопедагогіка Мирослава Стельмаховича в контексті реалій соціокультурного простору воєнної доби.....	16
<i>Оксана ПОЯСИК.</i> Етнокультурні традиції у Новій українській школі: інтеграція та збереження	21
<i>Віолетта ЛАППО.</i> Підготовка майбутніх педагогів до інтегрування календарної обрядовості в освітню практику НУШ.....	24
<i>Валентина ГРЕЩУК.</i> Патріотичне виховання молоді на поетичних текстах про війну.....	27
<i>Соломія РИБЧАК.</i> Українознавство та етнопедагогіка як складові національно-патріотичного виховання в НУШ.....	32
<i>Лідія МАКСИМ'ЯК.</i> Інтеграція ідей української етнопедагогіки: виклики сучасного шкільництва.....	37
<i>Ірина ДІДУХ.</i> Принципи формування морально-патріотичної свідомості учнів та її значення в контексті громадянського суспільства в Україні.....	44

РОЗДІЛ II.
СУЧАСНЕ УКРАЇНОЗНАВСТВО У КАНВІ ВАРІАТИВНОСТІ
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

- Ірина КРАСНОДЕМСЬКА.* Українознавчі засади національно-патріотичного виховання учнівської молоді в умовах повномасштабної російсько-української війни.....48
- Юрій ФІГУРНИЙ, Ольга ШАКУРОВА.* Роль українознавства у посиленні національно-патріотичного виховання української молоді в умовах повномасштабної російської агресії проти України.....56
- Тетяна БЕВЗ.* Патріотизм як феномен: етимологічні корені, історична еволюція та ідеологічні аспекти.....65
- Любов ОТРОШКО.* Роль українознавства у національно-патріотичному вихованні сучасної української молоді в Україні та діаспорі в умовах російсько-української війни.....69
- Сніжана ФОЦІЙ.* Сучасні культурно-мистецькі практики як засіб виховання патріотизму учнівської молоді.....77
- Євген ЛУЦІВ.* Історія шкільництва села Пасічна.....82
- Наталія ШИЦЬКА.* Сучасне розуміння розвитку шкільництва на теренах Прикарпаття.....87

РОЗДІЛ III.
ПОСТАТІ УКРАЇНОЗНАВСТВА ТА ЕТНОПЕДАГОГІКИ, ЇХ ВНЕСОК У
РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ.
ЮВІЛЕЙНІ СИЛЬВЕТКИ НАУКОВЦІВ ТА ПЕДАГОГІВ

- Михайло ХОДАК.* Виховні орієнтири української етнопедагогіки у спадщині Мирослава Стельмаховича.....90
- Юрій ФІГУРНИЙ.* Внесок фундатора сучасного українознавства Петра Кононенка в актуалізацію національно-патріотичного виховання громадян України в умовах російсько-української війни.....95
- Галина ЛОЗКО.* Актуалізація філософської спадщини Володимира Шаяна в освітньому процесі.....104
- Олександра КУЗИШИН.* Українознавчі аспекти та педагогічний потенціал наукових надбань Степана Пушика..... 107
- Лідія МАКСИМ'ЯК.* До питання актуалізації авторської освітянської концепції Гуцульщинознавства Петра Лосюка у шкільництві Прикарпаття.....112
- Марія ФЕДУНЬ.* Українські січові стрільці та музейна справа.....121

НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА
 КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
 імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
 ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
 ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
 ЛАБОРАТОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ТА ЕТНОПЕДАГОГІКИ
 ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
 імені ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
 НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА

ПРОГРАМА

обласної педагогічної науково-практичної конференції
“УКРАЇНОЗНАВСТВО ТА ЕТНОПЕДАГОГІКА:
ВИТОКИ, СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК
ШКІЛЬНИЦТВА НА ТЕРЕНАХ ПРИКАРПАТТЯ”
у дистанційному форматі

29 травня 2024 року, початок об 11 год, актовна зала ІФОППО,
 м. Івано-Франківськ, площа Міцкевича, 3

Івано-Франківськ, 2024

Мета конференції: привернути увагу педагогічної та наукової спільноти до необхідності актуалізації українознавчих та етнопедагогічних досліджень, надбань наукової етнопедагогічної спадщини задля збереження української національної ідентичності, популяризації та поширення українознавчих знань в освітньому середовищі Прикарпаття.

Тематичні напрями роботи конференції:

- здобутки української етнопедагогіки: досвід для Нової української школи;
- сучасне українознавство в канві варіативності освітнього середовища;
- постаті українознавства та етнопедагогіки, їх внесок у розвиток педагогічної науки. Ювілейні силуетки науковців і педагогів;
- сучасний шкільний музей як соціально-культурний і науково-освітній простір.

Обласна педагогічна науково-практична конференція організована лабораторією педагогічного досвіду та етнопедагогіки Івано-Франківського ОШПО у партнерстві з навчально-науковим Інститутом українознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника; Науково-дослідним інститутом українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка: відділом української філології та освітніх технологій; відділом культурології та культурної спадщини; відділом етнології та історії України; Прикарпатським національним університетом імені Василя Стефаника: кафедрою початкової освіти, кафедрою теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти педагогічного факультету; Коломийським навчально-науковим інститутом; ЗВО «Університет Короля Данила»; Малою академією наук учнівської молоді Івано-Франківської міської ради; закладами фахової передвищої та загальної середньої освіти Івано-Франківщини.

Модераторка конференції – МАКСИМ'ЯК Лідія Любомирівна, кандидатка наук з державного управління, методистка лабораторії педагогічного досвіду та етнопедагогіки Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Приєднатися можна за покликанням:

<https://meet.google.com/jrf-qwou-iiy>

Вітання з нагоди відкриття конференції:

11.05–11.20

БАРАБАШ Ольга Дмитрівна, проректорка з наукової роботи Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, кандидатка педагогічних наук, доцентка

ГРЕЩУК Валентина Василівна, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української мови, директорка навчально-наукового Інституту українознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

ДОДОНОВ Роман Олександрович, доктор філософських наук, професор, директор Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ:

11.20–11.30

ЧЕРВІНСЬКА Інна Богданівна, докторка педагогічних наук, професорка кафедри початкової освіти, завідувачка творчої навчально-наукової лабораторії «Гірська школа Українських Карпат» Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Українська етнопедагогіка Мирослава Стельмаховича в контексті реалій соціокультурного простору воєнної доби. З нагоди 90-річчя Мирослава Стельмаховича

11.30–11.40

ГРЕЩУК Валентина Василівна, кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри української мови, директорка навчально-наукового Інституту українознавства Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Патріотичне виховання молоді на поетичних текстах про війну

11.40–11.50

ВАСЬКІВ Микола Степанович, доктор філологічних наук, професор, старший науковий співробітник відділу української філології та освітніх технологій НДІУ КНУ імені Тараса Шевченка

Художня література про сучасну війну в освітньому процесі

11.50–12.00

ЛАППО Віолетта Валеріївна, докторка педагогічних наук, професорка кафедри педагогіки і психології Коломийського навчально-наукового інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Підготовка майбутніх педагогів до інтегрування календарної обрядовості в освітню практику НУШ

12.00–12.10

ФЕДУНЬ Марія Романівна, докторка філологічних наук, доцент, професорка кафедри педагогіки та психології Івано-Франківського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Українські січові стрільці та музейна справа

12.10–12.20

БЕВЗ Тетяна Анатоліївна, професорка, докторка історичних наук, старша наукова співробітниця відділу української філології та освітніх технологій Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного

університету імені Тараса Шевченка; старша наукова співробітниця Державної установи «Інститут модернізації змісту освіти»

Роль освіти у формуванні лідерської нації: стратегії і практичні аспекти

12.20–12.30

ТРАЧУК Олексій Васильович, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу культурології та культурної спадщини Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

«Подорожі до прадавніх хліборобських культур і традицій Східної Європи» – засіб системного використання українознавства

12.30–12.40

ГАЗІЗОВА Олена Олександрівна, кандидатка історичних наук, завідувачка відділу філології та освітніх технологій Наукового-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Формування національно-культурної ідентичності учнівської молоді в контексті українознавчих науково-дослідних проєктів учнів закладів загальної середньої освіти Івано-Франківської області

12.40–12.50

ЛУЦІВ Євген Михайлович, вчитель Пасічнянського ліцею Пасічнянської сільської ради Івано-Франківської області

Історія шкільництва села Пасічна

12.50–13.00

СОРОЧУК Людмила Василівна, кандидатка філологічних наук, старша наукова співробітниця відділу культурології та культурної спадщини Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Культурний феномен та національно-патріотичні тенденції пісні «Ой у лузі червона калина»

13.00–13.10

РИБЧАК Соломія Віталіївна, провідна фахівчиня навчально-наукового Інституту українознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Українознавство та етнопедагогіка як складові національно-патріотичного виховання в НУШ

13.10–13.20

КУЗИШИН Олександра Ярославівна, провідна фахівчиня навчально-наукового Інституту українознавства Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Українознавчі аспекти та педагогічний потенціал наукових надбань Степана Пушика

13.20–13.30

МАКСИМ'ЯК Лідія Любомирівна, кандидатка наук з державного управління, методистка лабораторії педагогічного досвіду та етнопедагогіки Івано-Франківського ОППО

Актуалізація наукової етнопедагогічної спадщини Мирослава Стельмаховича у світлі реформи Нової української школи

СЕКЦІЙНЕ ЗАСІДАННЯ

Секція. ЗДОБУТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ: ДОСВІД ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ. СУЧАСНЕ УКРАЇНОЗНАВСТВО У КАНВІ ВАРІАТИВНОСТІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.

Керівниця секції – МАКСИМ’ЯК Лідія Любомирівна, кандидатка наук з державного управління, методистка лабораторії педагогічного досвіду та етнопедagogіки Івано-Франківського ОІППО.

Приєднатися можна за покликанням:

<https://meet.google.com/jrf-qwou-iiy>

БАЙ Ігор Богданович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти та педагогічних інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Актуальні проблеми використання засобів українознавства у процесі викладання образотворчого мистецтва у НУШ

БЕЗНАЩУК Наталія Петрівна, вчителька початкових класів початкової школи «Пасічнянська» Івано-Франківської міської ради

Використання елементів українознавства на інтегрованих уроках у НУШ

БОЙКО Іван Дмитрович, директор Малої академії наук учнівської молоді Івано-Франківської міської ради

Варіантність використання українознавства в освітньому процесі МАНУМ Івано-Франківської міської ради

ВЕРБЕЩУК Світлана Василівна, кандидатка педагогічних наук, доцент, доцентка кафедри початкової освіти та педагогічних інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Використання українознавства та інноваційних технологій у освітньому процесі НУШ

ВИСОВЕНЬ Оксана Іванівна, доктор історичних наук, доцент кафедри історії і культури України та спеціальних історичних дисциплін Університету Григорія Сковороди в Переяславі

Внесок Віктора Коцура у розвиток української педагогічної науки

ВИСОЧАН Леся Михайлівна, докторка педагогічних наук, професор, професорка кафедри початкової освіти та педагогічних інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Полікультурне виховання здобувачів початкової освіти у процесі вивчення дисциплін природничого циклу засобами етнопедагогіки у НУШ

ВИСОТІН Микола Борисович, молодший науковий співробітник відділу етнології та історії України Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

До проблеми перспектив впровадження доробку науковців НДІУ у навчально-освітній та виховний процес закладів вищої освіти

ГОРБАЧЕВСЬКА Оксана Миколаївна, асистентка вчителя початкової школи «Пасічнлянська» Івано-Франківської міської ради

Використання елементів українознавства у виховній роботі з дітьми з особливими потребами

ГРИНЯК Вікторія Андріївна, методистка Малої академії наук учнівської молоді Івано-Франківської міської ради

Розвиток пізнавальної активності здобувачів закладів позашкільної освіти засобами етнопедагогіки

ДОВГИЙ Олег Ярославович, кандидат фізико-математичних наук, доцент, доцент кафедри початкової освіти та педагогічних інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Соціокультурні аспекти розвитку особистості здобувачів освіти за допомогою українознавства

КОПЧУК-КАШЕЦЬКА Марія Степанівна, кандидатка педагогічних наук, доцент, доцентка кафедри початкової освіти та педагогічних інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Формування моральних цінностей здобувачів освіти засобами етнопедагогіки (на матеріалі народних казок)

КРАСНОДЕМСЬКА Ірина Йосипівна, кандидатка історичних наук, завідувачка відділу етнології та історії України Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Українознавчі засади національно-патріотичного виховання учнівської молоді в умовах повномасштабної російсько-української війни

ЛОЗКО Галина Сергіївна, доктор історичних наук, професор, старший науковий співробітник відділу етнології та історії України НДІУ КНУ імені Тараса Шевченка.

Актуалізація напрацювань Володимира Шаяна в українському освітньому середовищі

МАКСИМ'ЯК Лідія Любомирівна, кандидатка наук з державного управління, методистка лабораторії педагогічного досвіду та етнопедагогіки Івано-Франківського ОППО

Ювілейна силуетка до 80-ліття. Сторінками захоплюючої мистецької та педагогічної спадщини Михайла Сливозького. Студентський спогад про Вчителя

НАКОНЕЧНА Лариса Богданівна, кандидатка філологічних наук, доцент, доцентка кафедри початкової освіти та педагогічних інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Виховні настанови українців у фразеологічній народній спадщині

НЕДІЛЬСЬКИЙ Степан Андрійович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії та методики дошкільної і спеціальної освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Використання засобів етнопедагогіки як ефективних засобів навчання здобувачів освіти в умовах дистанційного навчання у НУШ

ОТРОШКО Любов Григорівна, молодший науковий співробітник відділу етнології та історії України Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Роль українознавства у національно-патріотичному вихованні сучасної української молоді в Україні та діаспорі в умовах повномасштабної російсько-української війни

ПИЛИПІВ Наталія Петрівна, вчителька початкових класів початкової школи «Пасічнянська» Івано-Франківської міської ради

Національно-патріотичне виховання здобувачів початкової освіти засобами українознавства

ПИЛИПІВ Олена Анатоліївна, вчителька початкових класів початкової школи «Пасічнянська» Івано-Франківської міської ради

Використання народних звичаїв та традицій у процесі полікультурного виховання здобувачів початкової освіти

ПЛЕТЕНИЦЬКА Лідія Степанівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри початкової освіти та педагогічних інновацій Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Компетентнісний аспект вдосконалення педагогічної майстерності здобувачів вищої педагогічної освіти засобами українознавства

ПОЛЯКОВА Тетяна Вікторівна, спеціаліст вищої категорії, заступниця директора Івано-Франківського фахового коледжу Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Особливості формування мовленнєвої культури здобувачів початкової школи за допомогою українських народних казок

ПОЯСИК Оксана Іванівна, кандидатка педагогічних наук, доцентка Коломийського навчально-наукового інституту Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

Інтеграція етнокультурних традицій в освітнє середовище Нової української школи

СІМКІВ Марія Василівна, асистентка вчителя початкової школи «Пасічнянська» Івано-Франківської міської ради

Педагогічні умови використання засобів українознавства у роботі асистента вчителя у НУШ

ФІГУРНИЙ Юрій Степанович, кандидат історичних наук, старший дослідник, старший науковий співробітник відділу етнології та історії України НДІУ Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Внесок фундатора сучасного українознавства Петра Кононенка в актуалізацію національно-патріотичного виховання громадян України умовах російсько-української війни

ФОЩІЙ Сніжана Миколаївна, провідна фахівчиня відділу української філології та освітніх технологій Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Сучасні культурно-мистецькі практики як засіб виховання патріотизму учнівської молоді

ХОДАК Михайло Михайлович, викладач Коломийського педагогічного фахового коледжу Івано-Франківської обласної ради

Виховні орієнтири української етнопедагогіки у спадщині Мирослава Стельмаховича

ШАКУРОВА Ольга Владиславівна, кандидат історичних наук, старший науковий співробітник відділу етнології та історії України Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Роль українознавства у посиленні національно-патріотичного виховання української молоді в умовах повномасштабної російської агресії проти України

ШИНКАРИК Юліана Василівна, БЕЗСМЕРТНА Наталія Сергіївна, молодші наукові співробітниці відділу української філології та освітніх технологій Науково-дослідного інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Роль Міжнародного щорічного літературно-мистецького конкурсу есе серед учнів 1–4, 5–8, 9–11 класів на теми: «Воїн ЗСУ. Хто він?», «Образ сучасного українського воїна» у зміцненні мовної стійкості учнівської молоді в умовах російсько-української війни

ШИЦЬКА Наталія Василівна, магістр, викладач ЗВО «Університет Короля Данила»

Сучасне розуміння розвитку шкільництва на теренах Прикарпаття

Підбиття підсумків роботи онлайн-конференції

РОЗДІЛ І.
ЗДОБУТКИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ:
ДОСВІД ДЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

УКРАЇНСЬКА ЕТНОПЕДАГОГІКА МИРОСЛАВА СТЕЛЬМАХОВИЧА
В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЙ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО
ПРОСТОРУ ВОЄННОЇ ДОБИ

Інна ЧЕРВІНСЬКА,

докторка педагогічних наук,
професорка, завідувачка творчою
навчально-науковою лабораторією
«Гірська школа Українських Карпат»,
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

Упровадження Концепції «Нова українська школа» передбачає пошук ефективних шляхів виховання зростаючої особистості. Це зумовлює необхідність звернення до традиційної культури навчання й виховання українського народу.

Традиції народно-педагогічної культури, органічно вплетені в соціокультурний простір сучасного закладу освіти, є запорукою збереження національної культури та примноження духовно-морального потенціалу нації, утвердження українського духу й патріотизму, особистісної людської й національної гідності.

У процесі розв'язання означених проблем важливу роль відіграє використання традиційної української етнопедагогіки, культури родинного виховання, неперевершеного досвіду народної педагогіки тощо.

Окреслене зумовлює необхідність вивчення й творчого переосмислення педагогічних ідей та освітньої спадщини видатних педагогів і науковців минулого. Серед яких визначне місце займає науково-педагогічна спадщина Мирослава Гнатовича Стельмаховича.

В умовах розбудови незалежної Української держави та відродження національної культури визріла об'єктивна потреба у ґрунтовних дослідженнях творчої спадщини вітчизняних науковців і використання результатів цих досліджень для подальшого розвитку педагогічної науки та удосконалення освітньої навчально-виховної практики. Дослідження такого ґатунку допоможуть сучасним науковцям-дослідникам і педагогам-практикам краще пізнати минуле, збагнути сучасне й передбачити майбутнє. А творча спадщина цих науковців сприятиме відродженню в Україні автентичної педагогічної думки, забезпеченню єдності, наступності й спадкоємності поколінь.

Серед видатних постатей українських педагогів ХХ століття гідне місце займає Мирослав Гнатович Стельмахович (1934–1998) – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПН України, відомий вчений, багаторічний декан педагогічного факультету Прикарпатського університету імені Василя Стефаника, перший голова спеціалізованої вченої Ради по захисту кандидатських дисертацій з педагогіки, сподвижник наукової педагогічної школи Прикарпаття, публіцист, громадський діяч та справжній патріот свого краю.

Мирославу Стельмаховичу належить визначна роль у царині глибинного дослідження надбань української народної педагогіки та традиційного родинного виховання. За ініціативи вченого разом з колегами-одномумцями, починаючи з 1988 року, на теренах Прикарпаття започатковано громадський рух за відродження й розвиток автентичної української етнопедагогіки й шкільництва на засадах національної педагогічної культури й традицій рідного народу.

Педагогічні твори Мирослава Стельмаховича, його усні виступи та звернення до прогресивної освітянської громадськості краю допомагали

тисячам учителів, вихователів, керівникам шкіл і наукових лабораторій правильно визначати ідейні цінності, духовні орієнтири в педагогічній діяльності.

Відповідно, за нових історичних реалій, на зламі режиму тоталітаризму й становлення незалежної України, авторитетне наукове слово Мирослава Гнатовича, якого освітяни з любов'ю називали «народний академік», «професор народної педагогіки», лунало з впевненістю, надихало на зміни, сприяло відмові від тоталітарних шкільних практик навчання і виховання зростаючого покоління. Ученому випала доля творити наукову теорію, згідно з якою педагогічна наука незалежної країни має ґрунтуватися на здобутках, духовних цінностях і засадах народної педагогічної мудрості. Оскільки на думку науковця, залучення школярів до народних джерел історії та культури, повинно розпочинатися з родини, з просвітницької роботи, навчання і виховання в сім'ї, з подальшим навчанням у школі, яка має бути обов'язково «українською за змістом та національною за духом». Саме під час навчання в школі учні мають можливість глибше пізнавати історію, традиції та культуру через використання багатого досвіду народної педагогіки, змістове наповнення та різнопланові засоби якої мають яскраво виражене етнокультурне забарвлення, відповідають національному виховному ідеалу, мають значну історичну й культурну цінність. У цьому неоднозначному процесі велика роль покладається на шкільних учителів, які на думку вченого, покликані створити сприятливі умови для повноцінного розвитку зростаючої особистості, здійснювати її прилучення до духовної і матеріальної спадщини українського народу. Педагоги повинні бути обізнані з методиками ознайомлення учнів з рідним краєм, національною культурою, традиціями, звичаями та озброєні інноваційними технологіями, методами і прийомами організації цієї багатоаспектної роботи.

У книгах, написаних М. Стельмаховичем, висвітлюється сутність української етнопедагогіки, розкривається її основний зміст й провідні завдання, здобутки, принципи, ідеали, самобутні риси, історичні традиції, а

також увиразнюється роль, місце та шляхи їх раціонального використання у сучасному родинно-громадсько-шкільному вихованні.

Розуміючи, що основною рушійною силою відродження та створення якісно нової національної системи освіти є педагогічні працівники, М. Стельмахович багато уваги приділяв теорії і практиці підготовки майбутніх педагогів. Він не тільки виокремив педагогічну деонтологію (розділ народної педагогіки, предметом вивчення якого є педагогічний обов'язок та відповідна діяльність), а й визначив перелік професійних обов'язків сучасного українського вчителя (посібник «Українська народна педагогіка», 1997) [3]. У вказаному контексті заслуговує на увагу теза вченого про необхідність внесення змін в організацію освітнього процесу, у наповнення змісту навчальних дисциплін у педагогічних закладах освіти.

За влучним твердженням М. Стельмаховича, предметом вивчення й застосування на межі ХХ–ХХІ ст. має стати «педагогіка українська, історія української педагогіки, теорія і практика українського національного виховання, українська порівняльна педагогіка, українська етнопедагогіка і етнопсихологія, українська дидактика, українське школознавство, українське родинознавство (фамілістика), українська педагогічна філософія, українська родинна педагогіка» [4, с. 11].

Наше сьогоднішнє, за стійким переконанням ученого, має стати періодом рішучих реформ, докорінних змін у галузі національної освіти й виховання, створення нових фундаментальних концепцій, теорій. Проте автор наголошував, «що досить часто такі зміни та нові підходи часто лише декларуються, а не обґрунтовуються і не реалізуються. У вищих державних освітніх установах і наукових інституціях нерідко забувають, про те, що за критерій оцінки науковості будь-якої теорії родинно-шкільного виховання треба брати ступінь її відповідності етнопедагогіці. Перебудова виховання дітей та підлітків у школі та сім'ї мусить проходити через застосування етнопедагогіки» [1, с. 227].

Освітня, громадська та педагогічна діяльність М. Стельмаховича відіграла значну роль у соціокультурному просторі України. Кращі його педагогічні

твори, публіцистичні статті та лекції, з якими він неодноразово виступав перед громадськістю, закликали до активного відродження української мови, до збереження національної культури. Актуалізовані вченим ідеї народності й патріотизму, пробудження національної самосвідомості заслуговують за сучасних реалій військового стану на пильну увагу з боку вчителів, педагогічної та батьківської громадськості.

Особливої актуальності педагогічні ідеї науковця щодо визначальної місії у сучасному соціокультурному просторі української мови, історії українського народу набувають у період військової агресії проти нашої країни. Українська мова, морально-духовні цінності українського народу стають визначальними у форматі розуміння тези «свій-чужий».

Освітньою діяльністю, висловленими педагогічними ідеями М. Стельмахович намагався дати відповідь на низку важливих педагогічних питань, які не втратять своєї актуальності й у майбутні часи. Більшість з них пов'язані з проблемою створення національної системи освіти й виховання, з побудовою української національної школи.

Творчий засів Мирослава Гнатовича Стельмаховича на ниві української педагогіки досить щедрий і плідний. Його спадщина заслуговує глибокого вивчення, популяризації й творчого застосування в розбудові української педагогічної науки. Наукова спроможність, теоретична і практична цінність педагогічних ідей М. Стельмаховича полягає в тому, що всі вони породжені насущними, гострими потребами суспільного життя й дістали широкий простір для реалізації в сучасних реаліях, у час відродження і розвитку національної освіти й автентичної педагогіки.

Творчий здобуток Мирослава Стельмаховича складає певну зацікавленість для всіх, хто вивчає українську народну педагогічну культуру й освіту, особливо для батьків, учителів, вихователів, студентів педагогічних закладів освіти.

Список використаної літератури

1. Стельмахович М. Етнопедагогічні основи гуцульської школи. *Гуцульська школа*. 1995. № 2. С. 5–7.

2. Сподвижник української етнопедагогіки: на пошану дійсного члена АПН України Мирослава Стельмаховича. АПН України, Прикарпатський університет імені Василя Стефаника, Науково-методичний центр «Українська етнопедагогіка і народознавство». Голова ред. кол. В. І. Кононенко. Івано-Франківськ. 1999. 192 с.

3. Червінська І. Б., Стельмахович М. Г. Етнопедагогічні основи української національної школи-родини. *Початкова школа*. 1997. № 5. С. 10–12.

ЕТНОКУЛЬТУРНІ ТРАДИЦІЇ У НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ: ІНТЕГРАЦІЯ ТА ЗБЕРЕЖЕННЯ

Оксана ПОЯСИК,

кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувачка кафедри педагогіки і психології
Коломийського навчально-наукового інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
м. Коломия

Реформування освітньої системи сучасної України спрямоване на забезпечення всебічного та глибокого засвоєння кожною людиною найкращих досягнень минулих поколінь. Це допомагає усвідомити себе активним учасником культурного розвитку свого народу. У сучасних умовах реформування освіти велика увага приділяється виховному впливу на особистість молоді за допомогою сучасних підходів, а також з урахуванням класичних освітніх парадигм. Швидкий розвиток інформаційних технологій у сфері освіти особливо наголошує на необхідності виховувати молоде покоління на основі історичних пам'яток, культурної спадщини та традицій народу.

Особливо важливим цей процес стає у системі Нової української школи, коли здобувачі повинні активно засвоювати культурні цінності, норми поведінки та соціальний досвід через діяльність і спілкування. Тому завданнями освітян є не лише формування самоусвідомлення та самоутвердження, а й розвиток активної участі у культурному житті етнічної спільноти. Це передбачає заперечення пасивної адаптації індивіда до соціальних вимог, натомість сприяючи його активній залученості у культурний процес.

Окрім того, одним із завдань Нової української школи є виховання національно свідомої особистості, що ґрунтується на суспільно-державних і загальнолюдських цінностях, культурно-історичному досвіді нашого народу, його традиціях і звичаях, а також на розумінні національної ідентичності.

Потреба інтеграції традиційної культури в практику освітніх закладів гуцульського етноregionу обґрунтована в працях Г. В. Білавич, Л. В. Калуської, П. В. Лосюка, О. С. Реги, І. С. Руснака, Й. Ю. Сележана, Р. П. Скульського, М. Г. Стельмаховича, В. Д. Хруща, І. С. Фічори [1, с. 5].

Реалізація принципів етнізації, культуровідповідності та регіонального підходу в освітніх закладах знайшла відображення в роботах таких науковців як Л. В. Артемова, А. М. Богуш, О. А. Дубасенюк, Р. І. Жуковська, Н. В. Лисенко, Н. С. Побірченко, В. І. Тернопільська та В. В. Лаппо.

Всебічний розвиток особистості неможливий без відродження духовної культури та національних виховних традицій, накопичених народною педагогікою. У таких умовах зростання національної свідомості та прагнення глибше пізнати історичні корені етнокультурної спадщини стають для дитини внутрішньою потребою.

Сучасність характеризується зростанням інтересу до історії свого народу та коренів української культури. Народні знання виступають не лише як окремий вид допоміжних знань, але й як засіб, що сприяє формуванню у дітей інтересу до національної культури та є передумовою для розвитку їх національної самосвідомості та патріотичних почуттів.

Впровадження етнокультурних цінностей в освітнє середовище сприяє

розвитку особистості на основі духовно-моральних цінностей, що є загальнолюдськими, з урахуванням особливостей етнічних традицій і національних ідеалів. Оволодіння культурою свого етносу в шкільному віці дозволяє дітям розуміти народні традиції, мову та стати носіями власної національної культури.

Центральна роль у цьому процесі належить освіті. Вона є соціумом культури, простором, де людина занурюється в національно-етнічну культуру, а через неї долучається до світової загальнолюдської. Учителі виступають основними провідниками у засвоєнні культури та етнічного спадку минулих поколінь, вони як фасилітатори залучають школярів до традицій народу, формують культурні цінності і сприяють удосконаленню та поглибленню етнонаціональної культури учнів.

Етнокультурне виховання є ключовим для оволодіння зразками і цінностями національної культури, культурно-історичного та соціального досвіду своєї держави, а також формування відчуття приналежності та поваги до рідного краю. Внутрішній світ особистості виступає рушійною силою розвитку духовності людини, визначає дії, поведінку, ціннісні орієнтації, а також життєву і громадську позицію.

Для досягнення цих цілей важливо враховувати етнопедагогічні чинники. Серед них особливе місце займають рідна мова, родинно-побутова культура, фольклор, емоційна культура, національна психологія, національний характер, народні вірування, народні ігри, знання родоводу та історії, педагогіка народного календаря, національна символіка й народні символи, основи народної моралі, національна самосвідомість, народні дидактичні знання, народна гра та народна іграшка, народні звичаї, свята, традиції та обряди. Учні засвоюють свою культурну спадщину та ідентичність через участь у різноманітних національно-етнічних заходах, що сприяють їхньому вихованню та особистісному зростанню.

Інтеграція етнокультурних елементів в освітній процес Нової української школи сприяє формуванню в учнів поваги до власної культурної спадщини, а

також підтримує їх патріотичні почуття та готовність до активної участі в житті своєї країни.

Список використаної літератури

1. Лаппо В. В., Поясик О. І., Русакова О. В., Чепіль М. В. Підготовка майбутніх учителів до інтеграції гуцульської етнокультури в освітній процес початкової школи: монографія. За літ. ред. Г. М. Волощук. Івано-Франківськ: НАІР, 2021. 316 с.

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ДО ІНТЕГРУВАННЯ КАЛЕНДАРНОЇ ОБРЯДОВОСТІ В ОСВІТНЮ ПРАКТИКУ НУШ

Віолетта ЛАППО,

докторка педагогічних наук,
професорка кафедри педагогіки і психології
Коломийського навчально-наукового інституту
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
м. Коломия

Обрядово-звичаєвий комплекс етноспільноти вповні відображено в календарному циклі. Позаяк календарний поступ означений обрядовою символікою, за допомогою якої народ виявляє свій особливий світогляд – життєві прагнення, релігійні, етичні та естетичні погляди й переконання. Формування звичаєво-обрядового комплексу забезпечує розв'язання низки соціально й педагогічно значущих завдань:

- емоційно-насичено пережити визначну подію;
- примножити добробут та запобігти нещастю;
- запобігти буденності (рутинності) у повсякденних справах;
- створити відповідні умови для здійснення певного життєвого кроку;

- максимально згуртовано розпочати/завершити певну соціально-значущу справу;
- зберегти, примножити й передати прийдешньому поколінню набуті практичні й теоретичні знання.

Первинне знайомство з традиціями рідного народу у студентів відбулося ще під час навчання у школі. Отже, провідне завдання педагога полягає у спрямуванні уваги аудиторії на духовний зміст звичаєво-обрядового комплексу. За приклад може слугувати вивчення традиції дотримання постів. Період посту передбачав духовне й тілесне приготування до Величних християнських свят як-от: Різдво, Великдень, День Св. Петра і Павла, Успіння Пресвятої Богородиці. Неодмінними чинниками тривалого чи одноденного посту є: посилені молитва; прощення образ; визнання своїх провин і прохання про вибачення; допомога сиротам, хворим, немічним; св. Сповідь і Причастя; відмова від скоромних страв; утримання від розваг, алкоголю та тютюнокуріння.

Іншим прикладом постає традиція відзначення іменин. Згідно з християнською традицією новонародженого називали іменем святого, у день пам'яті якого він з'явився на світ. Пізніше дитині давали ім'я за спомином святого в день хрещення чи ж подвійне ім'я, що складалось з імені, яке обирали батьки, та імені визначного святого, дата спомину якого була найближчою до дня народження дитини.

За християнськими переказами святий, чиє ім'я носить дитина, ставав її покровителем й охоронцем. Уже з раннього віку маленького християнина у церкві й у родині знайомили з «житієм» святого, щоб у подальшому житті він намагався наслідувати приклад свого небесного «патрона». У день іменин українці зазвичай брали участь в урочистому Богослужінні на честь святого. Іменинників у цей день відвідували хресні батьки та найближчі родичі. Подарунки для іменинника вирізнялись символічністю і духовною спрямованістю – ікона чи медальйон з зображенням святого, «Житіє»

(невеликий за обсягом твір з описом його праведного життя й християнських чеснот), Євангеліє, молитовники тощо.

Вибір методів ознайомлення студентської аудиторії з етнопедагогічними традиціями залежить від конкретних виховних завдань, форми організації виховного процесу (година академічного наставника, виховний захід, екскурсія до музею тощо), рівня підготовки викладача-куратора. З-поміж методів і форм навчання варто надавати перевагу активним методам. Вони ґрунтуються на демократичному стилі взаємодії й спрямовані на самостійний пошук істини. Вони сприяють формуванню критичного мислення, ініціативності й творчості.

На особливу увагу заслуговує питання поліетнічності й національної свідомості академічної групи. Якщо в групі є представники національних і етнічних меншин академічному наставнику слід створити необхідні умови для ознайомлення їх з етнопедагогічними традиціями рідного народу. Водночас слід потурбуватись, щоб студенти мали нагоду поділитись одержаними знаннями з своїми одногрупниками.

Задля досягнення виховного ефекту радимо якомога активніше залучати студентів до самостійної роботи з відповідною літературою, етнографічних розвідок, використання на написання творчих робіт з етнопедагогічної проблематики. Підготовлені матеріали стануть базовим фондом для організації «круглих столів», диспутів, науково-практичних конференцій, інтелектуальних ігор, святкових заходів тощо.

Отже, інтегрування етнопедагогічних традицій у виховний процес сучасного закладу вищої освіти сприятиме духовно-ціннісному самовизначенню студентської молоді, дозволить збагатити зміст аудиторної й позааудиторної роботи, створить умови для міжетнічного спілкування й взаємного духовного збагачення.

Подальшу перспективу у дослідженні порушеної проблеми вбачаємо у теоретичному обґрунтуванні й розробці методичних рекомендацій щодо залучення етнопедагогічних традицій у процес духовного самовдосконалення особистості майбутнього педагога.

Список використаної літератури

1. Євтух В. Б. Етнопедагогіка: навч. посібник. Київ: Академія, 2013. 349 с.
2. Лаппо В. В., Поясик О. І., Русакова О. В., Чепіль М. В. Підготовка майбутніх вчителів до інтеграції гуцульської етнокультури в освітній процес початкової школи: монографія. Івано-Франківськ: НАІР, 2021. 316 с.
3. Стельмахович М. Г. Вибрані педагогічні твори. У 2 т. За заг. ред. Л. В. Калуської. Коломия: Вік, 2012. 520 с.

ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ МОЛОДІ НА ПОЕТИЧНИХ ТЕКСТАХ ПРО ВІЙНУ

Валентина ГРЕЩУК,

кандидатка філологічних наук,
доцентка кафедри української мови,
директорка навчально-наукового Інституту українознавства
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
Івано-Франківськ

Патріотизм (грец. *πατριώτης* співвітчизник, грец. *πατρίς* та лат. *патрія* – батьківщина) – громадянське почуття, змістом якого є любов до батьківщини і готовність пожертвувати своїми інтересами заради неї, відданість своєму народові, гордість за надбання національної культури, особливе емоційне переживання своєї належності до країни і свого громадянства, мови, історії, традицій, готовність діяти в інтересах вітчизни та постати на її захист у разі необхідності [4, с. 546].

Патріотичне виховання є складовою національного виховання, головною метою якого є формування і становлення свідомого громадянина – патріота України, готового до виконання своїх конституційних обов'язків, бережливого

ставлення до рідного слова, до традицій, до духовних і культурних надбань народу, до історичного минулого.

Завданням педагога є формування національної свідомості та самосвідомості, виховання любові до свого народу, землі, мови, утвердження патріотичних цінностей, переконань, поваги до воїна-захисника, шанобливого ставлення до Батьківщини.

Сьогодні, коли український народ виборює незалежність і свободу у страшній війні з російським окупантом, у війні, що обпалює душі, викликає лють і гнів щодо російської агресії, педагогам у навчальному процесі надто важливо акцентувати увагу на формуванні патріотичного почуття молоді, а саме: гордості за свою країну, поваги до воїна-захисника, любові до мови, історії, культури, традицій тощо. Усі ці компетентності можна і треба плекати на уроках і заняттях з української мови та літератури, історії, українознавства тощо.

Спробую поділитися своїм досвідом роботи, напрацюваннями щодо патріотичного виховання молоді на прикладі моєї поетичної збірки «Ми зустрінемось там, де не буде війни...», яку я підготувала у 2022 році. Ця збірка є своєрідною боротьбою з ворогом, у ній я передала всі свої почуття та емоції від початку повномасштабної війни росії проти України, у моїх поезіях живе любов до рідного краю, природи, біль за понівечену рашистом українську землю, гордість за звитягу воїнів-оборонців, неймовірна любов до рідного слова, до мови як найважливішого чинника національної самобутності, самоідентифікації та самозбереження. Усі поетичні тексти збірки дозволяють мені на заняттях зі «Стилістики і культури української мови» чи «Методики вивчення української мови» використовувати їх як ілюстративний матеріал.

Збірка слугує навчально-виховним комплексом, методичним забезпеченням у роботі і викладача, і вчителя, і студента-практиканта на заняттях із лінгвістичних дисциплін, де вивчається текст, його ознаки, ідейно-художній аналіз, стилістичні фігури, тропи тощо. Важливим етапом у формуванні фахових компетентностей здобувачів освіти у ділянці філології є

напрацювання основних навичок роботи з текстом. До курсу «Стилістика і культура української мови» я уклала короткий словник термінів, у якому використала рядки своїх поезій як ілюстративний матеріал. Наприклад, анафора ілюструється рядками із поезії «Намалюй мені сонце у мирному синьому небі»:

Намалюй мені сонце у мирному синьому небі, / намалюй мені хату, що стояла ціла до війни, / намалюй мені тата живого, не на портреті, / намалюй мені, мамо, – просила дитина, / – ось фарби, візьми... Для ілюстрації емпізи я використала рядки поезії «Дуже сумно, війна іде»: *Дуже-дуже, так дуже треба, / дуже-дуже, до краю, без меж / дуже синього мирного неба, / Україно, ти будеш, авжеж!* А шматок поетичного тексту «Прокинься, світе, більше не спи» слугує для прикладу топонімів: *Прокинься, світе, більше не спи / страшна година від тої орди: / розбита Буча, сивий Ірпінь, / а Маріуполь – чорний, як тінь... / Плаче Гостомель і Харків теж, / мужній Чернігів бомблять без меж, славетний Київ гордо стоїть, / що ще вам треба, невже сліпі? Уривок поезії «Ох, липню, я до тебе липну!» використано у словнику для ілюстрації діалогу: *Ох, липню, я до тебе липну, / ти мусиш Перемогу принести, / я до війни ніяк не звикну, / я хочу миру, друже, допоможи! / А липень глянув хмарами із неба, / дихнув на мене ніжно вітерцем: / я розумію, миру всім нам треба / і підморгнув грайливо промінцем.**

Мої поетичні тексти студенти під час проходження виробничої навчально-виховної педагогічної практики на уроках української мови та літератури використовують з метою патріотичного виховання. Багато поезій продекламовано і записано учнями та студентами у змонтованих ними відеороликах, які слугують у проведенні найрізноманітніших виховних заходів, присвячених мові, рідному краю, звитязі наших захисників тощо. Такий відеоконтент вдало використовуємо у профорієнтаційній роботі, а учні та студенти ще й обирають мої поетичні тексти на різноманітні конкурси, де отримують призові місця. Так, учениця ліцею № 22 м. Івано-Франківська восьмикласниця Катерина Гупан зайняла 1 місце у конкурсі декламування віршів на патріотичну тематику із моєю поезією «А ми найкращі в світі

українці». Згодом, до Дня українського добровольця учні цього ж ліцею змонтували відеоролик, використавши мою поезію «Ти – доброволець, мужній син країни!». А 21 березня, коли відзначали Всесвітній день поезії, восьмикласники ліцею № 22 м. Івано-Франківська запросили мене на виховну годину, де знову ж на основі своїх поетичних текстів я зацентувала увагу на основних питаннях, які формують почуття патріотизму.

Воєнна тематика у поезії, безсумнівно, слугує матеріалом у національно-патріотичному вихованні молоді. У березні я взяла участь у семінарі для кураторів перших курсів, магістрантів, аспірантів Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника. На своїх поезіях я продемонструвала осмислення пережитого досвіду війни кожним із нас, а також окреслила широку палітру емоційних відчуттів, що впливають на формування патріотизму, це: любов, віра, надія, біль, сподівання, оптимізм, упевненість тощо. Домінувальною у багатьох моїх віршах є любов до отчої землі, до рідної української мови, до одвічних духовно-національних традицій народу, як-от: *Мир, затям, починається з мови!; за своє стоїмо ми горюю!; Воюймо всі: мечем і словом; до Перемоги вперто йдім!; ми коріння своє не розгубим!; Люблю Україну понад усе!; Дай, Боже, сили, праведний нам; дай нам снаги; нескорений мій народе, / ми встоїмо у цій війні!; Ми точно вже не ті, ми всі інакші, / знесилені, згорьовані, але безстрашні!; Ми зустрінемось там, де не буде війни, /десь у полі, у лісі чи в горах, / там стіною нам будуть старі ясени, / ми зустрінемось в мирних просторах.*

Віра та сподівання на краще майбутнє, що чітко прочитується у моїх поезіях, допомагають формувати беззаперечну впевненість у нашій перемозі та у мирному завтрашньому дні:

*Зберу всі вірші я в один букет
і подарую збірку Україні,
я змалювала, моя рідна, твій портрет
і фарби добирала жовті й сині!*

*Тобі всі вірші я кладу до ніг,
вклоняюсь низько-низько, до самого долу,
ти все зробила, щоб народ твій переміг,
після війни зустрінемося знову!*

Під час Національного тижня читання поезій учні Ріпненського ліцею Дубівської сільської ради Івано-Франківської області, мого рідного села, провели годину поезії під гаслом моїх віршів «Люблю Україну понад усе», зачитавши поезії «Як тобі там, сину України?» (Володимир Бігун), «Вам би жити, хлопці, й любити» (Ангеліна Попович) та «Ти – доброволець, мужній син країни» (Тамара Озаришин).

Із своїми поезіями я брала участь у поетичному марафоні «Наші музи не мовчать! Разом до перемоги», деякі з них опубліковані на сторінці Національного музею літератури України. 13 поезій, які написані уже після того, як вийшла збірка, ввійшли до третього тому Антології мережевих текстів «Слово, загартоване війною».

У газеті «Освітнянське слово» до Дня вчителя, до Міжнародного дня рідної мови опубліковані мої поезії «Намалюй мені, мамо, ще школу», «А світ мовчить», «Пишаюся тобою», «Співаю мовою своїх батьків», «Ти, мово, наш тил і фронт».

Ці та багато інших заходів, зустрічей дають мені можливість виховувати за допомогою поетичного слова у молодого покоління любов до рідної мови, до рідного краю, до природи, повагу та шану до воїна-захисника, плекати силою слова почуття патріотизму.

Список використаної літератури

1. Грещук Валентина. Ми зустрінемося там, де не буде війни...: збірка поезій. Івано-Франківськ: НАІР, 2022. 152 с.
2. Слово, загартоване війною. Антологія мережевих текстів (2022 рік). У 3-х т. Т. 3: Поезія. Автор ідеї-упорядник А. М. Мартинець; передмова А. М. Мартинець. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2023. 297 с.

URL: http://lib.pnu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/18431/1/%d0%b0%d0%bd%d1%82%d0%be%d0%bb%d0%be%d0%b3%d1%96%d1%8f_%d1%82%d0%be%d0%bc2.pdf

3. Стилїстика української мови. Короткий словник термїнів. Уклала Валентина Грещук. Івано-Франківськ: НАІР, 2023. 82 с.

4. Явїр В. Патріотизм. *Полїтична енциклопедїя*. Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та їн. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 546 с.

УКРАЇНОЗНАВСТВО ТА ЕТНОПЕДАГОГІКА ЯК СКЛАДОВІ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ В НУШ

Соломїя РИБЧАК,

провїдна фахівчиня навчально-наукового Інституту українознавства

Прикарпатського національного університету

їменї Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ

У часи сьогодення, коли Україна знаходиться під утиском російського агресора та щодень виборює право на незалежність і збереження власної їдентичності, гостро актуалїзується питання національно-патріотичного виховання. Воно є основою формування цїннїсного ставлення до Батьківщини, народу, традицій та звичаїв, культури, їсторїї. Процвітання нашої держави, без сумнїву, сприятиме молодь їз чїткою громадянською позицією, патріотичними намірами, орієнтацією на загальнолюдськї цїнності. Основну роль у формуванні цих особистїсних якостей вїдїграють заклади загальної середньої освїти, у яких система виховання та навчання ґрунтується на засадах української етнопедогогїки, українознавства, народознавства, основах християнської етики, родинного виховання тощо.

Після впровадження концепції Нової української школи (НУШ) навчально-виховний процес значною мірою характеризується національною спрямованістю, яка полягає у тісному зв'язку освіти і національно-культурних надбань українського народу. Українознавство та етнопедагогіка, впроваджені в рамках НУШ, створюють цілісний підхід до формування національно-патріотичної свідомості здобувачів загальної середньої освіти. Так, за допомогою засобів українознавства та етнопедагогіки реалізовується низка навчально-виховних та соціальних функцій, формується національна свідомість школярів, громадянська позиція, мовна культура, відбувається занурення особистості у культуру власного етносу, розвивається культ сім'ї, виховання, рідної оселі [2, с. 5–6].

Реформа НУШ охоплює таку вікову категорію школярів, коли тільки починається формування культурно-ціннісних орієнтацій особистості, розвиток почуття соціальної адаптації в суспільстві, процес самоідентифікації. Окрім того, етнізація дитини та формування культурного фундаменту починається ще у ранньому дитинстві під час участі у родинних обрядах та звичаях, унаслідок впливу оточення, ЗМІ. Ураховуючи специфіку НУШ, варто розглянути педагогічні методи ефективного навчання українознавства та етнопедагогіки здобувачів загальної середньої освіти. Перш за все, учителю потрібно враховувати сучасні умови. Більшість учнів мають прямий зв'язок із ситуацією, що відбувається в країні: батьки або їхні родичі мобілізовані й відвойовують нашу незалежність, працюють волонтерами або медиками на фронті. Зважаючи на це, учителю варто приділяти увагу емоційному стану учнів, утримуватися від недоречних коментарів, які породжували б сумніви й почуття національної небезпеки, розповідати, що держава робить усе можливе задля відновлення миру і порядку, вселяти віру у світле майбутнє України, наголошувати на єдності та незламності українського народу. Загальноосвітній заклад має бути осередком становлення свідомого громадянина України і створити необхідні умови, щоб кожен здобувач середньої освіти розумів важливість свого внеску в розбудову суверенної держави. Вагомим критерієм під час добору

народознавчого матеріалу є його цінність для школярів, тому вчитель повинен залучати учнів до пошуку й опрацювання різноманітної інформації. Іншими важливими критеріями добору народознавчого матеріалу є: систематичність та цілеспрямованість, багатофункціональність, доступність, емоційна насиченість, урахування вікових особливостей учнів [1, с. 29–30]. Варто зазначити, що вивчення аспектів українознавства та етнопедагогіки повинно співвідноситись і гармонійно поєднуватися з основним навчальним матеріалом. Зокрема, українознавчий матеріал може використовуватися для актуалізації знань, конкретизації та доповнення основного програмового матеріалу, заохочення до вивчення нової теми тощо. Для прикладу, у 5 класі НУШ під час вивчення теми «Групи слів за значенням: синоніми, антоніми, омоніми» доцільно буде запропонувати учням дібрати синоніми до слова Україна або ж написати твір на патріотичну тематику, використовуючи різноманітні синоніми та антоніми для вираження почуттів і емоцій. Під час огляду теми «Різновиди фразеологічних одиниць (прислів'я, приказки, крилаті вирази, афоризми)» можна запропонувати учням скласти власні прислів'я, які відображатимуть національний дух, розглянути афоризми відомих українських письменників та діячів культури. На прикладі патріотичних словосполучень та речень можна вдало вивчати синтаксис та пунктуацію. У 6 класі під час вивчення теми «Жанри мовлення» учні зможуть проявити свою творчість та фантазію під час виконання таких завдань: опублікувати оголошення або допис у соцмережах про актуальні події сьогодення (збір коштів для військових, благодійна ярмарка тощо); написати лист-подяку українським воїнам. Ідеї національно-патріотичного виховання варто реалізовувати і на уроках української літератури. У арсеналі вчителя достатня кількість програмового матеріалу: від усної народної творчості, яка є духовною скарбницею українського народу, до високохудожніх творів українських письменників. Так, під час вивчення творчості Тараса Шевченка у 5 класі, за допомогою презентації або відеоролика можна ознайомити учнів із селом, у якому проживав письменник, віртуально перенестися у місто Канів на Чернечу гору,

продемонструвати світлини Національного музею імені Тараса Шевченка [5, с. 1–53]. Велике патріотично-виховне значення має огляд художніх творів письменників Прикарпаття на уроках літератури рідного краю.

Національно-патріотичне виховання у системі НУШ реалізується не лише шляхом внесення ціннісних складових у зміст навчальних предметів, а й під час організації виховної та позакласної роботи, органів учнівського самоврядування, роботи з батьками. У НУШ доцільним буде проведення виховних годин у форматі благодійних ярмарків, творчих майстер-класів із виготовлення оберегів для воїнів ЗСУ, зустрічей з волонтерами, учасниками бойових дій та ін. Вивчення українознавства та етнопедагогіки може бути цікавим та захопливим досвідом для учнів, якщо до процесу навчання додати різноманітні активності, як-от: етнографічні екскурсії, тематичні виставки (народних костюмів, етнографічних артефактів), майстер-класи з народних ремесел (вишивка, виготовлення глиняного чи керамічного посуду, виробів із соломи), фольклорні вечори (виконання народних пісень, танців, декламування жанрів усної народної творчості). Відвідування музеїв, колоритних поселень та історичних місць дасть можливість молоді зануритися у минулі епохи та глибше пізнати давні традиції українського народу.

Проте, в умовах сьогодення не всі особливості етнопедагогіки українського народу можна використовувати, адже зараз помітно відчувається розгалуженість цілей у вихованні, неблагополучна ситуація у деяких сім'ях. Урбанізація значною мірою призводить до погіршення сусідських зв'язків, зниження народжуваності, відсутності сезонно-польових робіт. Натомість у селах сповільнений темп життя, тісний зв'язок з природою, залишаються обов'язковими господарсько-трудова роботи на городі, подвір'ї, догляд за свійськими тваринами. Зважаючи на наведене вище, можна зробити висновок, що у сільській місцевості є більш сприятливі умови для практичного використання етнопедагогічних ідей у плеканні традиційних ціннісних орієнтацій.

Отже, потужним підґрунтям для навчання та виховання молоді є велична культура та історія українського народу, які вже увійшли до загального освітнього простору. Проте, нинішні суспільні процеси вимагають їх переосмислення та модернізації, тому виникла нагальна потреба здійснення системних заходів, які спрямовані на посилення національно-патріотичного виховання молоді. Патріотизм є індикатором духовного оздоровлення народу, пробуджує національну самосвідомість. Описаний комплексний підхід до національно-патріотичного виховання в НУШ не лише формуватиме у молодого покоління глибоке розуміння своєї культурної спадщини, а й стимулюватиме активну участь у розвитку та зміцненні української державності.

Список використаної літератури

1. Євтух В. Б., Марушкевич А. А., Дем'яненко Н. М., Чепак В. В. Етнопедагогіка: навч. посібн. Ч. 1. Київ: Видавничо-поліграфічний центр “Київський університет”, 2003. 149 с.
2. Концепція національно-патріотичного виховання в системі науки України. Затверджено наказом Міністерства освіти і науки України від 06.06.2022 р. № 527. URL: <https://drive.google.com/file/d/1B-dJsxlljilNxfuy3jjq5n4ZVPeo4gZ8/view>
3. Луговська С. О. Виховання патріотичних цінностей – пріоритетне завдання сучасної української школи. *Виховна робота в школі*. 2013. № 8. С. 14–18.
4. Токар Л. Зміст українознавства. Самопізнання. Україніка. Україністика. Українознавство. Науковий інструментарій українознавства. *Українознавство*. 2006. № 2. С. 85–92.
5. Українська школа: 5–6 класи. Модельна навчальна програма для ЗЗСО. Уклали Голуб Н. Б., Горошкіна О. М. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2023/Model.navch.prohr.5-9.klas/Movno-literat.osv.hal/27.11.2023/Ukr.mova.5-6-k1.Holub.Horoshkina.27.11.2023.pdf>

ІНТЕГРАЦІЯ ІДЕЙ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ: ВИКЛИКИ СУЧАСНОГО ШКІЛЬНИЦТВА

Лідія МАКСИМ'ЯК,

кандидатка наук з державного управління,
методистка лабораторії педагогічного досвіду та етнопедагогіки
Івано-Франківського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Івано-Франківськ

В історичному розрізі українська етнопедагогіка сягає корінням у глибину віків і проявляється у цінностях та засобах народознавства, українознавства й етнопедагогіки: рідна мова, історія, міфологія, фольклор, народні мистецтва, ремесла й промисли, спосіб життя родини, праці, поселення та житло, забави та іграшки, дитячий гурт, національні традиції, звичаї, обряди, символи як основа національного виховання на маркерах національної ідентичності українського народу. Досвід етнопедагогіки, народної та родинної педагогіки їх глибокий виховний зміст знайшли своє відображення у системі традицій, знань та вірувань українського народу. Формування національно-освітнього світогляду особистості, її становлення, відбувається на основі казок, легенд, звичаїв, морально-етичних настанов. Спадкоємність елементів давньої народної педагогіки (прикмети, гадання, традиційні свята) та їх взаємодія з новим змістом традиційних народних свят може стати ефективним засобом інтенсифікації розвитку духовних основ особистості, її виховання та зростання активним, свідомим громадянином.

Людина як індивід і як суб'єкт суспільства, з притаманними їй природними задатками, формується як особистість у системі суспільних відносин завдяки цілеспрямованому вихованню. У процесі формування і зростання її інтелекту у соціумі формується здатність самостійно, критично оцінювати вчинки та поведінку дорослих, запозичувати у них краще, а гірше

заперечувати і відкидати, наслідуючи модель міжособистісних стосунків, яка сформована у певному сегменті соціуму, що базується на засадах етнопедагогіки. Саме особливостями етнічних підходів до виховання та формування гармонійно-розвиненої особистості можна пояснити низку характерних знанневих і поведінкових особливостей населення того чи іншого регіону [1, с. 336].

Історія засвідчує, що українська етнопедагогіка остаточно склалась у процесі формування української народності на багатющій культурній спадщині і українська народна педагогіка – це цілісна виховна система, яка має взаємопов'язані між собою елементи, до яких належать родинознавство, етнічне дитинознавство, народне виховання, етнодидактика та педагогічна деонтологія. Усі ці складові реалізуються здебільшого у сім'ї, де найбільш успішно й повно формується засобами етнопедагогіки весь виховний процес. Сім'я є тим першим соціальним середовищем, у якому розвивається і виховується дитина, тобто сім'я бере на себе виховний обов'язок саме у той момент, коли відбувається розвиток дитини, коли вона найбільш схильна до наслідування і піддатлива до виховних впливів [1, с. 334].

Народна педагогіка є невичерпним джерелом сучасної педагогічної науки, що базується на системі народних знань і народного досвіду. Саме вони формують національну свідомість, осмислене ставлення кожної людини до історії, традицій свого народу і до самого себе [1, с. 334].

Ряд українських науковців трактують сучасну етнопедагогіку як базу етнічного виховання, розглядають особливості генетичного та соціального факторів у формуванні цінностей народу загалом і кожної людини зокрема. Переважна більшість учених на основі досліджень традицій, фольклору, обрядів акцентують увагу на гуманістичних засадах української етнопедагогіки, яка орієнтує дитину на ціннісні орієнтації моральності, співчуття, патріотизму, духовності [1, с. 335].

Актуалізація заторкненої теми, полягає у потребі застосування досвіду, знань української педагогіки та інтеграції ідей української етнопедагогіки в

освітній діяльності Нової української школи. Власне ідея Нової української школи передбачає серед засадничих стовпів освіти майбутнього, а значить і України майбутнього, саме виховання, що ґрунтується на основі задекларованих гуманістичних цінностей [2], а саме: толерантність та культурне розмаїття, турбота, чесність, довіра, патріотизм, свобода тощо.

Серед компонентів формули Нової української школи важливе місце займає «наскрізний процес виховання, який формує цінності». Поширення та впровадження ідей української етнопедагогіки в освітню діяльність, на нашу думку, допоможе втілити цю формулу в життя та дозволить сформувати особистість школяра (здобувача освіти – М. Л.), який би відповідав «Моделі випускника школи» за Концепцією «Нової української школи»: особистість – патріот – інноватор. Саме інтеграція ідей української етнопедагогіки в освітню діяльність закладу освіти, організацію його роботи на основі освітнього та виховного регіонального етнокомпоненту сьогодні має важливе значення і є актуальним.

Метою та завданням етнопедагогіки, народознавства, українознавства є виховання патріота, громадянина української держави, свідомого державотворця, творчої особистості, яка співпрацюватиме зі світом на засадах кооперації, буде здатна реалізувати своє власне покликання та реалізовувати покликання української нації.

У сучасній освітній діяльності впровадження основоположних етнопедагогічних знань є надзвичайно важливим для становлення світогляду українських школярів, зокрема їхнього ставлення до себе, навколишніх та до світу. Знання, уміння та навички, здобуті у процесі навчання, для здобувачів освіти є інструментом набуття ними майстерності життя – уміння жити. Народна педагогіка та українознавство сприяють становленню кожного здобувача освіти як творця себе, своєї родини, держави, світу.

Застосування на практиці основ етнопедагогічної науки та українознавства, як синтезу знань, формують шлях до самопізнання, самовияву суб'єктності людини, самотворення українства, особистісної реалізації власної

історичної місії. Етнопедагогічні та українознавчі знання органічно поєднують, синтезують процеси пізнання, виховання й навчання, спонукають до вивчення, застосування на практиці основ народної, родинної педагогіки, сучасного українського, а також і зарубіжного досвіду, котрий особистість органічно трансформує в українолюбство, а відтак і українотворення.

Вагомий вплив на цілісний розвиток особистості справляють ідеї української етнопедагогіки, над якими працювали відомі педагоги, письменники, філософи, громадські та культурні діячі тощо.

Так, у своїх наукових працях *К. Ушинський* розкрив роль людини у соціальному, науковому та технічному прогресі суспільства, довів, що правильне виховання сприяє розвитку фізичних, інтелектуальних та моральних сил людини. За *К. Ушинським*, мета народної (національної) школи – підготовка молодого покоління до життя у цьому суспільстві.

Український вчений, етнопедагог *М. Стельмахович*, стверджував, що усі видатні педагоги минулого і сучасного досягли наукового злету завдяки тому, що свою педагогічну творчість будували на ґрунті народної педагогіки. Етнопедагогічні напрацювання *М. Стельмаховича* розкривають суть української народної педагогіки, її основний зміст і провідні завдання, здобутки, принципи, ідеали, самобутні риси, історичні традиції, а також роль, місце та шляхи раціонального використання у сучасному родинно-громадсько-шкільному вихованні історичних традицій та тенденцій розвитку етнопедагогіки.

Український педагог *В. Сухомлинський*, вважав важливим виховувати в учнів (здобувачів освіти – *М. Л.*) сердечність, уважність, чуйність, потребу в іншій людині, людяність. Видатний український філософ-містик, богослов, поет, педагог, можливо, і композитор літургійної музики *Г. Сковорода*, першим в Україні, відзначив творчі можливості народу у сфері педагогічної культури. Він вчив народ і вчився у народу. Уся його педагогічна теорія пройнята духом народності, народними ідеалами, побудованими на найкращих народних традиціях. Головним сенсом людського існування вважав самопізнання. Педагогічні ідеї *Г. Сковороди* – це джерело народної педагогіки. Геній

українського народу – *Тарас Шевченко*, утверджував ідеал духовного прогресу українського народу, боровся за розквіт і процвітання української цивілізації. Поет визнавав, що кожен народ може мати своє обличчя, свою історію, мову, культуру, творчість, свою школу і своє виховання. В особистому й духовному становленні і розвитку Т. Шевченка велику роль відіграли українська трудова родина, щедра українська природа, казки та народні розповіді старих людей та кобзарів. Письменник-педагог *Борис Грінченко*, у своїх творах, зокрема для дітей, возвеличував народно-педагогічні ідеали гуманізму і добра, правди і краси, щирсердя і людського благородства. Його вчительська мета – нести освіту, слово правди народові, пробуджувати його від важкого сну, виводити на шлях істини. Усе життя сіяча україністики *Пантелеймона Куліша* було спрямоване на підняття культурного та освітнього рівня українців. За допомогою цих важелів можна об'єднати народ, вибороти для нього волю та кращу долю. Освітній, педагогічний спадок П. Куліша просякнутий духом народної педагогіки. Навчання рідною мовою він вважав неоціненним скарбом духовного зростання особистості. Греко-католицький священник, письменник, педагог, поет *Олександр Духнович* обстоював ідею пропагування української народної педагогіки. В умовах жорстокого засилля Австро-Угорської монархії в Україні. Він виступав за народні школи і виховання, за вивчення рідної мови, пропагував народні педагогічні традиції. Для О. Духновича народність – це демократизація освіти, фактична доступність її для всіх прошарків українського населення. Народна педагогіка О. Духновича, сповнена віри в обдарованість, великі здібності селянських дітей. Обстоюючи ідею народності виховання, О. Духнович упорядковує перший на Закарпатті буквар рідною мовою. На перший план він висуває вимогу виховання гуманізму, чесності, працьовитості, патріотизму, колективізму. Педагог радить привчати дітей до праці з раннього віку в умовах сім'ї, використовуючи при цьому традиційні види господарської діяльності українців (землеробство, городництво, квітникарство, бджільництво, садівництво, домоводство, різні ремесла, рукоділля тощо).

Визначний український письменник і культурно-освітній діяч національного відродження українців Буковини *Юрій Федькович*, як людина з передовими демократичними поглядами, відстоював доступність освіти для народу. Справді народна школа стане могутнім знаряддям політичної боротьби за возз'єднання всіх українських земель. Юрій Федькович, спираючись на народну педагогіку, розробляє сміливий план реорганізації тогочасної школи Буковини на основі принципу народності. Він розгортає бурхливу діяльність над створенням шкільних підручників. У 1866 році з під пера Юрія Федьковича виходить знаменитий “Буквар” для селянських дітей. Це був перший підручник на Буковині, написаний живою народною мовою. Підвалиною у розв’язанні *Софією Русовою* всіх педагогічних проблем була українська народна мудрість, українська етнопедагогіка. Українськими проблемами для неї були: рідна школа, яка відповідає духовному складу українського народу, створення українських дитячих закладів (дитсадків), національний характер як основа виховання, створення української навчальної літератури, формування національної духовності і самосвідомості підростаючого покоління. Українська педагогиня, прозова письменниця, літературознавиця та громадська діячка, одна з піонерок українського фемінізму – Софія Русова зазначала, що виховання буде дієвим, коли будуватиметься на національному ґрунті (рідна мова, рідна пісня, релігійні обряди). Педагогиня мала чітку концепцію розвитку української національної школи, стверджуючи, що нація народжується біля дитячої колиски і що на рідному ґрунті здатна зрости національно свідомо дитина. Громадська діячка була твердо переконана, що відродження нації починається з виховання дитини, у якому має враховуватися національний характер і задовольнятися українська душа. Для національного виховання необхідні наука дитинознавства, вміння навчати дитину, виховувати її як особистість, виховувати її розум, тіло і душу, готувати у дорогу життя, показувати шлях до мудрості своєю мудрістю. А це можливо за умови, коли школа для дитини буде «щедрою українською хатою, в якій говорять до дитини рідною мовою». Усе своє свідоме життя Софія Русова поклала на вітвар українського національного відродження [3, с. 140–153].

На думку української науковиці М. Бикової [4], народні традиції забезпечують особливе психологічне середовище та виступають найважливішим засобом навчання та виховання дітей, <...> народна педагогіка є педагогікою мас, вона є загальною педагогікою, а не педагогікою тільки педагогів-професіоналів. Народна педагогіка – це пансофія виховання, з її почуттям глибокої пошани до матері, з культом дитини, з вірою у всещля батька. Можна навіть сказати, що народна педагогіка є своєрідною педагогічною релігією, в якій батьківський будинок – вівтар, діти – ангели, мати – богоматір, батько – патріарх всієї родини. Чим більше буде учасників педагогічного процесу, які не тільки розуміють виховну справу, а ще й бажають її вдосконалити, тим більш ефективним буде визначальний вплив на підростаюче покоління [4, с. 53–54].

Таким чином, завдання етнопедагогіки полягає в тому, щоб дитина засвоїла широке коло правил і навичок співжиття у суспільстві, оволодівши перш за все духовними надбаннями рідного народу. Формування гармонійно розвиненої особи, цілісної особистості мусить відбуватися на основі засвоєння учнем (здобувачем освіти – М. Л.) історично надбаних рідним народом знань і етнічних норм у таких сферах духовності як народний світогляд, народна філософія, народна ідеологія, народна мораль, етика, народна естетика тощо. Українська народна педагогіка – складова народознавства (українознавства) й водночас один із засобів його реалізації на практиці, тобто є основою педагогіки народознавства [5].

Отже, з упевненістю можемо стверджувати, що в сучасних умовах в освітній діяльності закладів освіти впровадження, інтеграція принципів та ідей української етнопедагогіки, справлятимуть позитивний вплив на виховання та формування гармонійно-розвиненої особистості.

Список використаної літератури

1. Дольнікова Л. В., Перун В. А. Актуальні проблеми використання засобів етнопедагогіки Бойківщини в системі навчально-виховного процесу

вищого навчального закладу. *Молодий вчений*. 2017. № 5 (45). С. 334–338. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/5/76.pdf>.

2. Ціннісні орієнтири сучасної української школи. МОН України. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/Serpneva%20conferentcia/2019/Presentation-Roman-Stesichin.pdf>.

3. Українська етнопедагогіка. URL: <https://studfile.net/preview/5263625/>.

4. Бикова М. М. Ідеї української педагогіки у сучасному навчально-виховному процесі. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2011. № 4–5 (14–15). С. 48–54.

URL: <http://repository.sspu.sumy.ua/bitstream/123456789/4771/1/Bykova.pdf>.

5. Етнопедагогіка. Стаття у Вікіпедії. 2020.

ПРИНЦИПИ ФОРМУВАННЯ МОРАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ УЧНІВ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Ірина ДІДУХ,

кандидатка педагогічних наук,

доцентка кафедри соціальної педагогіки

та соціальної роботи

Прикарпатського національного університету

імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ

Будь-який організований виховний процес повинен мати свої закономірності та принципи, від яких, власне, залежатиме їх ефективність.

Загальними принципами організації виховної роботи є наступні: планованість виховання; спільність між свідомістю та поведінкою; виховання в праці; комплексність підходів; виховання особистості в колективі; принцип

індивідуальності підходу; принцип системності, послідовності й наступності у вихованні.

Відповідно до інших класифікацій вчені також часто виділяють гуманістичний характер методів та самого змісту виховання, що говорить про пріоритетність особистості учня над загальним процесом виховання [1] та принцип опори на позитивне у вихованні [2].

Окрім вже згаданих вище загальних принципів, патріотичне виховання молоді базується на кількох принципах, які сприяють формуванню глибокої любові до своєї країни, розумінню її історії, культури, традицій та цінностей. Дані принципи формуються в цілому виходячи з мети патріотичного виховання, якою є формування патріота України, члена громадянського суспільства, готового покласти свої інтереси на розбудову країни як незалежної, сильної, демократичної та правової соціальної держави, у подальшому докладаючись до забезпечення її національної безпеки. На основі здійсненого аналізу можемо виділити наступні принципи такого виховання:

- Приклад лідерів. Ефективне патріотичне виховання вимагає наявності відповідальних та відданих своїй країні лідерів, котрі є прикладом для молоді.

- Навчання історії. Знання історії своєї країни є важливим компонентом патріотичного виховання. Молоді потрібно надати можливість дізнатися про великі події, які вплинули на розвиток країни, про видатних героїв, які боролися за незалежність та свободу, і про інші важливі аспекти історії нації.

- Розвиток громадянської свідомості. Молодь потрібно навчити розуміти, що вона є частиною більшої громадської спільноти і що її дії та переконання мають вплив на суспільство в цілому. Важливо розвивати громадянську свідомість, відповідальність та активну громадянську позицію.

- Виховання цінностей. Патріотичне виховання передбачає навчання молоді основних цінностей, які є основою для побудови сильної країни. Свобода, демократія, толерантність, солідарність, працелюбність та інші – мають бути поширені та закріплені серед молодого покоління.

- Участь у громадському житті. Залучення молоді до активної участі в громадському житті сприяє розвитку їхніх лідерських навичок, формуванню патріотичних цінностей та почуттю відповідальності за долю своєї країни.

Окрім згаданих, І. Бех, до прикладу, розвиває думку стосовно принципу національної свідомості: даний принцип передбачає формування в учнів свідомості про їх національну ідентичність, розвиток почуття любові до рідної землі та українського народу, усвідомлення поваги й шанобливого ставлення до його культури.

Принцип культуровідповідності, який означає природну єдність морально-патріотичного виховання з історією, культурою та традиціями народу, його мовою, звичаями, що забезпечували б духовну єдність і спадкоємність поколінь. Пов'язаним із ним є принцип полікультурності, що також тісно співвідноситься із принципом толерантності. Даний принцип передбачає інтегрованість української культури у простір культури європейської та світової, що вимагає створення у молоді усвідомленого та толерантного ставлення до проявів інакшості, до відмінних від їхніх національних ідей, цінностей, культури та мистецтва.

Крім згаданих вище, у затвердженій Міністерством освіти і науки України 6 червня 2022 року Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України закріплено також принципи історичної та соціальної пам'яті, міжпоколінної наступності, що зберігає для наших нащадків українську культуру та етнокультуру народів, що проживають разом із нами на українських землях [3].

Тому можемо говорити, що морально-патріотичне виховання – це процес комплексний та складний, що вимагає до нього особливої уваги як з боку наукової спільноти, так і усіх учасників процесу. Результативність даного виховання значною мірою залежить від стимулювання саморозвитку дітей, самоорганізації та самоуправління – чим дорослішими є вихованці, тим більш вони схильні до критичного мислення, рефлексії, охоплення значних обсягів інформації та її об'єктивного аналізу, на основі якого формуватимуться їхні

світоглядні орієнтації в майбутньому – тобто, основа їх патріотизму та громадянського самовизначення.

Список використаної літератури

1. Галузинський В., Євтух М. Основи педагогіки та психології вищої школи в Україні. Київ: ННТЛ, 2010.
2. Підласий І. Педагогіка. Новий курс. Книга 1. Загальні основи. Процес навчання. 2012. URL: <http://ibib.ltd.ua/>
3. Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641. *Наказ МОН України від 06.06.2015 № 527.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

РОЗДІЛ II.
СУЧАСНЕ УКРАЇНОЗНАВСТВО У КАНВІ ВАРІАТИВНОСТІ
ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

УКРАЇНОЗНАВЧІ ЗАСАДИ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ В УМОВАХ
ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Ірина КРАСНОДЕМСЬКА,
кандидатка історичних наук,
завідувачка відділу етнології та історії України
Науково-дослідного інституту українознавства
Київського національного університету імені Т. Шевченка,
м. Київ

Нинішня тотальна російсько-українська війна чітко засвідчила важливість актуалізації національно-патріотичного виховання молодого покоління, яке є важливим чинником національної безпеки і зміцнення держави, єдності українського суспільства та спрямоване на утвердження національної свідомості.

Різні питання розвитку національно-патріотичного виховання висвітлюються у працях багатьох українських вчених, педагогів. Зокрема, його теоретико-методологічні та практичні проблеми досліджують І. Бех, А. Годлевська, В. Кульчицький, Т. Пахотіна, Л. Пономаренко, Л. Стайгородська, С. Тарнавська та інші. Особливості національно-патріотичного виховання та шляхи його реалізації за умов сучасної російсько-української війни простежують у своїх розвідках Н. Безлюдна, Н. Бондаренко, О. Горбатюк, С. Косянчук, Л. Кравченко, Д. Лук'янчикова, С. Поліщук, С. Сьоміна, І. Устименко, Л. Чупрій, Г. Шевчук.

Національно-патріотичне виховання формує цілісні національно свідомі особистості з активною відповідальною громадянською позицією, почуттям любові до рідної землі, власної держави, історії, мови, культури, національних традицій та готовністю захищати національні інтереси, незалежність і територіальну цілісність України. Молоді люди також мають органічно адаптуватися до життя в різноманітному світі, бути культурними і терпимими до думок інших [2, с. 103].

Національно-патріотичне виховання охоплює всі сфери буття українського соціуму: політику, освіту, науку, культуру, військову справу, охорону довкілля, оборону й безпеку України, туризм тощо. Його впровадження в основному забезпечує держава, але вагомий внесок у розвиток патріотичного виховання роблять також батьки, освітяни, громадські організації, волонтери. Національно-патріотичне виховання за умов російської збройної агресії потребує системного підходу до його реалізації та розвитку, матеріально-технічного забезпечення, нових підходів і методів роботи з молоддю.

Історичний досвід засвідчує, що кожний народ, продовжуючи себе у своїх дітях через власну систему виховання, формує національний дух, менталітет, характер, психологію, традиційну родинно-побутову культуру, спосіб життя. Тому наше прагнення мати свою національну систему виховання є цілком закономірним.

Однією із важливих складових національного виховання є виховання патріотизму. Саме відданість рідній землі, любов до Батьківщини, рідного народу, його історії, мови, культури формують національний менталітет, психіку і характер людини. Процес передання досвіду одних поколінь іншим забезпечує народознавчий підхід до виховання, що ґрунтується на всебічному і глибокому вивченні всього культурно-історичного розвитку і досвіду рідного та інших народів [3].

Основні психічні якості особистості, її ціннісні орієнтації, самооцінка закладаються в початковій школі у віці 6–10 років, тому вважаємо, що саме в

цей період надзвичайно важливим є впровадження національно-патріотичного виховання через формування громадянської культури, патріотичних поглядів та почуттів дитини, моральних принципів, утвердження національної ідентичності. Серед форм і методів національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах війни є започаткування у березні 2022 р. Указом Президента України щоденної загальнонаціональної хвилини мовчання за загиблими унаслідок російської збройної агресії. У закладах освіти вшанування пам'яті загиблих у війні є неодмінною складовою сучасного виховного процесу. Крім цього, обов'язковими мають бути інтерактивні бесіди про відмінність української й російської ідентичностей, обговорення поведінки дітей під час повітряних тривог і правил безпеки в умовах воєнного стану, зустрічі з воїнами та їхніми рідними, із волонтерами, постраждалими від військових дій тощо [1, с. 79–80]. Встановленню соціальних зв'язків, набуттю дітьми шанобливого й відповідального ставлення, формуванню соціально значущої ініціативності сприяє проведення майстер-класів за участю волонтерів, дітей і батьків із виготовлення сувенірів для бійців ЗСУ, плетіння маскувальних сіток тощо.

Важливою у навчально-виховному процесі є організація флешмобів, акцій на підтримку ЗСУ, виставок творчих робіт молодших школярів та їхніх батьків, мініконцертів для біженців та воїнів тощо, а також залучення дітей до давніх українських військово-патріотичних ігор та розваг, що сприяють утвердженню у дітей української ментальності, українських цінностей, здатності приймати виклики й розв'язувати їх, а також екскурсії до визначних історичних місць, ознайомлення з історичними й культурними пам'ятками рідного міста та інших регіонів країни.

Творчому, патріотичному, суспільному та особистісному розвитку дитини сприятиме перегляд наймолодшими глядачами патріотичних мультсеріалів про Україну, її історію, найбільші здобутки та досягнення українців (*«Один день із життя запорозького козака»*, *«Це – наше, і це – твоє»*; *«Бравий молодий козак»*, *«Літа мої»*; *«Легенди України»*, *«Моя країна – Україна»*, *«Пригоди козака Енея»*, *«Книга-мандрівка. Україна»* *«Знай наших»* тощо); ознайомлення

з фільмами-казками про козаків, козацький рід, український фольклор і українську народну міфологію й вірування («Чорний козак», «Сторожова застава», «Пекельна хоругва, або Різдво козацьке тощо»), а також проведення всеукраїнських заходів патріотичного єднання молоді з історичним підґрунтям, що відбуваються в активній формі. Йдеться зокрема про Всеукраїнську дитячо-юнацьку військово-патріотичну гру «Сокіл» («Джура»), орієнтовану на виховання у молоді глибоких і твердих національно-патріотичних переконань; підготовку самовідданих, свідомих захисників Батьківщини, здатних захищати територіальну цілісність та незалежність України; формування у юнаків і дівчат на традиціях козацького кола, вільного народного віча героїзму, мужності, сміливості, відваги, гідності, стійкості; виховання фізично й духовно розвинених українців на історично сформованих засадах козацького світогляду та здорового способу життя [1, с. 80–81].

Позитивні результати у процесі національно-патріотичного виховання дають також такі форми роботи, як фотоконкурси, флешмоби, марафони, студентські акції, спортивні змагання, різні тематичні інформаційно-просвітницькі та освітньо-виховні заходи (круглі столи, диспути, брейн-ринги, вікторини, презентації та відеоматеріали про героїчні подвиги українських воїнів, боротьбу за територіальну цілісність і незалежність України (наприклад, до Дня незалежності України, Дня пам'яті Героїв Крут, Дня героїв Небесної Сотні, Дня захисників і захисниць України тощо).

Українознавство як система наукових інтегративних знань про Україну та українців в усьому часі й просторі, їх історію, культуру, духовність, невпинно розвивається, створюючи сприятливі умови для формування цілісної національної свідомості та світогляду молоді, патріотизму, громадянськості молодого покоління. Українознавство акумулювало в собі віковичну мудрість рідного народу, вироблені ним культурні цінності, заповіді пращурів, духовні орієнтири, завдяки яким упродовж століть багатьма шляхами реалізуються наступність і спадкоємність поколінь української нації, забезпечується її

духовний розвій. Високим покликанням сучасної національної освіти й виховання є впровадження в життя ідей, цінностей українознавчої науки.

Національна система виховання українського народу має глибокі корені, давні витoki, міцні традиції, дієві шляхи й засоби виховного впливу на молодь. Саме на українознавчих засадах виховання, його культурно-історичних, морально-духовних підвалинах потрібно будувати сучасну різнобічну національну систему освіти й виховання.

Українознавство охоплює практично всі аспекти життя українського народу: його походження, розселення, місце та роль у розвитку світової цивілізації, матеріальну і духовну культуру, господарсько-економічну та виробничо-трудова діяльність, побут, обряди, звичаї, традиції. Будучи основою національної системи виховання, українознавство, українознавчі цінності сприяють формуванню цілісного світогляду молоді, сприяють її інтелектуальному розвитку та вироблення через самопізнання, саморозвиток, самоусвідомлення позиції, що доля України залежить від кожного українця.

Важливими інформаційними джерелами пізнання коренів нашої національної самобутності, духовної неповторності є давньоукраїнська міфологія, фольклор, символіка тощо. Чим глибше занурюються учні в давнину, тим кращі психологічні і культурно-історичні умови створюються для пробудження і формування в них почуттів, поглядів, переконань, ідеалів українських патріотів, творців нових національних цінностей, активних учасників будівництва незалежної України. Глибоке засвоєння школярами українських міфів, фольклорних творів є, образно кажучи, цілющим «духовним напоєм», бальзамом. Тому діти вже з 5–6 років мають знати міфи, народні казки, легенди, пісні, вірші про рідну землю, своїх героїв, захоплюватися ними, брати із них приклад для наслідування.

Особливої уваги в національно-патріотичному вихованні заслуговує формування історичної свідомості. Знання історії та культури своєї країни дозволяє усвідомлювати значення й роль України у світі, формувати національну самосвідомість і зберігати історичну пам'ять. Починаючи з

дошкільного віку, кожна дитину мають надихати національні герої: Ярослав Мудрий, Володимир Мономах, Іван Богун, Богдан Хмельницький, Іван Мазепа, Пилип Орлик, Михайло Грушевський, Павло Скоропадський, Семен Петлюра, Степан Бандера, Євген Коновалець та інші.

Ціннісні орієнтири й громадянська самосвідомість у молодого покоління плекаються на прикладах історії становлення української державності, героїчної боротьби українського народу за самовизначення і творення власної держави, ідеалів свободи, соборності та державності, зокрема, від княжої доби, українського козацтва, Українських січових стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху, а також на сучасних прикладах мужності та героїзму учасників революційних подій в Україні у 2004, 2013–2014 років, Героїв Небесної Сотні, учасників нинішньої російсько-української війни.

Національно-патріотичне виховання має сприяти формуванню громадянської самосвідомості, що полягає у визнанні своєї ролі й відповідальності в суспільстві, поваги до прав та свобод людини й громадянина, дотриманні законів і моральних норм, а також розвитку демократії та правової держави, де права і свободи кожної людини захищені законом. Своєю чергою, розвиток громадянської самосвідомості сприяє формуванню активної громадянської позиції та патріотичної поведінки.

Національно-патріотичне виховання передбачає також залучення юнацтва до практичної діяльності, що сприятиме його гуртуванню, формуванню соціально важливої ініціативності та прагненню бути корисними для Батьківщини. Це може бути волонтерська діяльність із підтримки захисників на фронті, допомога внутрішньо переміщеним особам, залучення до плетіння маскувальних сіток, благодійні акції, участь у заходах з нагоди державних свят, вшанування пам'ятних дат, популяризація української мови і культури та багато іншого. Такі заходи допомагають молоді зрозуміти, що означає бути патріотом і

громадянином своєї країни [5, с. 633]. Разом з українознавством та історією України надзвичайно важливу роль в процесі національно-патріотичного виховання відіграють такі предмети: «Українська мова», «Українська література», «Громадянська освіта», «Захист України» тощо, що висвітлюють правдиву історію свого народу, його традиції та споконвічне прагнення не нападати, а розбудувувати Українську державу. Зокрема, українська література формує духовно-інтелектуальний світ справжнього громадянина. Попри важливе значення, яке відіграє в нинішньому інформаційному світі комп'ютер, свою унікальну й важливу виконує книжка. Україна має багатий літературний спадок завдяки плеяді багатьох відомих українських письменників, як класиків, так і сучасників. Тарас Шевченко, Іван Франко, Леся Українка, Олександр Довженко, Василь Стус, Ліна Костенко та інші завжди були голосом народу, акумулювали у своєму слові духовні потреби сучасників, стояли на сторожі української державності, бо добре розуміли небезпеку її втрати.

Українські поети, письменники зробили величезний внесок у збереження української мови, адже багато з них творили у ті часи, коли українська мова була забороненою. Мова й мовлення відіграють провідну роль у формуванні національної свідомості, духовного стрижня нації. Учнівська молодь має усвідомити, що без володіння державною мовою неможливо стати повноцінним громадянином своєї держави, патріотом України та й просто інтелігентною людиною, кваліфікованим спеціалістом в будь-якій господарчій сфері [4, с. 43]. Тому велика увага повинна приділятися збереженню і примноженню духовних цінностей, культурних національних традицій, шанобливому ставленню до української мови.

Лише завдяки систематичному національному й патріотичному вихованню можна подолати почуття національної меншовартості та сформувати людину як громадянина з національним мисленням та природним почуттям гордості за приналежність до української нації.

Таким чином, національно-патріотичне виховання підростаючого покоління здійснюється різними інституціями й спрямоване на виховання

громадян з активною життєвою позицією, котрі беруть участь у захисті національних інтересів, розвитку й підтримці демократичних цінностей. Цей процес включає поширення знань про історію, культуру, традиції, державні символи, мову та інші аспекти національної ідентичності, а також виховання моральних якостей, таких як повага до закону, дисципліна, відповідальність та громадянська свідомість.

Російська збройна агресія актуалізувала необхідність в перегляді підходів до національно-патріотичного виховання молодих українців, у процесі якого через мову, історію, цінності й традиції формуються національна ідентичність, свідомо громадянська позиція, відповідальність за долю своєї країни. Саме тому сьогодні виховання громадянина-патріота України має бути пріоритетним завданням всіх державних і суспільних інституцій, адже від нього залежить національна безпека та майбутній розвиток вільної, соборної та успішної України. Особливе історичне призначення національної системи освіти й виховання полягає в навчанні молодих українців протистояти чужим, ворожим ідеям, концепціям й теоріям, рішуче захищати рідну мову, культуру, духовність, незалежну українську державу та зміцнювати їх корисними справами. Кожен українець має формувати у своїй душі своєрідну фортецю українського духу з непорушними національними цінностями.

Список використаної літератури

1. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. *Збірник наукових праць «Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи»*. 2022. Вип. 2(8). С. 76–82.
2. Вивкочин Л. Ю. До питання нової моделі сучасного українського виховання. *Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology*. 2016. IV (39), Issue: 79. С. 102–105.
3. Ковальчук Г. М., Вамуш А. А. Українознавство у системі національного виховання. URL: <https://vseosvita.ua/library/embed/01004g7c-20bd.docx.html>

4. Кравченко Л. Національно-патріотичне виховання – пріоритетний напрям. *Професійна освіта*. 2022. № 4(97). Жовтень-листопад-грудень. С. 42–45.
5. Шевчук Г. Й. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни. *Наукові інновації та передові технології*. 2023. № 5(19) 2023. С. 630–635.

**РОЛЬ УКРАЇНОЗНАВСТВА У ПОСИЛЕННІ
НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ
МОЛОДІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ
ПРОТИ УКРАЇНИ**

Юрій ФІГУРНИЙ,

кандидат історичних наук,
старший науковий співробітник відділу етнології та історії України
Науково-дослідного інституту українознавства

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

м. Київ

Ольга ШАКУРОВА,

кандидатка історичних наук, старша дослідниця, старша наукова
співробітниця відділу етнології та історії України,

Науково-дослідний інститут українознавства

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

м. Київ

Українознавство є, передусім, міждисциплінарною комплексною інтегративною наукою, системною навчальною дисципліною, та має стати національною ідеологією Української держави.

Одним із перших в науковий обіг поняття «українознавство» ввів на початку 20-х рр. ХХ століття академік С. Єфремов, який у 1920 р. у Києві випустив у світ посібник – бібліографічний покажчик «Українознавство».

З того часу і по цей день, українознавство, де-юре й де-факто стало одним із вагомих складових українського державотворення, націєтворення та етнокультуротворення.

Тому з відновленням Української держави в 1991 р., розпочалося відродження українознавства, як міждисциплінарної інтегративної науки про Україну, українців і світове українство у просторі та часі. Зрештою, це привело до створення у 1992 р. Інституту українознавства Київського національного університеті імені Тараса Шевченка. За більш як тридцять років існування сучасного українознавства та українознавчої інституції вони пережили разом з Українською державою та її громадянами великі випробування й виклики і наразі допомагають захищати Україну від рашистської навали.

В умовах гібридної російсько-української війни, яка розпочалася в лютому 2014 р. й особливо після 24 лютого 2022 року, коли почалось повномасштабне вторгнення рашистських військ в Україну, агресор прагнув остаточно ліквідувати Українську державу й цілковито знищити українську політичну націю. Саме тоді актуалізувалося питання згуртування українських громадян для захисту Батьківщини від агресивних дій загарбників. У консолідації українського суспільства, формуванні нової української політичної нації має вагоме значення українознавство, як інтегративна наука, навчальна дисципліна та майбутня ідеологія держави. Також українознавство відіграє важливу роль у впровадженні національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України, що в умовах повномасштабної російської агресії набуває не лише теоретичного, а суто практичного значення, задля збереження Української держави та сучасної української політичної нації.

Доленосні виклики багатовікового протистояння української європейської демократії російській євразійській тиранії з одного боку є смертельним викликом для Української держави й українського громадянського суспільства, з

іншого – сприяє потужній проукраїнській консолідації та інтенсифікує євроінтеграційні й євроатлантичні процеси і прагнення українців стати невід’ємною складовою європейської цивілізації та набути, врешті-решт, такого вистражданого, повноправного членства в Європейському Союзі й у НАТО (Північно-Атлантичному оборонному альянсі).

Саме тому, затвердження постановою Кабінету Міністрів України від 30 червня 2022 р. № 673 «Державної цільової соціальної Програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року» стало важливим кроком виконавчої влади для вироблення й реалізації виваженої загальнодержавної політики щодо посилення національно-патріотичного виховання в Українській державі [4].

Задля її виконання надзвичайно важливим є поєднання зусиль української влади, громадянського суспільства та громадян. Українознавство як світоглядна система цінностей має стати важливим елементом національно-патріотичного виховання української молоді. Тому, впровадження його в освітній та гуманітарний простір України в умовах неоголошеної російсько-української гібридної війни набуває вагомого державницького значення. Українознавство є невід’ємною частиною української національної освіти та національного гуманітарного простору, і воно має повне право на місце у навчально-освітній програмі.

Тому є нагальна потреба повернути до шкільної програми ЗНЗ і навчальних програм ВНЗ навчальну дисципліну «Українознавство». Оскільки, саме українознавство допомагає комплексно пізнати походження українського народу, осмислити тернистий шлях його державотворення, досягнути сучасні проблеми й перспективи подальшого розвитку; підвищити роль й значення української мови як національної цінності, важливого засобу міжнаціонального спілкування та вагомого чинника національної самобутності; подолати постколоніальні та посттоталітарні деструктивні наслідки у свідомості населення України; популяризувати та зберегти культурну спадщину та культурні цінності України; сприяти утвердженню сімейних цінностей та

активного залучення сім'ї до процесу національно-патріотичного виховання; подолати мовно-культурну меншовартісність українців; підвищувати достатній рівень знань про видатних осіб українського державотворення, борців за незалежність України; актуалізувати активну участь громадян в освітянській, науковій, управлінській діяльності через призму державотворення та піднесення престижу України на світовому рівні [4].

Вчені-українознавці у 2022 р. звернулися до Міністерства освіти і науки з проханням ініціювати клопотання до Кабінету Міністрів України надати Науково-дослідному інституту українознавства Міністерства освіти і науки України (далі – НДІУ) статус координаційного центру по зв'язкам з українською діаспорою, щодо виконання Державної цільової соціальної Програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. Це мало допомогти НДІУ активно проводити інформаційно-просвітницьку роботу з метою донесення до громадян України, що тимчасово проживають за її межами, закордонних українців, змісту й сутності українських етнокультурних, суспільно-державних і національних цінностей, поглиблювати співпрацю з представниками закордонних українців у сфері національно-патріотичного виховання, зокрема щодо збереження і популяризації української історії, державотворення, націєтворення, мови, культури, а також формування національної ідентичності. На превеликий жаль, урядовці Міністерства освіти і науки України (далі – МОН) залишили клопотання науковців НДІУ без адекватної відповіді.

Також, є нагальна потреба підготувати Державну Програму співпраці із закордонними українцями, оскільки попередня завершилася ще у 2020 р., а у новій Програмі надати НДІУ МОН України статус координаційного центру по зв'язкам з українською діаспорою, щодо виконання Державної цільової соціальної Програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року. З цією важливою ініціативою вчені-українознавці теж зверталися до чиновників МОН, але так само – безрезультатно...

Ми твердо переконані, що українознавство не тільки є комплексною, цілісною наукою про Україну, українців та світове українство в цивілізаційному часопросторі, воно також повинно стати потужною національною ідеологією, міцним ідеологічним стрижнем Української держави, української політичної нації і кожного свідомого українця. Вся багатовікова історія українського народу свідчить, що тільки маючи власну державу, він може неперервно розвиватися в просторі й часі, впевнено реалізуючи себе як європейську націю, та успішно творити власний етнокультурний комплекс й мати цивілізаційну перспективу.

Разом з тим, однією з основних засад державності є національна ідеологія. Вона, і тільки вона, повинна бути тією об'єднавчою силою, яка в змозі згуртувати український народ та успішно протидіяти будь-яким викликам та загрозам. Одним з найважливіших чинників ідеологічного наступу на внутрішньо вітчизняне і зовнішньо світове поле діяльності може і повинно стати українознавство. Нам, ученим-українознавцям, опоненти можуть закинути, що ми замість більшовицько-комуністичної ідеології хочемо насильно насадити іншу, так звану українознавчу. Проте всім відомо, що навколишній світ, чи то фізичний, чи то цивілізаційний, ніколи не терпить порожнечі. Якщо українознавство по праву не опанує ідеологічну нішу сучасного вітчизняного соціуму, то її опанують інші концепції і реалії, як це свого часу зробив «русский мир» та «рашизм», а також сепаратизм, тероризм, космополітизм (в найгіршому розумінні його значення), малоросійство (плазування перед, так званим, «старшим братом» з росії), корупціонізм, клановість, державний бандитизм тощо. Олігархи-можновладці навіть в умовах повномасштабної агресії системно збільшують свої статки, а переважна більшість українців власними силами підтримують захисників України.

Українознавство як державницька ідеологія, має на меті згуртувати вітчизняний соціум та допомогти здолати агресора й здобути звитяжну перемогу у неоголошеній повномасштабній російсько-українській гібридній війні, а також стати тим міцним підґрунтям, дякуючи якому завершиться процес

становлення громадянського суспільства й української політичної нації, розбудова демократичної, правової, високотехнологічної, сильної і заможної національної держави. Лише власна національна держава і тільки вона дасть змогу всебічно розвиватися індивідууму-особистості зокрема і українському народу взагалі, тим самим збагативши політичне, економічне, культурне і мілітарне надбання світової людської цивілізації.

Повернення до навчально-виховного процесу українознавства дає змогу не тільки підвищити рівень знань педагогів, але і допомогти їм налагодити тісний і продуктивний взаємний обмін з дослідниками і розробниками теоретичного підґрунтя українознавства та з науковцями-практиками, які щодня намагаються донести і доносять, по великому рахунку, концептуальні й засадничі твердження, знання та вміння їх застосовувати в повсякденному житті – до української молоді, майбутніх будівничих й архітекторів Української Самостійної Соборної Держави.

Розуміючи важливість впровадження національно-патріотичного виховання української молоді в освітній та гуманітарний простір були започатковані у НДІУ спочатку Всеукраїнські, а з 2007 р. – Міжнародні конкурси з українознавства для учнів 8–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів усіх рівнів Української держави.

Головною метою їх було: утвердження українознавства як окремої навчальної дисципліни і методології освітньо-виховного процесу на засадах гуманітарної науки як синтезуючої і цілісної системи наукових інтегративних знань; реалізація державних програм, статутних завдань, напрямів та проєктів наукових досліджень; розробка технологій апробаційно-експериментального і практичного впровадження спільних вітчизняних та зарубіжних освітянських досягнень на основі інноваційних інформаційних технологій; формування в учнів знань про Україну та українство як органічну спільність із вселюдством, сприяння самореалізації кожної особистості та нації; виховання патріотизму, любові до своєї Батьківщини, глибокої поваги до держави, історії, традицій, культури українського народу; популяризація української освіти в Україні і

зарубіжжі із залученням інноваційних технологій; виховання нової української людини, яка пізнає, вивчає та творить себе і новий український світ [3, с. 10].

Під час неоголошеної російсько-української гібридної війни, яка розпочалася 20 лютого 2014 р. і триває по цей день, особливо після 24.02. 2022 р., коли відбулося повномасштабне вторгнення російських військ на територію Української держави, нагальне питання впровадження та активізація національно-патріотичного виховання в освітній та гуманітарний простір України стало надзвичайно актуальним для українського суспільства.

XV Міжнародний конкурс з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти проводився у 2022 р. відповідно до листа Міністерства освіти і науки України від 22.09.2021 № 4/786-21 «Про організацію XV Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти». Його переможцями стали 239 учнів й учениць із 20 областей України. Усі вони разом зі своїми науковими керівниками отримали грамоти й подяки, які були надіслані на електронні адреси відповідних закладів освіти [1, с. 165, 194].

XVI Міжнародний конкурс з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти проводився у 2023 р. та відзначився рекордною кількістю переможців – 243 з різних регіонів України і закордоння. Усі вони є дуже талановитими й справжніми патріотами України, яскравими представниками майбутньої національної еліти Української держави. Найбільш представленими в конкурсі 2023 р. були учні з Івано-Франківської (39 робіт), Чернівецької (35 робіт), Київської (28 робіт), Волинської (23 робіт), Львівської (18 робіт), Чернігівської (15 робіт) і Полтавської (14 робіт) областей. Незважаючи на важкі воєнні умови, наближення до лінії бойового зіткнення в конкурсі заслужену перемогу здобули учні з Донецької, Луганської, Харківської, Сумської, Черкаської та Запорізької областей [2, с. 178].

Загалом, тематичне спрямування науково-дослідних робіт конкурсантів, їхня україноцентрична наповненість відобразили комплексність українознавчих студій та їх спрямованість на посилення національно-патріотичного світогляду

української учнівської молоді. Проблематика протидії рашистському терору стала домінантною: російсько-українська війна (боротьба населення з окупантами – 8 робіт – 3,3% від загальної кількості; герої війни, захисники України – 20 – 8,2%, волонтерський рух – 9 – 3,7%, культурологічні процеси під час війни – 20 – 8,3%). Усього: 57 робіт – 23,5% від загальної кількості [2, с. 179].

XVII Міжнародний конкурс з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти був успішно проведений у 2024 р. й вкотре продемонстрував велику зацікавленість підростаючого молодого покоління Української держави національною історією, тисячолітньою культурою, рідною мовою, багатовіковими традиціями та звичаями.

Таким чином, проаналізувавши важливу роль українознавства у посиленні національно-патріотичного виховання української молоді в умовах повномасштабної російської агресії проти України ми прийшли до таких висновків. По-перше, цілеспрямована актуалізація українознавства в цивілізаційному просторі України активно, комплексно й системно посилює національно-патріотичне виховання української молоді. По-друге, для остаточного реформування освітнього простору України й розбудови української національної освіти, надзвичайно важливим є поєднання зусиль української влади, громадянського суспільства та громадян. По-третє, українознавство має стати важливим елементом національно-патріотичного виховання української молоді, а в умовах повномасштабної російсько-української війни воно набуває ще й вагомого державницького значення. По-четверте, послідовне впровадження вченими-українознавцями національно-патріотичних наративів в освітній та гуманітарний простір України під час неоголошеної повномасштабної російсько-української гібридної війни стає важливим чинником протидії рашистській агресії, допомагає консолідації української політичної нації й пришвидшує перемогу Української держави у найближчій історичній перспективі та буде сприяти посиленню національної безпеки й актуалізувати післявоєнну відбудову країни. По-п'яте, для остаточної

перемоги над російським агресором крім військових, геополітичних, дипломатичних, політичних, економічних, фінансових й етнокультурних чинників треба обов'язково задіяти також гуманітарний фактор і саме українознавство як навчальна дисципліна, інтегративна наука та ідеологія держави має і, врешті-решт, стане тим осердям навколо якого об'єднуються громадяни України в загартовану й згуртовану українську політичну націю.

Список використаної літератури

1. Газізова О. XV Міжнародний конкурс з українознавства для учнів 8–11 класів загальноосвітніх навчальних закладів. *Українознавство*. 2022. № 2 (83). С. 164–194.
2. Газізова О., Сорочук Л., Кононенко А., Бойко С., Іванець С. Тенденції українознавчих досліджень XVI Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти. *Українознавство*. 2023. № 2 (87). С. 174–221.
3. Істоміна Н. М. Бюлетень Міжнародного конкурсу з українознавства. Випуск I. Київ. 2007. 44 с.
4. Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-cilovoyi-socialnoyi-programi-nacionalno-patriotichnogo-vihovannya-na-period-do-2025-roku-ta-vnesenny-a-zmin-do-deyakihi-i300621-673>

ПАТРІОТИЗМ ЯК ФЕНОМЕН: ЕТИМОЛОГІЧНІ КОРЕНІ, ІСТОРИЧНА ЕВОЛЮЦІЯ ТА ІДЕОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ

Тетяна БЕВЗ,

доктор історичних наук, професор,
старший науковий співробітник

Науково-дослідного інституту українознавства
Київського національного університету імені Тараса Шевченка,
Державної установи «Інститут модернізації змісту освіти»,

м. Київ

Актуалізація теми патріотизму в умовах повномасштабної війни рф проти України потребує глибинного осмислення терміну «патріотизм», звернення до його витоків та етимології. Слово «патріотизм» походить від латинського слова «patria», що означає «батьківщина», і грецького «patriotēs» (πατριώτης), що означає «співвітчизник або член роду». Грецьке слово, у свою чергу, походить від слова «patris» (πατρίς), що означає «батьківщина» або «країна батьків». Корінь цього слова означає «батьківщина». Батьківська лінія, патріархат і навіть власний батько пов'язані [1]. Етимологія слова «патріотизм» пов'язана з поняттям батьківщини та відданості їй. Слово підкреслює зв'язок людини зі своєю країною, культурою та народом, а також готовність захищати та підтримувати свою батьківщину.

Поняття патріотизму має давнє коріння. Воно виникло ще в античні часи, коли люди почали формувати свої перші міста-держави. В античній Греції та Римі патріотизм проявлявся у відданості місту-державі (полісу). Сучасне розуміння патріотизму сформувалося у період Просвітництва та Французької революції, коли з'явилися ідеї національної держави та народного суверенітету.

Як зазначено у британському словнику слово «патріотизм» вперше згадується на початку 1700 рр. До цього часу термін «патріот» міг стосуватися

«учасника руху опору, борця за свободу», зокрема тих, хто воював проти британців у війні за незалежність – асоціації, які збереглися й сьогодні.

Стандартне визначення терміну «патріотизм» в словнику звучить як «любов до своєї країни». Стівен Натансон визначив патріотизм як явище, що включає: 1) особливу прихильність до власної країни; 2) відчуття особистої ідентифікації з країною; 3) особливу турботу про добробут країни; 4) готовність до самопожертви заради блага країни [2].

У XIX ст. англійський історик і політик Джон Емеріх Едвард Дальберг-Актон (Лорд Актон – Т. Б.) протиставив «національність» і патріотизм як прихильність та інстинкт проти моральних стосунків. Національність – це «наш зв'язок із расою», який є «просто природним або фізичним», тоді як патріотизм – це усвідомлення наших моральних обов'язків перед політичною спільнотою. У XX ст. британський історик Елі Кедурі зробив протилежне, представивши націоналізм як повноцінну філософську та політичну доктрину про нації як базові одиниці людства, в яких індивід може знайти свободу та самореалізацію, а патріотизм – як просто почуття прихильності до своєї країни [1].

У енциклопедії Британіка «патріотизм» визначається як почуття прихильності та відданості країні, нації чи політичній спільноті. Патріотизм (любов до батьківщини) і націоналізм (вірність своїй нації) часто сприймаються як синоніми, однак патріотизм бере свій початок приблизно за 2000 років до підйому націоналізму в XIX столітті [3].

Праця «Routledge Revivals: Patriotism: The Making and Unmaking of British National Identity (1989) Volume III: National Fictions» вперше опублікована у 1989 р., це третій із трьох томів, присвячених зміні уявлень про патріотизм у британському житті від XIII ст. до кінця XX ст., і є спробою примиритися з силою національної ідеї через історичну критику.

У кожній країні патріотизм має свої особливості, але загалом це почуття любові та відданості до своєї батьківщини, що об'єднує людей і сприяє зміцненню національної ідентичності. В США патріотизм виражається у

гордості за свободи і права, які гарантує Конституція. Американці часто демонструють патріотизм, вивішуючи державні прапори та відзначаючи національні свята, такі як День незалежності. У Франції патріотизм пов'язаний з цінностями Революції 1789 р. – свободою, рівністю та братерством. Важливу роль відіграють республіканські ідеали та шанування національної культури. В Японії патріотизм має тісний зв'язок з повагою до імператора та традиційних цінностей. Він також включає відповідальність перед суспільством і відданість національним інтересам. У Китаї патріотизм часто асоціюється з ідеями колективізму та соціальної гармонії. Повага до держави та її лідерів є важливим елементом китайського патріотизму.

Еволюція терміну «патріотизм» в Україні тісно пов'язана з історичними подіями, культурними змінами та політичними процесами. У період Київської Русі та середньовіччя поняття патріотизму проявлялося через відданість князю та місцевій громаді. Люди відчували себе частиною великого політичного утворення та були готові захищати його від зовнішніх ворогів. У XVI–XVII ст., під час козацької доби, патріотизм набув нових рис. Запорізькі козаки були віддані своїй вільній спільноті та ідеалам свободи. Вони боролися за незалежність України від іноземних панувань. У XIX ст., під впливом європейських національно-визвольних рухів, в Україні почало формуватися національне відродження. Інтелігенція активно популяризувала ідею української національної ідентичності та культурного патріотизму. Під час Української революції (1917–1921 рр.) патріотизм проявлявся через прагнення до створення незалежної української держави. Українська Народна Республіка (УНР) та Західноукраїнська Народна Республіка (ЗУНР) стали символами національного визволення. У радянський період багато українців продовжували таємно підтримувати національні цінності та традиції. З 1991 р., після здобуття незалежності, патріотизм в Україні набув нових форм. Він став символом відданості національній державі, її суверенітету та територіальній цілісності. Патріотизм проявляється у шануванні української мови, культури, традицій та історії. Після Революції Гідності 2013–2014 рр. та подій, пов'язаних з

російською агресією на сході України та анексією Криму, патріотизм став ще більш актуальним. Він проявлявся у підтримці Збройних сил України, волонтерському русі, збереженні та популяризації української культури та мови. В умовах повномасштабної війни РФ проти України ухвалено низку концептуальних законів, зокрема, Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». Серед основних принципів, що визначають порядок формування державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності є патріотизм – спрямування державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності на формування громадянської стійкості, протидію проявам дискримінації, корупції, колабораціонізму, сепаратизму, пропаганди тоталітарних режимів [4].

У сучасних дослідженнях «патріотизм» можна розглядати як: по-перше, активну громадянську позицію, яка включає участь у політичному житті країни, захист її інтересів та дотримання законів; по-друге, як глибоке почуття любові та відданості до своєї батьківщини, що включає гордість за її досягнення, історію та культуру; по-третє, моральний обов'язок кожного громадянина підтримувати і захищати свою країну, сприяти її добробуту та розвитку («патріотизм є центральною моральною чеснотою»); по-четверте, як форму соціальної солідарності, яка об'єднує людей навколо спільних цінностей, ідеалів та традицій; по-п'яте, політичну ідеологію, яка акцентує увагу на національних інтересах та суверенітеті держави.

Підсумовуючи зазначимо, що патріотизм є багатограним феноменом, який має глибокі етимологічні корені та багату історичну еволюцію. Він відіграє важливу роль у формуванні національної ідентичності, єдності та громадянської відповідальності. У різні історичні періоди патріотизм набував різних форм, але завжди залишався важливим елементом суспільного життя. Патріотизм стикається з новими викликами в умовах глобалізації та змін у міжнародних відносинах, а також повномасштабної війни. Проте, він

залишається важливим чинником національної ідентичності та соціальної стабільності і це демонструє високий рівень патріотизму.

Список використаної літератури

1. Patriotism vs. Nationalism: What's The Difference? URL: <https://www.dictionary.com/e/patriotism-vs-nationalism/>
2. Patriotism. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/entries/patriotism/>
3. Baumeister A. Patriotism. URL: <https://www.britannica.com/topic/patriotism-sociology>
4. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>

РОЛЬ УКРАЇНОЗНАВСТВА У НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ В УКРАЇНІ ТА ДІАСПОРІ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Любов ОТРОШКО,

молодша наукова співробітниця
відділу етнології та історії України
Науково-дослідного інституту українознавства
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
м. Київ

Мета дослідження – актуалізувати роль українознавства у національно-патріотичному вихованні сучасної української молоді в Україні та діаспорі в умовах повномасштабної російсько-української війни. Завдання –

розкрити особливості, проблеми та перспективи впровадження українознавства в освітній процес України та зарубіжжя.

У статті 1 Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» визначено, що «національно-патріотичне виховання – це наскрізний виховний процес, спрямований на утвердження української національної та громадянської ідентичності, формування оборонної свідомості на основі суспільно-державних (національних) цінностей України, соціальної активності та відповідальності, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України» [1].

Аналіз правової бази щодо основних принципів актуалізації збереження української національної ідентичності та патріотичного виховання як в Україні, так і за кордоном показує, що впровадження основ національно-патріотичного виховання в освітній процес сприяє збереженню української національної ідентичності, формуванню мотивованого українського патріотизму та посилює зв'язок підростаючого покоління українців діаспори з материковою Україною в умовах збройного протистояння з російським агресором.

Дослідження проблем України та української діаспори загалом і впровадження національно-патріотичного виховання в освітній процес на заняттях з українознавства зокрема, є важливим предметом українознавчих освітніх практик. Уже понад 30 років українознавство розвивається як наукова та освітня галузь знань, що включає в себе особливості задіяння цілісного комплексу з національно-патріотичного виховання для збереження української ідентичності у вітчизняному та закордонному середовищі українських емігрантів та біженців; виявляє, що наявна законодавча база та термінологічно-категоріальна основа дають можливість науковцям та освітянам як в Україні, так і в діаспорі через методологію українознавства впроваджувати в освітній процес найкращий педагогічний досвід з національно-патріотичного виховання.

Українознавство як наукова та навчальна галузь була започаткована в стінах Київського державного університету імені Тараса Шевченка на початку 90-х років XX ст., а самостійний науково-дослідний підрозділ – Інститут українознавства запрацював з 24.01.1992 р. З того часу українознавство стало тією інтегративною галуззю знань, науковий підхід якої полягає у вивченні України і світового українства як органічної складової світової цивілізації та культури в усіх часопросторових вимірах та сенсах на шляху утвердження української національної та громадянської ідентичності, національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання й становлення громадянина, визначає пріоритетні напрями реформування освітньої політики Української держави.

Упроваджувати національно-патріотичне виховання в умовах війни на уроках, курсах, лекціях, конкурсах з мови, історії, політології, культури, мистецтва як в Україні, так і в діаспорі надзвичайно важливо, адже цим самим Українській державі може вдатися зберегти національну ідентичність кількох поколінь українських людей за кордоном, виховуючи національну та громадянську ідентичність, формуючи оборонну свідомість на основі національних цінностей, готовності до дієвого виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, державної незалежності і територіальної цілісності України в умовах війни.

«Натомість українознавство з його здатністю інтегрувати та синтезувати підходи галузевих наук у систему і цілісність спроможне чітко охарактеризувати її як імперську, загарбницьку, окупаційно-геноциду з боку московії, спрямовану на знищення України, її державності, історико-культурної спадщини, знекровлення українського народу, стирання його пам'яті... Значення українознавчих досліджень зумовлюється тим, що вони охоплюють усі сфери суспільного життя, користуються великим авторитетом у людей з погляду довір'я до знань та інформації, сприяють збереженню і примноженню етнокультурної самобутності українства, його цивілізаційних цінностей, є потужною зброєю у спротиві як зовнішнім, так і внутрішнім ворогам України,

бо маємо тисячі запродавців, колаборантів і зрадників, у тому числі і в органах влади, силових структурах, освітянському середовищі» [2, с. 17–18].

Українці діаспори під час збройного протистояння потребують впевненого усвідомлення того, що вони потрібні Українській державі як під час, так і після завершення війни. А для того, щоб не втратити зв'язку з батьківщиною та зберегти українську національну ідентичність, українцям за кордоном необхідно передусім продовжувати отримувати українську освіту, зокрема дистанційно; зберігати онлайн спілкування зі звичним колом рідних, друзів, колег та знайомих; відчувати підтримку держави через співпрацю з громадськими об'єднаннями та іншими різними закордонними організаціями, зокрема молодіжними, юнацькими, мистецькими, спортивними, освітніми, громадськими, благодійними й іншими, та мати фінансову підтримку проєктів для української діаспори.

Основні складові національно-патріотичного виховання виділено у статті 9 Закону України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», а саме: «1) громадянсько-патріотичне виховання; 2) духовно-моральне виховання; 3) співпраця із закордонними українцями» і зазначено, що національно-патріотичне виховання «стосується громадян України і закордонних українців усіх вікових груп та здійснюється шляхом: 1) популяризації суспільно-державних (національних) цінностей України; 2) здійснення заходів з формування оборонної свідомості та громадянської стійкості; 3) поширення знань про видатних особистостей українського державотворення; 4) залучення інститутів громадянського суспільства до виконання завдань національно-патріотичного виховання; 5) залучення громадян України, насамперед дітей та молоді, до участі в заходах національно-патріотичного спрямування; 6) організації та здійснення виховних і просвітницьких заходів; 7) формування навичок критичного мислення, медіаграмотності та запобігання поширенню недостовірної інформації; 8) залучення закордонних українців до збереження і популяризації української

мови, культури, а також формування та збереження національної ідентичності; 9) залучення ветеранів війни, осіб, які мають особливі заслуги перед Батьківщиною, учасників Революції Гідності до здійснення заходів національно-патріотичного виховання» [1].

Важливим кроком у розвитку освітніх і педагогічних практик та удосконалення форм викладу українознавчого матеріалу в освітніх установах України та діаспори є навчальні програми з українознавства, які розробив творчий колектив Науково-дослідного інституту українознавства (далі – НДІУ). Згідно з «Положенням про Науково-дослідний інститут українознавства (нова редакція)» (Затверджено Наказом МОН України № 1493 від 09.12.2016 р.) (далі – Положення) однією із цілей діяльності НДІУ є «організація, координація та здійснення наукових досліджень в галузі українознавства і наукове забезпечення українознавчого складника в системі освіти і виховання України, поширення наукової та науково-популярної інформації (знань) про Україну й українство у світі» [12, с. 2]. Відповідно до Положення одним із завдань НДІУ є «зміцнення зв'язків з українцями й українознавчими центрами за кордоном» [12, с. 3].

Творчий колектив НДІУ також має гарний досвід у створенні науково-методичної та навчально-методичної бази для інтегративного навчального курсу «Українознавство», зокрема підручників та наукових, науково-методичних і навчальних посібників [7], та іншої методичної літератури з українознавства для України та української діаспори. Науковцями було оприлюднено методичні видання, за якими викладається курс «Українознавство», зокрема це: програма виховання дітей дошкільного віку «Українотворець» [8] та методичні рекомендації щодо викладання цього курсу [5]; програми для загальноосвітніх навчальних закладів «Українознавство» для 1–4 та 5–11 класів [10; 9; 13] та методичні рекомендації щодо викладання цих курсів [3]; навчальна програма з курсу українознавства для суботніх та недільних шкіл українського зарубіжжя «Я і Україна» [18]; методичні рекомендації щодо виконання та захисту науково-дослідних учнівських робіт з українознавства [17]; навчальна програма підвищення кваліфікації працівників

галузі освіти [14]; посібники [15; 16] та науково-методичні посібник для вчителів та учнів недільних шкіл українського зарубіжжя [6]; практикуми [4] та методичні матеріали для проведення конкурсу для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів та конспекти уроків з українознавства [11] тощо. Звісно, що деякі навчально-методичні матеріали з українознавства потребують актуалізації й доопрацювання та у подальшому перезатвердження та перевидання.

Тож, упровадження навчальних програм та методичних матеріалів з українознавства в освітній процес України та українського зарубіжжя й надалі сприятиме збереженню української національної ідентичності, формуванню мотивованого українського патріотизму та посилить зв'язок підростаючого покоління українців діаспори з материковою Україною, дозволить українцям за кордоном отримувати очікувану підтримку як з боку Української держави, так і з боку інших держав, спрямовану безпосередньо на створення та функціонування українських освітніх центрів за кордоном в умовах гібридного збройного протистояння з російським агресором. Проте наявна навчально-методична база з українознавства потребує актуалізації та осучаснення.

Список використаної літератури

1. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» № 2834-IX від 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#text>
2. Калакура Я. Українознавство у викликах війни московії проти України. *Українознавство*. 2023. №1 (86). С. 15–26. URL: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/275027>
3. Касян Л. Г., Семенюченко О. В. Методичні рекомендації щодо викладання курсу «Українознавство» у 5–12 класах загальноосвітніх навчальних закладів. Київ: НДІУ, 2008. 8 с.
4. Касян Л. Г., Семенюченко О. В. Практикум з українознавства. Київ: НДІУ, 2008. 80 с.

5. Касян Л. Г., Семенюченко О. В. Рекомендації щодо роботи з програмою виховання дітей дошкільного віку «Українотворець». Київ: НДІУ, 2008. 6 с.

6. Касян Л. Г., Семенюченко О. В. Українознавство у навчально-виховному процесі. Основи методики викладання. Науково-методичний посібник. Київ: НДІУ, 2008. 56 с.

7. Кононенко П. П. Історія українознавства. Навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2011. 512 с.

8. Кононенко П. П., Касян Л. Г., Семенюченко О. В. Програма виховання дітей дошкільного віку «Українотворець». Київ: Українське агентство інформації та друку «РАДА», 2008. 28 с.

9. Кононенко П. П., Касян Л. Г., Семенюченко О. В. Програма курсу за вибором для загальноосвітніх навчальних закладів. Українознавство. 5–11 кл. Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах (лист Інституту інноваційних технологій і змісту освіти МОН України від 03.07.2014 р. № 14.1/12-Г-1058). Київ. 2014. 32 с.

10. Кононенко П. П., Присяжна Т. М. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українознавство 1–4 кл. Схвалено для використання у загальноосвітніх навчальних закладах (лист №14.1/12-Г-686 від 27.12.2013) Київ: НДІУ. 2013. 47 с.

URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-facultativ/progr-1-4-2013.pdf>

11. Методичні матеріали Міжнародного конкурсу для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів «Українознавчі пріоритети навчально-виховного процесу». Збірник конспектів уроків. Упоряд. Газізова О., Кононенко А., Бойко С., Науменко Л. Київ: НДІУ, 2021. 342 с.

12. Положення про Науково-дослідний інститут українознавства (нова редакція). Київ. 2016. 14 с.

URL: https://ndiu.org.ua/images/norm_dok/Polozhennia_pro_NDIU.pdf

13. Українознавство, 5–11 класи: навчальна програма з курсу за вибором «Українознавство» для закладів загальної середньої освіти України. Авт.-укл.: А. Ціпко, Т. Бойко, С. Бойко, О. Газізова. Київ. 2020. 79 с.

URL:

<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-facultativ/2020/09/Prohrama%20Urayinoznnavstvo%205-11.pdf>

14. Українознавство: Навчальна програма підвищення кваліфікації працівників галузі освіти. Укл. Кононенко П. П., Пономаренко А. Ю., Токар Л. К. Київ: Міленіум, 2005. 36 с.

15. Українська література в системі українознавства. Посібник. Укл. Денисюк С. П., Кононенко П. П. Київ: НДІУ, 2004. 300 с.

16. Ціпко А. Пізнаємо Україну. Узнаем Украину. Discover Ukraine. Посібник для вчителів та учнів недільних шкіл українського зарубіжжя. Київ: МП «Леся», 2007. 127 с.

17. Чирков О. А. Методичні рекомендації щодо виконання та захисту науково-дослідної учнівської роботи на Міжнародному конкурсі з українознавства. Київ. 2009. 25 с.

18. Я і Україна. Навчальна програма з курсу українознавства для суботніх та недільних шкіл українського зарубіжжя (Рекомендовано Міністерством освіти і науки України (лист МОН України від 28.02.2019 № 1/11–2082). Українознавство. № 1 (70). С. 110–133.

URL: <http://journal.ndiu.org.ua/article/view/163310>

СУЧАСНІ КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКІ ПРАКТИКИ ЯК ЗАСІБ ВИХОВАННЯ ПАТРІОТИЗМУ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Сніжана ФОЦІЙ,

провідна фахівчиня Наукового-дослідного інституту українознавства
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка,
м. Київ

Головна мета національно-патріотичного виховання – набуття молодим поколінням соціального досвіду через реалізацію системного і цілеспрямованого комплексу заходів, сприяння вихованню патріота України, готового самовіддано розбудувати її як суверенну, демократичну, правову і соціальну державу, виявляти національну гідність, знати і цивілізовано відстоювати свої громадянські права та виконувати обов'язки, сприяти громадянському миру і злагоді в суспільстві, бути конкурентноспроможним, успішно реалізовуватися в соціумі як громадянин, сім'янин, професіонал, носій української національної культури [1, с. 43].

Ми живемо у час великих змін та переосмислення життєвих цінностей. Становлення української державності, побудова громадянського суспільства, рух України у світове та європейське співтовариство передбачають орієнтацію на Людину, її духовну культуру й визначають основні напрями виховної роботи з молоддю та модернізацію освітнього процесу. Ідеалом виховання є різнобічно та гармонійно розвинений, національно свідомий, високоосвічений, життєво компетентний громадянин, здатний до саморозвитку та самовдосконалення. Тому головною домінантою національно-патріотичного виховання молоді стає формування у особистості ціннісного ставлення до навколишньої дійсності та самої себе, активної за формою та моральної за змістом життєвої позиції.

З-поміж засадничих цінностей – єдиної й унікальної для кожної країни – для України ключовою є свобода, яку відносять до цінностей змін. Визначальна

цінність ґрунтується на історії народу, географії країни, традиціях, демографічних чинниках. Вона формується століттями й тисячоліттями, передається з покоління в покоління, розвивається і водночас не зазнає радикальних змін, дає змогу країні пережити кризи. З огляду на брак справжньої волі саме свобода, як унікальний маркер українства, посідає чільне місце в структурі ідентичності України. Свобода – це наполегливе прагнення здобути найвищу цінність, яку українці виборювали найвищою ціною – людських життів і якої їх постійно позбавляли упродовж історії [4].

Сьогодні патріотичне виховання повинно бути чітко спрямоване на формування любові до української нації, до власної історії, традицій, мови, віри, вітчизняної культури, так як всі ми є єдиною політичною нацією, незалежно від етнічної приналежності.

В умовах війни культурно-мистецькі практики є важливим засобом виховання патріотизму учнівської молоді, це ми можемо простежити на прикладі робіт переможців XVII Міжнародного конкурсу з українознавства для учнів 8–11 класів закладів загальної середньої освіти.

Наприклад, Анна Яремко, учениця 8 класу Угринівського ліцею Угринівської сільської ради Івано-Франківської області, у своїй роботі розповідає про патріотичні мотиви пісень починаючи з козацтва, січових стрільців та до сучасності. Дослідниця наголошує, що всі ці твори надихали на великі звершення юнаків, котрі насмілились піти воювати. Вони боролися з одною метою – захистити Батьківщину, свої родини. Маршем січових стрільців була пісня «Червона калина» цей рух сприяв підняттю українського національного духу. Як відомо, саме ця композиція з початком повномасштабного вторгнення стала відомою на весь світ і фактично отримала друге життя через сто років після створення. Маємо згадати ще композицію «Пливé кáча по Тисíні...». Ця пісня стала неофіційним гімном Революції гідності. Під неї згадували Небесну сотню, інших загиблих під час війни на сході України. Сьогодні її можна почути на похоронах наших захисників – воїнів ЗСУ. Ведучий Володимир Гонський зі сцени Майдану говорив: «...кожна

мати розуміє, що виховує сина не для того, щоби відпускати на війну, будь-який чоловік не хоче загинути на чужині, сестра чи брат не готові втрачати найближчих. Сьогодні вже важко уявити собі прощання з Героями якимось іншим твором. Людина, яка написала цю пісню, перепустила її через серце. Тому зараз із автором в унісон плачуть сотні тисяч людей...».

Діана Буяло, учениця 11 класу Славутицького ліцею Славутицької міської ради Вишгородського району Київської області, розповідає, що у світі існує понад 1000 варіацій мелодії «Щедрика» – від хорової й симфонічної до джазової та аранжування в стилі рок. Немає жодного хору у світі, який не мав би у своєму репертуарі «Щедрика» М. Леонтовича. Мелодію «Щедрика» обрали музичною заставкою американського радіо на різдвяні та новорічні свята. Мелодія «Щедрика» лунає в кінофільмах «Сам удома», «Міцний горішок», «Гаррі Поттер», «Сімейка Адамсів» та інших кінострічках. Так пісня «Щедрик» із культурного символу перетворився на знаряддя боротьби та протистояння українського народу російській агресії та пропаганді.

Етноелементи у творчості Фіїнки як культурологічний аспект проти малоросійства дослідила Анна Лизень, учениця 11 класу Калуського ліцею № 7 Калуської міської ради Івано-Франківської області. Учениця стверджує: «Своєрідним викликом проти комплексу неповноцінності в сучасному суспільстві є творчість Фіїнки – Ірини Вихованець. Гуцульське коріння та діалектизми, які співачка намагається поширити, утілює в піснях, які виконує».

Сьогодні Україну підтримують усі цивілізовані країни, а українська пісня знову лунає в усіх куточках світу. Пісні «Ой у лузі червона калина», «Стефанія» переспівуються музикантами різних держав. Пісня «Стефанія» гурту «Kalush Orchestra», написана теж за народними мотивами, перемогла на загальноєвропейському пісенному конкурсі «Євробачення». Так, місія, розпочата Українською республіканською капелюю, продовжується дотепер. Перед українцями стоїть завдання зробити імена Леонтовича, Кошиця та великої кількості інших видатних українських діячів відомими на весь світ і поширювати знання про Україну та нашу неповторну культуру.

Анастасія Калина, учениця 9 класу Навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа I–III ступенів №3 – колегіум» Смілянської міської ради Черкаської області розповідає, що, працюючи над роботою, вона виокремила чисельну групу татувань, яку умовно назвала «патріотичні зображення». На її думку, такі малюнки є проявом любові до своєї батьківщини та виразом національної ідентичності й приналежності не лише до певної країни, а й до унікального коду, який подарували предки та історія. Популярність таких зображень суттєво зросла після 24 лютого 2022 року і охопила всі прошарки населення. Патріотичні татування набивали студенти, вчителі, волонтери і військові. Звісно, такі малюнки вирізняються формою, змістом, кольором, але всі вони поєднують у собі сучасність та вікові традиції не лише країни, а й певного регіону. Отже, патріотичні татування мають глибоке емоційне підґрунтя для власника, слугують нагадуванням про рідну країну та своє коріння.

Таким чином, в умовах сучасних викликів національно-патріотичне виховання покликане сформувати в учнів такі якості як національна самоідентифікація, усвідомлення своєї належності до Нації Героїв – модерного українства, недекларативний патріотизм, дієву любов до України, готовність до подвигу й самопожертви в ім'я Батьківщини, до виконання свого патріотичного обов'язку, мужність, стійкість, відвагу – це включає в себе почуття поваги і любові до рідної країни, політичну і моральну відповідальність, правову культуру, усвідомлення власної гідності, повагу і довіру до співгромадян. Громадянськість має ціннісно-сміслову природу і проявляється у єдності громадянської свідомості та громадянської поведінки. Тобто вона повинна проявлятися не тільки в усвідомленні своєї приналежності до даної країни, а й у активних діях.

Серед традиційних форм національно-патріотичного виховання і виховних заходів називають гурткову науково-дослідницьку роботу, історичне краєзнавство, архівно-пошукову роботу, патріотичні клуби, молодіжну організацію «Пласт», Вахту пам'яті Небесної Сотні, тематичні вечори й

літературно-мовні композиції із вшанування пам'яті Великих Українців, утвердження українськомовного виховного простору, Дні української писемності й мови, Дні рідної мови, участь у міжнародних конкурсах з української мови; здійснення творчого пошуку на українознавчій джерельній базі; формування через зміст навчальних предметів особистісних якостей, що засвідчують ціннісне ставлення до Батьківщини. У доленосний для України час, коли навіть існування країни опинилося під загрозою, діти війни самі винаходять і реалізують несподівані для дорослих форми участі у боротьбі з ворогом і наближення нашої Перемоги.

Тому як писав визначний український педагог Григорій Ващенко: «Виховуючи інтелект, даючи дітям знання, ми так або інакше впливаємо на їхню волю і почуття... Існує лише одна добродієність – мудрість, яка відносно волі стає хоробрістю, відносно почувань – помірністю, відносно інших людей – справедливістю, відносно Бога – благочестивістю» [3, с. 209].

Список використаної літератури

1. Кузнецова Л. Збереження національно-культурної спадщини України в умовах війни. URL: <http://dSPACE-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/9130/1/Presentation%20of%20the%20artist%27s%20creativity%20as%20a%20synthesis%20of%20different%20types%20of%20biography.pdf>
2. Москаленко Л. Д. Сучасні мистецькі тенденції в культурному просторі України. Магістер. Робота. Науковий керівник Н. С. Брижаченко. Суми: СумДПУ ім.А. С. Макаренка, 2020. 88 с.
3. Ващенко Г. Виховний ідеал («Записки виховника»). Брюссель; Торонто; Нью-Йорк; Лондон; Мюнхен: Вид-во Центральної Управи Співки Української Молоді, 1976. 209 с.
4. Бондаренко Н. Модерна українська ідентичність як основа формування європейськості майбутньої еліти. Обдаровані діти – скарб нації! Матеріали III Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції. Київ: Інститут обдарованої дитини НАПН.

URL: <https://lib.iitta.gov.ua/731816/1/NVB%202022%20august%20Dyt.pdf>

5. Дутчак В. Г. Від музики Майдану до музики війни: український феномен. URL:

<http://www.baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/237/6305/13340-1?inline=1>

ІСТОРІЯ ШКІЛЬНИЦТВА СЕЛА ПАСІЧНА

Євген ЛУЦІВ,

учитель історії Пасічнянського ліцею Пасічнянської сільської ради
Івано-Франківської області,
с. Пасічна

Село Пасічна розташоване в районі північно-східного Прикарпаття на правому березі річкової долини Бистриці Надвірнянської на висоті 549 м над рівнем моря.

Пасічнянська сільська рада включена до складу Надвірнянського району в 1965 році у зв'язку із внесеними змінами в адміністративне районування. До цього вона була у складі Богородчанського, а до укрупнення – Надвірнянського району. Сьогодні село – центр Пасічнянської територіальної громади, до якої входять села Пасічна, Пнів, Битків і Зелена.

До 1939 року громада села Пасічна, разом з селами Зелена та Рафайлова, входила до гміни Зелена Надвірнянського повіту. Під час створення Пасічнянської сільської ради у 1940 році до її складу були включені хутори (присілки) Бухтівець, Козарки, Майдан, Постоята, Соколовиця.

У 1832 році в Пасічній створена перша парохіальна школа. Однак, відвідування дітьми уроків було дуже погане з певних причин: 1) у період весняно-осінніх робіт; 2) через бідність, відсутність одягу і взуття у дітей; 3) дідичі не підтримували школу. Ще однією з причин було те, що панські

посіпаки поширювали чутки, що «вчені» діти першочергово будуть іти на 20-річну службу до австрійського війська.

Школярів навчали читати, писати і лічити. Підручниками були «Біблія» та «Псалтир». Навчання дітей буквоскладальним методом церковнослов'янською мовою давало учням мало знань і було неефективним, адже школярі часто не розуміли і не знали багатьох архаїчних слів. Парохіальна школа знаходилась на повному утриманні парафіян. Їх ще називали «дяківками» або народними. Учителювали в них місцеві дяки, які нерідко самі були напівграмотними.

У 1864 році вчителем у школі був Іван Магорн, до школи ходила 31 дитина.

У 1867 році скасовуються парохіальні школи, і школа в селі з 1877 року стає однокласною. У новоорганізованому навчальному закладі велика увага надавалася вивченню польської мови, яку в тодішніх школах ввели цього ж року. Більшість учителів були поляками. Вони з дітьми розмовляли малозрозумілою для них польською мовою, а також знущалися з них. Згідно з архівними даними, у 1896 році Пасічнянська школа мала дотацію – 86 ринських, 10 крейцерів, 50 фір дров, 500 сажень городу, 1 морг орного поля, 1 морг сіножаті. Хлопців нараховувалось 42, дівчат – 40. З них відвідували школу 26 хлопців і одна дівчина. На повторному році навчання було 15, з них ходило лише 5.

У 1887 році до школи ходили 265 дітей греко-католиків.

Під кінець XIX ст. в селі була філіяльна школа, у якій навчання проводив один учитель.

Згідно з австрійським законом 1899 року, діти, які не мали у що одягатися, або мешкали далеко від школи, звільнялися від навчання. У цю категорію потрапляла, перш за все, українська дівчора, що жила в убогих закутинах Пасічної на значній відстані від школи. До того ж і ті батьки, що мали змогу посилати дітей до школи, з-за своєї несвідомості часто воліли платити за невідвідування їхніми дітьми школи значні грошові карі, ніж посилати їх на навчання. Не дивно, що успішність учнів була дуже низькою і в середньому по

Надвірнянському повіті у 1886 році нараховувалося 3,22% населення, що вміло читати й писати польськими буквами. В українському середовищі письменних було ще менше.

У 1912 році школа вже була двокласова, але з 1914 року знову однокласова.

Порівняно зі станом освіти за Австрії народне шкільництво не зазнало за Польщі великих змін. Однак, кількість учителів українців помітно зменшилась. У 30-х роках в селі Пасічна були двокласова та трикласова утравістичні (двомовні) польсько-українські школи. У Бухтівці діяла однокласова школа. Вони були засновані 15 вересня 1929 року.

Трикласова школа знаходилася у Полі-Нафти навпроти теперішнього нафтопромислу НГДУ №1. Була вона гарна двоповерхова. До її будівництва, школа в Полі спершу містилася у хаті Шпинти Гаврила Костянтиновича. Двокласова школа була одноповерховою, розташовувалась у другому кінці села, де пізніше знаходилась пошта. Була також школа і в Бухтівці. Учителями в основному були поляки. З українців тут вчителювали: Михайло Сайкевич (перший вчитель в Горішнянці) з дружиною, Володимир Кизима (у Бухтівці, родом з Бережанів), отець Рубель (викладав-релігію), Дунцева Я., Бойко.

Про Миколу Васьківа, колишнього вчителя Пасічної, пам'ятають старожили села, але ніхто не знав, що він був не лише вчителем, а й літератором, творчість якого увійшла до скарбниці української літератури 30-х років ХХ століття. Він автор повісті «В філях Бистриці», яка привернула увагу читачів галицьких часописів. Повість надрукували у часописі «Народна справа» за 1939 рік у Львові. З часом Микола Васьків залишив Пасічну і повернувся у село Кути Буського району Львівської області, де народився 11 жовтня 1898 року. Був заарештований, але підстав для ув'язнення не знайшли. Після війни сім'я Васькових переїхала на Тернопільщину, де Микола був директором школи, учителював.

З приходом радянської влади розпочалися кардинальні зміни в культурно-освітньому та релігійному житті краю. Постановою Ради Народних

Комісарів УРСР від 4 березня 1940 року у західних областях запроваджувалася нова структура освіти: початкова, семирічна, десятирічна, професійна, а також нові навчально-виховні програми, підручники і посібники. Але найголовніше полягало в тому, що національний зміст навчання і виховання, який існував в українських школах та громадських товариствах за Польщі, замінювався класово-ідеологічним. Радянська школа мала політично-агітаційний характер для послуг комуністичної партії.

Для «підняття» культури й освіти, в західні області було направлено чимало «спеціалістів» зі східних областей УРСР, у тому числі й вчителів, більшість з яких були комуністами й комсомольцями.

Відчутні зміни відбулися і в релігійному питанні. У школах заборонили уроки релігії, а, відповідно, священникам її викладання.

31 квітня 1942 року за німецької окупації у «дистрикті Галичина» було запроваджено новий адміністративно-територіальний поділ. Надвірнянський повіт складався з 8 волостей. Село Пасічна разом з селами Зелена і Рафайлів tworили Зеленську волость, з центром у селі Зелена. Структура місцевих адміністрацій залишилась майже без змін: у селі урядова вїт, у волості – солтис, у повіті – староста.

Попри те продовжувалося навчання в сільській школі, яка називалася «Класова прилюдна школа з українською мовою навчання». Опікуном класів у ній була Євдокія Дунець. Слід відзначити, що навчально-виховний процес у школі здійснювався в національно-християнському дусі.

До 1980 року в селі Пасічна були три восьмирічні і чотири початкові школи. Восьмирічні школи знаходилися біля церкви – № 1, на 14 кілометрі – № 2, у Бухтівці – № 3. Початкові – у Полі, Постояті, Бухтівці, Межибриці.

У 1980 році побудували нову загальноосвітню школу. Перші атестати отримали 55 випускників 1982 року. У школі навчання проводилося за кабінетною системою, була передбачена поглиблена трудова підготовка. Для цього створили типову майстерню. Діяли групи продовженого дня. До послуг учнів був просторий спортивний майданчик, сучасні спортивний і актовий зали,

їдальня, бібліотека (медіатека). Працювали різноманітні гуртки: хорový, ділового мовлення, юних етнографів, танцювальний, юних книголюбів, музичний, художньої обробки деревини. У 1990-х роках у школі навчалося близько 800 осіб, але за останні роки кількість учнів скоротилася до 640. Їхнім навчанням займаються понад 50 вчителів.

У різні роки директорами школи були:

- 1) Красніков Петро Григорович – з 1 вересня 1980 по серпень 1987 року;
- 2) Данилишин Петро Миколайович – з серпня 1987 по листопад 1994 року;
- 3) Садрук Роман Олексійович – тимчасово виконувач обов'язків з листопада 1994 по червень 1995 року;
- 4) Луцюк Василь Васильович – з червня 1995 по січень 2002 року;
- 5) Гусар Василь Петрович – тимчасово виконувач обов'язків з січня по вересень 2002 року;
- 6) Вінтоняк Михайло Олексійович – з вересня 2002 по серпень 2005 року;
- 7) Хіміч Оксана Романівна – з серпня 2005 по січень 2019 року;
- 8) Садрук Роман Олексійович – з січня 2019 по квітень 2024 року;
- 9) Пристай Василь Володимирович тимчасово виконувач обов'язків з квітня 2024 року.

6 вересня 2019 року Пасічнянська ЗОШ I–III ступенів була реорганізована в опорний навчальний заклад Пасічнянський ліцей. До складу Пасічнянського ліцею увійшли ще чотири філії – початкові школи № 1, 2, 3, 4.

Започатковано співпрацю з Прудніцькою ЗОШ № 3 (Польща). У рамках проєкту «Добре сусідство» учні школи мали можливість перебувати в гостях у школярів сусідньої держави.

Список використаної літератури

1. Луців Є. Від «пасіки» до Пасічної. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. 120 с.
2. Пасічна. На сайті Надвірнянської райради. URL: <https://msnad.if.ua/%D0%BF%D0%B0%D1%81%D1%96%D1%87%D0%BD%D1>

[%8F%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D1%81%D1%96%D0%B
B%D1%8C%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0-%D1%80%D0%B0%D0%B4%
D0%B0/](https://pasichna-tg.gov.ua/pro-gromadu/)

3. Пасічнянська територіальна громада. URL:
<https://pasichna-tg.gov.ua/pro-gromadu/>

СУЧАСНЕ РОЗУМІННЯ РОЗВИТКУ ШКІЛЬНИЦТВА НА ТЕРЕНАХ ПРИКАРПАТТЯ

Наталія ШИЦЬКА,

викладачка кафедри архітектури та будівництва
ЗВО «Університет Короля Данила»,
м. Івано-Франківськ

Розвиток шкільництва в сучасному розумінні на теренах Прикарпаття вміщає в себе ряд ключових аспектів, що відображають актуальні виклики і тенденції в освіті. Ось деякі з них:

1. Доступ до освіти: сучасна освітня політика на Прикарпатті спрямована на забезпечення рівного доступу до якісної освіти для всіх верств населення, незалежно від соціального статусу, етнічного походження чи місця проживання.

2. Модернізація навчального процесу: запровадження новітніх технологій та інноваційних педагогічних підходів для покращення якості навчання та забезпечення розвитку критичного мислення, творчості та інших ключових навичок учнів.

3. Інклюзивна освіта: розвиток системи інклюзивної освіти, яка забезпечує можливість навчання та розвитку для всіх дітей, незалежно від їхніх особливостей, здібностей та потреб.

4. Міжкультурна та мовна освіта: посилення міжкультурного діалогу та вивчення культур і мов різних етнічних груп, що проживають на Прикарпатті, з метою сприяння толерантності, взаєморозумінню та культурній різноманітності.

5. Професійна підготовка вчителів: забезпечення вчителів на Прикарпатті не лише високою кваліфікацією з педагогічних та предметних питань, але й здатністю адаптувати свою роботу до потреб сучасного світу та вимог сучасної освіти.

6. Створення стимулюючого навчального середовища: розвиток інфраструктури шкіл, більші можливості для позашкільного навчання та розвитку, підтримка культурних та спортивних заходів для розвитку учнівських інтересів і здібностей.

Сучасний розвиток шкільництва на Прикарпатті відображає глибокі зміни в освітній системі, спрямовані на забезпечення якості, доступності та різноманітності освітніх послуг для всіх шарів населення.

Розглянемо детальніше кожен історичний період і його вплив на створення шкіл у сучасному розумінні на теренах Прикарпаття:

Період Габсбургів: у цей час, коли Прикарпаття було частиною Австро-Угорської імперії, відбулася значна модернізація освітньої системи. Було створено загальноосвітні школи, які надавали базову освіту українському, польському, угорському та іншим етнічним групам. Цей період також характеризується розвитком професійної освіти, зокрема технічних та сільськогосподарських шкіл.

Міжвоєнний період: у міжвоєнний період українська освітня система на Прикарпатті стикалася з різними викликами через політичні нестабільності та етнічні конфлікти. Проте було зроблено певний прогрес у розвитку шкільництва, зокрема розширення мережі шкіл та удосконалення програм навчання.

Період після Другої світової війни: після закінчення Другої світової війни Прикарпаття стало частиною Української РСР. У цей період було активно розвинуто мережу загальноосвітніх шкіл з українською мовою навчання. Також було створено спеціалізовані школи з поглибленим вивченням рідної мови та літератури.

Сучасний період: сучасна шкільна система на Прикарпатті переживає процес модернізації та адаптації до вимог сьогодення. Запровадження новітніх технологій у навчальний процес, розвиток інклюзивної освіти, підвищення кваліфікації вчителів та розширення педагогічних можливостей для розвитку учнів – це лише деякі з аспектів сучасного розвитку шкільництва.

Кожен історичний період мав свої особливості та вплив на формування шкільної системи на Прикарпатті, і їх розуміння допомагає краще пізнати сучасні виклики та можливості у сфері освіти у цьому регіоні.

Список використаної літератури

1. Стинська В. В. Система шкільництва в Галичині (кінець ХІХ – початок ХХ ст.). Монографія. Івано-Франківськ: Гостинець, 2007. 205 с.
2. Ступарик Богдан Михайлович. Шкільництво Галичини (1772–1939). Міністерство освіти України, Інститут системних досліджень освіти, Прикарпатський університет імені Василя Стефаника. Івано-Франківськ. 1994. 143 с.

РОЗДІЛ III.
ПОСТАТІ УКРАЇНОЗНАВСТВА ТА ЕТНОПЕДАГОГІКИ,
ЇХ ВНЕСОК У РОЗВИТОК ПЕДАГОГІЧНОЇ НАУКИ.
ЮВІЛЕЙНІ СИЛЬВЕТКИ НАУКОВЦІВ ТА ПЕДАГОГІВ

ВИХОВНІ ОРІЄНТИРИ УКРАЇНСЬКОЇ ЕТНОПЕДАГОГІКИ
У СПАДЩИНІ МИРОСЛАВА СТЕЛЬМАХОВИЧА

Михайло ХОДАК,

викладач психолого-педагогічних дисциплін
Коломийського педагогічного фахового коледжу
Івано-Франківської обласної ради,
м. Коломия

Виховні орієнтири вітчизняної етнопедагогіки найбільш системно обґрунтовані академіком Мирославом Стельмаховичем в окремих працях, зокрема «Українське родинознавство», «Українська родинна педагогіка», «Українська народна педагогіка». Їх узагальнено структурно можна подати у єдності таких компонентів:

1. Народні уявлення про чинники формування особистості.
2. Мета, зміст і принципи виховання.
3. Основні форми й методи виховання. Самовиховання і перевиховання.
4. Провідні напрями виховання.
5. Єдність національного та загальнолюдського у виховній практиці української етнопедагогіки.

Академік Стельмахович зазначав, що завдяки багаторічним педагогічним пошукам, емпірично визрівали **народні уявлення про основні чинники формування особистості**. І серед них, мабуть, першою була помічена *спадковість*. Не випадково кажуть: «викапаний батько» чи «викапана мати»,

тобто «такий, як батько», «така, як мати». Багаторічні спостереження переконують, що спадково передаються лише певні фізичні ознаки (будова тіла, колір шкіри, очей, волосся), природні задатки якихось здібностей або властивостей, деякі риси характеру. Проте більшість рис особистості не успадковується, а набувається.

Іншим важливим чинником впливу на особистість народна педагогіка вважає *середовище* – стан взаємин у сім'ї, побут, звичаї і традиції, матеріальний стан, житлові умови. Ідея залежності характеру дитини від середовища, побутових умов, домашнього оточення, всього укладу життя сім'ї знайшла вираз у багатьох українських народних прислів'ях і приказках: «З ким поведешся, від того й наберешся», «Ниточка веде до клубочка», «Який стук, такий грюк» та інші.

Чітко визначився у народних уявленнях такий могутній чинник формування особистості, як *виховання прикладом*. Щодо цього маємо народні афоризми: «Добрий приклад кращий за сто слів», «Бурчання наскучить, приклад научить», «Приклад кращий за правило». У цих висловлюваннях бачимо схильність дитини наслідувати старшого брата чи сестру, матір чи батька, сильнішого чи розумнішого товариша, а також народну виховну практику наслідування за принципом «роби так, як я».

Усі три чинники розглядаються в народній педагогіці як однаково важливі, проте у різних ситуаціях кожний з них може стати вирішальним: *спадковість* («Яке коріння – таке й насіння», «Яке зіллячко, таке й сім'ячко», «Від лося – лосята, від свині – поросята»), *середовище* («Як зайдеш між реп'яхи, то й реп'яхів наберешся», «Як у сім'ї згідливе життя, то й виросте дитя до пуття»), *виховання* («Що виховаєш, то й матимеш»), *спадковість і виховання* («Яке дерево, такі його віти, які батьки, такі й діти», «Яка гребля, такий млин: який батько, такий і син»).

Основна **мета виховання** за українською народною педагогікою, вважав Мирослав Стельмахович, вбачається у тому, щоб *виховати кожного доброю людиною*: «Дивись – не забудь: людиною будь!» – кажуть українці. *Підготовка*

до життя і праці – ще одна головна мета в народній педагогіці. Розв'язання її зводиться до бажання мати добрих дітей («Добрі діти – спокійна старість, лихі діти – старість стає пеклом»).

Мету і зміст виховання диктують життя, конкретні умови життєдіяльності індивіда. Народна педагогіка прагне розкрити суть життя, висуваючи потребу в належній і всебічній підготовці до нього («Життя прожити – не поле перейти», «На довгим віку всього доведеться», «Вік прожити – не дощову годину перестояти», «Життя як терниста нива: не пройдеши, ноги не вколовши»).

Мирослав Гнатович вважав, що у народній педагогіці **зміст виховання** охоплює піклування про здоров'я і фізичний розвиток дитини, передачу знань, трудових умінь і навичок, привчання до організації домашнього побуту, забезпечення професійної обізнаності в певній галузі виробництва, підготовку до сімейного життя, формування духовного світу. Зміст завжди зберігає те основне ядро, що відображає головну суть етнопедагогічної системи, **провідними засобами** якої є **національні традиції і звичаї народу**, які в етнізації дітей та молоді мають величезне значення.

Вивчення засад української етнопедагогіки дало змогу визначити її **провідні принципи**: гуманізм, природовідповідність, зв'язок виховання з життям, виховання працею, врахування вікових та індивідуальних особливостей вихованців у процесі виховання, систематичність і послідовність виховання, єдність вимог і поваги до особистості у процесі виховання, поєднання педагогічного керівництва з розвитком самостійності та ініціативи вихованця.

В українській етнопедагогіці використовуються три **форми організації дітей**: *індивідуальна, групова й фронтальна (масова)*. До *індивідуальних форм* організації виховання відносимо: догляд дорослих за дитиною; до *групових* – виховання дітей у сім'ї, участь дітей і молоді в об'єднаннях ровесників; до *фронтальних* – участь молоді в праці, додержання народних традицій, свят і обрядів. Кожна з цих форм може по-різному виявлятися на кожному етапі життя людини.

У практиці народної педагогіки склалася певна система **методів виховання**.

Методи формування суспільної свідомості: розповідь, бесіда, роз'яснення, інформування, порада, дискусія.

Методи формування суспільної поведінки дитини та нагромадження її практичного досвіду: це передовсім сам уклад життя та діяльності дітей, вправлення і привчання, неухильне додержання правильного режиму праці та відпочинку, виконання різних доручень і обов'язків, дитячі ігри та забави.

Методи, що стимулюють до правильної дії, додержання норм поведінки: вимога, суспільна думка, орієнтація на очікувану радість, змагання, напучення, заборона, застереження, навіювання, заохочення, покарання.

Форми самовдосконалення узгоджуються з віковим та індивідуальним розвитком особистості. Вони різноманітні й виражаються загалом у вигляді: пристосування, наслідування, орієнтації на дорослих, ровесників, старших товаришів, друзів, народних героїв.

Одне з чільних місць в організації **самовиховання** народна педагогіка відводить **народним святам, обрядам, символам** як засобам вираження настрою, переконань, світогляду індивіда.

Якщо у вихованні є недоліки, їх треба виправляти. Невиховану дитину треба перевиховувати. **Перевиховання** – це насамперед перебудування неправильно сформованих поглядів, суджень, усунення причин хибної поведінки особистості з орієнтацією на позитивний приклад. Водночас слід враховувати вікові і психологічні особливості дитини.

Українська етнопедагогіка охоплює такі провідні, органічно поєднані між собою **напрями виховання**: моральне, трудове, розумове, естетичне і фізичне. Кожний з них є невід'ємним складником системи родинного виховання, яка спрямована на формування особистості. В основу її народна педагогіка поклала **розумове, моральне та трудове виховання**, проголосивши розум і мораль основною окрасою людини: «Розум – найбільше багатство», «Мораль чиста –

краще всякого намиста», «Будеш трудитися – будеш кормитися», «Праця людину годує, а лінь – марнує», «Землю прикрашає сонце, а людину – праця».

Академік Мирослав Стельмахович репрезентував ці напрями виховання таким чином:

1. Практика духовно-морального виховання дітей у сім'ї.
2. Провідні ідеї і традиції трудового виховання.
3. Шляхи і засоби розумового виховання.
4. Піклування про здоров'я та фізичний розвиток дітей.
5. Погляди на красу та прилучення дітей до прекрасного.

Мирослав Гнатович Стельмахович твердив, що українська етнопедагогіка зародилась і виросла на властивому тільки їй національному ґрунті, а тому й має **самобутнє національне вираження**, тобто своє оригінальне обличчя. Інакше кажучи, наш народ, як і інші народи світу, створив і має власну національну систему українського виховання. А **єдність національного та загальнолюдського** в етнопедагогічній системі забезпечує етнізацію особистості з орієнтацією на формування високої національної свідомості, на засвоєння культурних надбань інших народів через духовні здобутки свого народу, що відкриває шлях до опанування загальнолюдськими цінностями.

Список використаної літератури

1. Стельмахович М. Г. Вибрані педагогічні твори у двох томах. Т. 1. За заг. ред. Л. В. Калуської. Івано-Франківськ – Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2011. 520 с.
2. Стельмахович М. Г. Вибрані педагогічні твори у двох томах. Т. 2. За заг. ред. Л. В. Калуської. Івано-Франківськ – Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2012. 464 с.
3. Стельмахович М. Г. Українська родинна педагогіка. Київ: ІСДО, 1996. 288 с.

**ВНЕСОК ФУНДАТОРА СУЧАСНОГО УКРАЇНОЗНАВСТВА ПЕТРА
КОНОНЕНКА В АКТУАЛІЗАЦІЮ НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО
ВИХОВАННЯ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ В УМОВАХ
РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Юрій ФІГУРНИЙ,

кандидат історичних наук, старший дослідник, старший науковий

співробітник відділу етнології та історії України

Науково-дослідного інституту українознавства

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка,

м. Київ

В умовах російсько-української війни, особливо після 24 лютого 2022 року, коли розпочалося повномасштабне вторгнення російських військ в Україну, руба постало питання стосовно збереження існування Української держави та виживання українців як неповторної етнічної спільноти та політичної нації. Незважаючи на величезні зусилля країни-агресорки, остаточно ліквідувати Українську державу й цілковито знищити українську політичну націю, відбулося згуртування українських громадян задля захисту Батьківщини від агресивних дій загарбників. Наразі ворога зупинено й триває системний процес нищення його військової та економічної потуги.

Провідні світові політики, дипломати, аналітики, військовики, розвідники тощо були переконані, що Україна не витримає блискавичний і комбінований напад рашистів й дуже швидко капітулює. Проте Українська держава та її громадяни склали іспит на звитяжність і здивували весь світ.

Однією зі складових так званого «Українського дива» стали українські гуманітарії, які своєю послідовною працею посприяли посиленню національно-патріотичного виховання громадян України. Одним із багатьох таких подвижників був П. Кононенко (1931–2024). Петро Петрович Кононенко

став творцем нового наукового напрямку, наукової інституції, сучасної дослідницької школи, модерного, інтегративно-комплексного знання – українознавства. Символічно, що сама ідея українознавства активно пропагувалася і розвивалася вченим ще в кінці 80-х – на початку 90-х рр. ХХ ст. за часів СРСР, але реально втілилася в життя лише у незалежній Україні.

Саме з відновленням Української держави в 1991 р., розпочався новий етап в історії національної гуманітаристики, що призвело до створення у 1992 р. Інституту, як сучасної науково-дослідної та освітньої інституції.

Згідно Наказу № 19 від 24 січня 1992 року за підписом тогочасного виконуючого обов'язки міністра Л. О. Каніщенка, в Києві почав діяти новий освітньо-науковий підрозділ – Інститут українознавства Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка, під керівництвом директора, доктора філологічних наук, професора П. Кононенка [10, с. 38].

За майже десятиліття системної та комплексної науково-освітньої роботи Інститут став потужним гуманітарним закладом і здобув суб'єктність. Так, 21 червня 2000 р. Кабінет Міністрів України видав Постанову за № 1003 «Про утворення Науково-дослідного інституту українознавства» за підписом прем'єр-міністра Віктора Ющенка. Зокрема в ній зазначалося: «З метою організації та координації наукових досліджень з проблем українознавства, розроблення і впровадження новітніх технологій навчання та підготовки фахівців з українознавства Кабінет Міністрів України постановляє: 1. Прийняти пропозицію Міністерства освіти і науки та Київського національного університету імені Тараса Шевченка, погоджену з Міністерством фінансів, Міністерством економіки, Міністерством юстиції та Київською міською адміністрацією щодо утворення в м. Києві Науково-дослідного інституту українознавства на базі Інституту українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка, що ліквідується. Установити, що Науково-дослідний інститут українознавства перебуває у сфері управління Міністерством освіти і науки» [6, с. 73].

Проявивши свої найкращі організаторські та управлінські якості П. Кононенко став не лише директором Науково-дослідного інституту українознавства Міністерства освіти і науки України (далі – НДІУ), але справжнім творцем сучасного науково-освітнього закладу, якого так потребувала Українська держава. Тому що за Постановою Кабінету Міністрів України від 21 червня 2000 року НДІУ МОН України було визначено чотири головні напрями роботи: 1. Розробка історико-теоретичних, методологічних та практичних проблем українознавства. 2. Упровадження нових технологій. 3. Координація українознавчих досліджень. 4. Підготовка кадрів українознавців [6, с. 92].

З метою якнайповнішого наповнення гуманітарного простору Української держави україноцентричним світоглядом й посилення національно-патріотичного виховання громадян України, П. Кононенко в 2001 р. ініціював створення фахового періодичного видання з українознавчої тематики, доклавши до цього весь свій потужний організаторський досвід і непересічний хист вченого-українознавця. Так, Петро Петрович став головним редактором журналу «Українознавство», зваливши на свої плечі таку важку місію як створення сучасного наукового, громадсько-політичного, культурно-мистецького, релігійно-філософського і педагогічного часопису в якому би професійно досліджувалося місце і роль України та українців у часопросторовому континуумі (інформаційному середовищі) на початку ХХІ ст. [10, с. 41].

Свою наукову і громадянську позицію вчений виклав у статті «Українознавство третього тисячоліття», яка відкривала число першого часопису, зокрема він наголосив: «Журнал «Українознавство» виходить у світ на межі тисячоліть. На межі, що відділяє десятиліття бездержавності й рабства від доби великих надій та сподівань на відроджене України як правової, демократичної, соборної, суверенної держави та на розквіт великої нації, призначеної самою Природою на здійснення тільки їй наперед визначеної високої загальнолюдської місії» [5, с. 4].

Ставши фундатором модерного українознавства-українолюбства як цілісної, інтегративної та комплексної системи наукових знань про Україну, українців і світове українство в просторі та в часі, П Кононенко продовжував невпинно розвивати і збагачувати теоретико-методологічні та історіософські засадничі принципи українознавчої парадигми. У кожній своїй статті, розвідці, книзі, монографії вчений намагається допомогти всім небайдужим читачам осягнути, усвідомити та зрозуміти місце й роль українознавства в поступальному цивілізаційному розвитку українського народу, що врешті-решт повинно допомогти утвердитися в глобалізаційному часопросторі третього тисячоліття як українцям так і українознавству [10, с. 41].

Загалом у першому десятилітті ХХІ ст. НДІУ під керівництвом П. Кононенка успішно розвивався, збільшуючи свій кадровий та інтелектуальний потенціал. Це повною мірою стосується й українознавства, як інтегративної науки про Україну й українців у світовому часопросторі. У цей час П. Кононенком та його однодумцями були оприлюднені десятки вагомих індивідуальних й колективних монографій, посібників, підручників, збірників тощо, сотні наукових, науково-публіцистичних й науково-популярних публікацій, тисячі виступів на поважних наукових форумах. Під орудою П. Кононенка побачили світ багато чисел журналу «Українознавство» та томів Збірників наукових праць НДІУ. Також було проведено 10 Міжнародних науково-практичних конференцій, серед них 4 Міжнародних конгреси «Українська мова вчора, сьогодні, завтра в Україні і світі» (Київ, 2005 р.); «Українська освіта у світовому просторі» (Київ, 2006 р., 2007 р., 2009 р.) [1, с. 168–248].

Підсумком такої продуктивної праці креативного директора та цілеспрямованих вчених-українознавців стало надання Президентом України В. Ющенком у 2009 р. НДІУ статусу Національного, що відкривало нові перспективи розвитку українознавства як науки, навчальної дисципліни та україноцентричного світогляду загалом, та успішного функціонування НДІУ в національному гуманітарному просторі Української держави зокрема. Проте, на

початку 2010 р. відбулися чергові президентські вибори в Україні й на найвищій щабель виконавчої влади піднявся В. Янукович. Віктор Федорович насамперед цікавився великими грошима й питанням збагачення сімейного клану Януковичів. Усе інше не варте було його уваги, у тому числі українська культура, наука, освіта тощо, тому він віддав це все на повний відкуп своїм клевретам. Одним з таких був Д. Табачник, проросійський політик, учений і громадський діяч. Цей таємний агент російської федеральної служби безпеки був в Україні активним провайдером «русского мира» [10, с. 42].

Треба наголосити, що «русский мир» – це не пересічний культурницький проєкт, «де-юре» налаштований на збереження й розвиток російської мови й культури, як у самій росії й у країнах так званого «ближнього зарубіжжя» (колишніх радянських республіках) та «далекого» (по всьому світу), а «де-факто», неоімперська геополітична ідеологічна доктрина спрямована на теоретичне обґрунтування та практичне відновлення «великої історичної росії» у кордонах російської імперії на вершині її могутності у 1914 р. [9, с. 75].

Д. Табачник, перебуваючи на посаді міністра і розуміючи важливість українознавства для розбудови Української держави, нації, культури, освіти, науки та посилення національно-патріотичного виховання громадян України тощо, розпочав з Інститутом та його керівником справжню війну. Головною метою цієї антиукраїнської боротьби було усунення П. Кононенка з посади директора Інституту, перепрофілювання Національного науково-дослідного інституту українознавства (далі – ННДІУ) та цілковите знищення українознавства у майбутньому. Д. Табачник цілеспрямовано й наполегливо виконував вказівки кремлівських ідеологів «русского мира», для яких українознавство та ННДІУ становили реальну загрозу, і їх послаблення, а з часом і повна ліквідація була їм конче необхідна. Оскільки «русский мир», аж ніяк не може толерантно співіснувати з українознавством [10, с. 42–43].

5 січня 2011 року на сайті Кабінету Міністрів України з'явилося Розпорядження за № 4-р про підтримку ініціативи Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України «Про реорганізацію Національного

науково-дослідного інституту українознавства шляхом його перетворення на ННДІ українознавства та всесвітньої історії». 10 березня цього ж року цю ініціативу підтримав і В. Янукович, підписавши Указ №277/2011. Указ мав дуже цікаве формулювання: «Підтримати пропозицію Кабінету Міністрів України щодо збереження статусу національного за науково-дослідним інститутом українознавства та всесвітньої історії, що утворюється у зв'язку з реорганізацією Національного науково-дослідного інституту українознавства» [8].

Майже два з половиною роки тривала боротьба Дмитра Табачника з Петром Кононенком. Врешті-решт, 4 червня 2013 р. міністр-українофоб підписав наказ № 200-к про звільнення П. П. Кононенка, згідно з яким було розірвано контракт з ним від 02.08.2011 р. № 1-8 та звільнено з посади директора Національного науково-дослідного інституту українознавства та всесвітньої історії 04.06.2013 р. [7, арк 279].

Петро Петрович, незважаючи на свій поважний вік, продовжував свою українознавчу діяльність, як член Спілки письменників України та як активний пасіонарний громадянин України, якому не байдуже її доля. Саме тому він розпочав працю над Книгою Книг свого життя: «Сто літ, сто доріг... Україна та українознавство: зародження – розстріли – воскресіння».

У цій п'ятитомній фундаментальній праці П. Кононенко осмислює власний життєвий шлях, розвиток України та становлення і розвій українознавства. Зокрема, автор зазначав: «Це роздум про Україну та науку українознавство, але не як всебічне дослідження й висвітлення їхньої об'єктивно суцільної історії, а як книга-есе: роздумів, досліджень багатьох граней їхньої Сутності, Долі, Ролі і Місії; тільки не в строгій послідовності еволюції часо-просторових констант, потоків і реалій Буття, а в інтелектуально-душевному, досвідно-психічному сприйнятті, а відтак інтерпретації, прогностичності та плановості грядущого. Українознавство – одна з інтегральних світових наукових систем про Україну і світове українство в усій повноті, закономірностях і специфічності їхньої еволюції. Тому побачити їх

як історичні феномени можна лише в синхронній ретроспективі внутрішніх і зовнішніх, отже – національно-державних і міжнародних генетик» [3, с. 5].

У розмові з автором дослідження П. Кононенко наголошував, що цю працю він мріяв написати все своє життя, оскільки його доля невід’ємна від долі України і українського народу. «Мої спогади і роздуми, – відзначав Петро Петрович, – комусь будуть неприємні, хтось образиться, але мій обов’язок зберегти мої думки, враження, розмисли для наступних поколінь українців» [2].

Важливо те, що у своїх мемуарах П. Кононенко не лише торкається тем безпосередньо і опосередковано пов’язаних з його особистим життям, громадянською, науковою й освітянською працею, а й сучасних загальноукраїнських й міжнародних проблем. Однією з таких тем наразі є неоголошена російсько-українська гібридна війна.

На думку П. Кононенка, «практично у 2014 р. на планеті Земля закипіла Третя світова війна: українське питання оголилось як критеріально міжнародне» [4, с. 669].

Він переконаний, що російську агресію супроти України фанатично підтримують понад 80 відсотків росіян та не лише пересічні російськомовні донеччани та луганчани, а й частина керівного складу всіх областей (урядового й правоохоронного). Так сталося тому, що провідниками політики зради були не лише Янукович, Азаров, Пшонка, Захарченко, Якименко, Лебедев, а й міністр освіти і науки Д. Табачник. Саме він, стверджує П. Кононенко, очолив вандальський похід проти українознавства в ім’я «россиеведения» та «москвоведения» як магістрального шляху до інтегрованого світу – «русского мира», колишніх народів СРСР» [3, с. 38–39].

П. Кононенко розуміючи агресивну сутність «русского мира» і осмислюючи його роль у неоголошеній російсько-українській гібридній війні зазначав: «Ідеологічна концепція псевдоінтернаціоналізму завершилася проповіддю «Русского мира» – втілення ідеї Москви як «Третього і останнього Риму», шлях до якого – всесвітня «пролетарська революція» – підступно пропагований аналог Третьої світової війни» [3, с. 35].

П. Кононенко наголошував, що кремлівські ідеологи «русского мира» стверджують, що українознавство, це вузький націоналізм, а «русский мир» – всесвітній інтернаціоналізм, за ним майбутнє та всепланетарне утвердження «русского мира» як системи, як ідеології, як релігії [4, с. 275].

Вчений-українознавець був переконаний, що протистояти цій агресивній неоімперській, шовіністичній, антиукраїнській геополітичній доктрині може лише українознавство – українолюбство, оскільки воно допомагає усвідомити українцям своє минуле, зрозуміти сьогодення, досягнути розумом майбуття. Саме задля цього жив, творив і працював Петро Петрович Кононенко.

На превеликий жаль, 28 лютого 2024 року, на 93-му році життя відлетіла у Вирій душа Петра Кононенка, творця сучасного українознавства, засновника й багатолітнього директора НДІУ, проте він зі своїми напрацюваннями й здобутками, навіки залишиться з Україною й українцями. Петро Петрович є яскравим уособленням пасіонарної частини українців, завдячуючи яким український етнос не розчинився серед інших народів, не зник у бурхливому історичному вирі подій, а поступово трансформується в українську політичну націю, згуртовуючи навколо себе представників різноманітних етнічних спільнот, які наразі мешкають в Україні [11, с. 183].

Таким чином, з відновленням Української держави в 1991 р. розпочався новий етап в історії національної гуманітаристики, що привів до створення у 1992 р. Інституту як сучасного науково-дослідного та освітнього закладу. Під керівництвом П. Кононенка у кінці ХХ – на початку ХХІ століть Інститут активно сприяв українізації національного гуманітарного простору та посиленню національно-патріотичного виховання. Петро Петрович Кононенко та його однодумці активно формували практичні й теоретичні засади модерного українознавства, намагалися досягнути яким чином українознавство як інтегративна наука (комплексна система наукових знань) про Україну, українців і світове українство у просторі та часі, має можливість реально протидіяти агресивній політиці російського імперського реваншу щодо України й сприяти поступальному розвитку сучасного українського суспільства, творенню

української політичної нації та розбудові правової, демократичної, інноваційної, духовної, заможної Української Самостійної Соборної Держави.

Список використаної літератури

1. Інформаційно-аналітичний бюлетень ХХ ювілейної Міжнародної конференції «Українознавство та всесвітня історія: теоретико-методологічні засади наукових парадигм» (25–26 жовтня 2011 р., м. Київ, НДІУВІ). Автор-упорядник Фігурний Ю.С. Київ: НДІУВІ, 2012. 296 с.

2. Записано Ю. Фігурним 25 травня 2021 р. від П. Кононенка (1931–2024), який мешкав у м. Києві.

3. Кононенко П. П. Сто літ – сто доріг... Україна та українознавство: зародження – розстріли – воскресіння. Том I. Київ – Харків: Майдан, 2021. 752 с.

4. Кононенко П. П. Сто літ – сто доріг... Україна та українознавство: зародження – розстріли – воскресіння. Том III. Київ – Харків: Майдан, 2021. 732 с.

5. Кононенко П. П. Українознавство III тисячоліття. *Українознавство*. 2001. Ч 1. С. 5–12.

6. Науково-дослідний інститут українознавства. Довідник до 10-річчя діяльності. Упорядник і науковий редактор Токар Л. К. Київ. 2002. 160 с.

7. Особова справа працівників, звільнених у 2013 р. Кононенко Петро Петрович. Фонд № . Опис № 1. Справа № 100. На 282 аркушах. Зберігати постійно. ННДІУУ та всесвітньої історії. Міністерство освіти, науки та молоді і спорту.

8. Позняк-Хоменко Н. Чому Табачник залишив Інститут українознавства без фінансування? URL:
<https://www.unian.ua/education/596647-chomu-tabachnik-zalishiv-institut-ukrajinozn-avstva-bez-finansuvannya.html>

9. Фігурний Ю. Доктрина «русского мира» як політична ідеологія агресії Росії проти України. *Українознавство*. 2021. № 4 (81). С. 72–88.

10. Фігурний Ю. Петро Кононенко – творець сучасного українознавства. *Фундатор модерного українознавства – українолюбства*. Київ. 2021. С. 35–46.

11. Фігурний Ю. Петро Петрович Кононенко (1931–2024). *III Всеукраїнські наукові читання з міжнародною участю «Свою Україну любіть!»* (29.06.2023 р., м. Київ, НДІУ). Збірник матеріалів. Автор-упорядник: Фігурний Ю. С. Київ: НДІУ, 2024. С. 183–185.

АКТУАЛІЗАЦІЯ ФІЛОСОФСЬКОЇ СПАДЩИНИ ВОЛОДИМИРА ШАЯНА В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Галина ЛОЗКО,

orcid.org/0000-0001-5865-7556

докторка філософських наук, професорка,

провідна наукова співробітниця

Науково-дослідного інституту українознавства

Київського національного університету імені Тараса Шевченка,

м. Київ

Для української науки й культури загалом характерне пізнання праць своїх мислителів лише через багато років після їх написання. Це, звичайно, не могло не позначитись на загальному розвитку етнофілософської думки, бо кожна праця, написана у свій час, має прислужитися своїм сучасникам саме в контексті поточного історичного моменту. Проте повернення українському народові забутих чи малознаних видатних особистостей нині, як ніколи, має важливе державотворче значення. Тут під етнофілософією маємо на увазі автохтонну філософську думку Русі-України, яка не спирається на чужинські зразки, привнесені завдяки візантійським впливам.

Український етнофілософ Володимир Шаян народився 2 серпня 1908 року у м. Львові. Рідну мову та українські народні звичаї засвоїв з дитинства. У селі

Добростани юнак радісно вітав женців на полі, за традицією, стародавнім привітом: «Дай, Боже, щастя!» [2, с. 93; 4, Т. I, с. 31]. Він отримав доволі високу, як на той час освіту: закінчив з відзнакою Українську академічну гімназію та Гуманістичний відділ Львівського університету, де студіював: філософію, психологію і педагогіку, расологію, санскритську філологію, порівняльне релігієзнавство, європейські мови і літератури [4, Т. I, с. 21]. Він вболівав за долю Батьківщини, на той час розірваної між кількома державами. Шаян досконало володів багатьма мовами, серед яких санскрит, латина, англійська, німецька, французька, польська, старослов'янська та інші. Саме на їх ґрунті методами порівняльного мовознавства і релігієзнавства він заклав основи дослідження й повернення *етнічної релігії* в середовище свого народу. Шаян заснував і саму методологію наукової реставрації віри предків – у його працях знаходимо синтез лінгвістичного аналізу теонімії, ономастики, гідронімії, священної історії та географії, ретельно обґрунтовану герменевтику рідної віри, онтологію святості й філософсько-психологічне доведення вічності *Духа нації* [2, с. 225]. Це йому належить точне й лаконічне визначення нації як «усвідомленої єдності крові і долі». Шаян відверто і, можна сказати, просто відважно, на повний голос заявив про необхідність відродження віри предків як релігії, найбільш відповідної душі нації. Цей факт потрібно вважати його духовним і науковим подвигом.

Його ідеалістичне вчення про Безсмертя Духа та *метафізику Вічного повернення*, безперервність «золотого ланцюга» традиції та ін. [4, Т. I, с. 177; 4, Т. II, с. 21, 156, 207, 246] мають абсолютну наукову новизну. На кафедрі санскритської філології Шаян працював над темою «Індра в Рігведі», перекладав окремі ведійські гімни безпосередньо зі санскриту українською та іншими мовами (англійською, німецькою, французькою, польською). Після кількох років наполегливих наукових пошуків джерел і матеріалів про давню слов'янську віру у В. Шаяна виникла ідея створення релігійного Ордену Бога Сонця. Це перший в історії Орден, який створено на основі рідної етнорелігії. В автобіографічних листах він повідомляв, що перша група Ордену була створена

5 листопада 1943 р. у Львові [5]. Проте після страхітливих радянських «чисток», розпочатих ще в 1939 р., В. Шаян змушений був емігрувати. Професор багато років був директором Бібліотеки та Музею ім. Тараса Шевченка у Лондоні, виконував широку громадсько-літературну роботу. Завдяки його організаторським здібностям започатковано видання українських періодичних журналів «Орден», «Світання», «Нова епоха», «Науково-літературний збірник», навколо яких об'єдналися молоді українські літератори, філософи в еміграції та інші [1]. У 1951 р. Орден Бога Сонця провів міжнародну акцію «Я звинувачую Сталіна», метою якої було привернення уваги світової громадськості до злочинів *геноциду українців* у ссрр [2, с. 144]. Етнофілософська спадщина В. Шаяна багата й різноманітна. Його концепцію реставрації рідної віри як *автохтонної української конфесії*, яка спирається на строго наукові методи, не треба плутати зі самодіяльними гуртками, у т. ч. РУНвірою Л. Силенка! У гносеології Богів В. Шаян уперше визначив і обґрунтував три рівні релігійної онтології, що спираються на різні типи метафізичного мислення: *міфоонтологія* – пізнання буття через міфологічні постаті й символи; *ритоонтологія* – усвідомлення буття через смисли ритуалу й жертви; *психоонтологія* – відчуття буття з допомогою психологічних станів, наприклад, інтроспекції, медитації, колективного чи особистого славлення Богів та ін. [2, с. 155–163].

У 1974 р. через хворобу серця В. Шаян відійшов у засвіти. Об'єднання Рідновірів України нагородило В. Шаяна найвищою нагородою Орденом Святослава Хороброго (посмертно). Похований видатний філософ В. Шаян у м. Гамільтон (Канада) на кладовищі Cemetery Mount view garden Stoney creek на ділянці Рідної віри [3, с. 290]. Філософська, літературна та українознавча спадщина В. Шаяна містить у собі важливе джерело традиційної культури України, що пов'язує його з глибинами спільної індоевропейської духовної традиції, зокрема Вед і ведизму.

Наукова спадщина В. Шаяна є цілком актуальною в курсах філософії, українознавства та релігієзнавства. Без знання цих оригінальних і, без сумніву,

видатних науково-філософських творів загальний розвиток української філософської думки залишатиметься неповним.

Список використаної літератури

1. Архів професора В. Шаяна. Канадський Державний Архів при Парламентській бібліотеці Канади (м. Оттава). Фонд MG 31 Н 100.
2. Лозко Г. Орден Бога Сонця: історія та метафізика. Монографія. Тернопіль: Мандрівець, 2018.
3. Лозко Г. Шаян Володимир Петрович. Об'єднання Рідновірів України. Енциклопедичний довідник. Миколаїв: Іліон, 2023. С. 287–291.
4. Шаян В. Віра Предків Наших. Київ: ФОП Стебеляк, 2018. Т. I–II. 800 с.
5. Документальний фільм «Орден Бога Сонця». Автор сценарію Г. Лозко, режисер В. Полянин. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=7QF8GXniW78>

УКРАЇНОЗНАВЧІ АСПЕКТИ ТА ПЕДАГОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ НАУКОВИХ НАДБАНЬ СТЕПАНА ПУШИКА

Олександра КУЗИШИН,

провідна фахівчиня навчально-наукового Інституту українознавства
Прикарпатського національного університету
імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

Життя і діяльність прикарпатського науковця Степана Пушика були тісно переплетеними з вивченням історії рідного краю, міфології слов'ян, фольклористики тощо. Його внесок у розвиток українознавства є неоціненним, а постать самого науковця вважається легендою. Цьогоріч, з нагоди 80-річчя до дня народження С. Г. Пушика, професор кафедри української літератури Прикарпатського національного університету ім. Василя Стефаника Ольга Слоньовська на шпальтах газети залишила доречну замітку: «Степан

Григорович Пушик – знакова постать в українській літературі та літературознавстві. Його творча й наукова спадщина – явище багатоганне й глибоке. За життя Пушика вважали ходячою енциклопедією: знав так багато з різних сфер народного життя й історії України, скільки не знали (й мабуть, досі не знають) дипломовані професори й академіки» [4]. Ще в юності майбутній фольклорист збагнув, що народні уявлення здатні більше розширити кругозір і подати чимало цікавої інформації, яка виходить далеко за межі академічних знань. Саме тому енциклопедичними знаннями Степан Григорович завдячує своєму народові і тому, що «він [народ] творив і розсипав по світу, що могло забути й пропасти, а фольклорист підняв і пошанував» [3, с. 13].

Більшу частину свого свідомого життя фольклорист понад усе прагнув повернути людям скарбницю народної мудрості, яку сам почерпнув з його уст. Тому, окрім оригінальних авторських творів, С. Пушик подарував народові зібрані фольклорні записи, що охоплюють різні жанри, зокрема народні співанки (колективна збірка «Пісні Карпат» 1972 р., пісенник «Сміються, плачуть солов'ї» 1988 р.), казки («Чарівне горнятко» 1971 р., «Срібні воли» 1995 р.), байки («Казки Підгір'я» 1976 р.), збірка оповідної прози «Золота вежа» (1983 р.), яка вмістила як народні епічні твори (побутові казки, легенди, демонологічні оповіді, перекази, притчі), так і народно-поетичні мініатюри (загадки, приповідки) тощо.

Фольклорний матеріал, зібраний С. Пушиком у різних населених пунктах західної частини України, а то й поза її межами, представлений різноманітністю жанрів усної народної творчості. А це, у свою чергу, як і розуміння того, що системне вивчення української літератури будується на засадах тісної взаємодії фольклору і літератури, а вивчення усної народної творчості слугує своєрідним підґрунтям цілісної системи, дає змогу вчителю словеснику використовувати його на уроках літератури рідного краю для учнів різної вікової категорії.

Сучасні модельні навчальні програми з української літератури передбачають ознайомлення учнів зі специфікою національного українського фольклору в контексті різних історичних періодів, його жанровою системою,

періодизацією, історією розвитку, загальними особливостями усної народної творчості та поетикою окремих жанрів. Чинні навчальні програми пропонують вивчення народних казок, легенд та переказів, а також малих фольклорних жанрів таких як прислів'я та приказки для учнів 5 класу; народні календарно-обрядові пісні, байки для учнів 6 класу; народнопісенну лірику (соціально-побутові, козацькі, чумацькі, наймитські, рекрутські, солдатські, жовнірські та стрілецькі пісні), запропоновану для ознайомлення учнів 7 класу, а історичні пісні – 8 класу. Оскільки навчальні програми передбачають вивчення конкретного явища усної народної творчості на прикладі запропонованих програмою фольклорних творів, то зібрані С. Пушиком матеріали рекомендуємо використовувати на уроках літератури рідного краю, що не тільки доповнить модельну програму регіональним компонентом, а й значно збагатить світогляд учнів.

Багатий педагогічний потенціал має укладена С. Пушиком збірка «Приповідки», яка налічує майже 13 тисяч поетичних мініатюр, зібраних переважно в західних регіонах України. Упорядкувати збірку приповідок збирача фольклорних текстів спонукало глибоке усвідомлення унікальності, давності та невмирущості найкоротших народно-поетичних мініатюр.

На окрему увагу заслуговує передмова до «Приповідок», у якій С. Г. Пушик окреслює давні витоки українських паремій, засвідчені першими фіксаціями фольклору у записах грецького історика Геродота (V ст. до н. е.), літописах («Повість временних літ», «Київський літопис», «Галицько-Волинський»), «Молінні Даниїла Заточника», «Слові о полку Ігоревім» та інших. Саме у передмові дослідник виділяє специфічний жанр паремій – обертин, який існує поряд з присягами, застереженнями, прикметами, народними порівняннями, афоризмами, каламбурами, і який несправедливо залишився поза увагою фольклористів [3, с. 4]. Акцентує увагу на особливостях сприйняття малих фольклорних жанрів у різних етнічних регіонах, зокрема зазначає, що «на Західній Україні такі жанри, як прислів'я й приказки були малозрозумілими для простолюду. Тут жило й живе об'єднуюче –

ПРИПОВІДКИ...» [3, с. 10]. Крім того, передмову «У народу взяв – народові повернув. Найкоротші поетичні твори» можна вважати своєрідним екскурсом в історію української фольклористики, яка представлена значною кількістю імен відомих збирачів фольклору. Так, у своїй передмові Степан Григорович охоплює діяльність збирачів прислів'їв і приказок від Климентія Зиновіїва (друга половина XVII ст.) до свого сучасника Михайла Буджака. Тож, як бачимо, передмова до приповідок не тільки обґрунтовує потребу в публікації народних паремій, а й слугує своєрідним коротким інформативним нарисом, який ознайомлює читача зі специфікою збирання фольклорного матеріалу (паспортизацією, систематизацією та науковим упорядкуванням), принципами його укладання, вказує на джерела зібраного фольклору, спонукає читача до глибшого усвідомлення важливості фіксації різноматичних паремій тощо.

Велике значення для літературознавства та українознавства мають ґрунтовні дослідження С. Пушика «Слова о полку Ігоревім», завдяки яким проливається світло на малозрозумілі місця у тексті. Вивчення давньоруської пам'ятки українського ліро-епосу «Слово про похід Ігорів» пропонується для учнів 9 класу, тож педагогу-словеснику доцільно буде залучити наукові розвідки земляка не тільки на уроках літератури рідного краю, а й під час вивчення програмного твору, адже С. Г. Пушик увійшов в історію літератури не лише як фольклорист, а як один із основоположників гіпотези про те, що автором «Слова о полку Ігоревім» є Галицький князь Володимир Ярославич – син Осмомисла, брат Ярославни. Сьогодні цю версію визнають багато інших науковців.

Отже, наукові набутки Степана Григоровича як фольклориста, літературознавця та дослідника історії рідного краю – унікальна можливість для педагога словесника реалізувати навчальний, виховний та розвивальний компоненти, а також ознайомити учнів з перлинами народної мудрості та збагатити їхнє уявлення про духовну спадщину земляків.

Список використаної літератури

1. Пустовіт Валерія. Висвітлення фольклору в шкільних підручниках. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2021. № 8 (112). С. 64–75. URL: <https://pedscience.sspu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/07/9-1.pdf>
2. Пушик С. Г. Блискавиці б'ють у найвищі дерева. Івано-Франківськ: Місто НВ, 2011. 268 с.
3. Пушик С. Г. ПРИПОВІДКИ почув, записав і впорядкував Степан Пушик. Івано-Франківськ: Фоліант, 2009. 360 с.
4. Слоньовська О. Від «Молодих громів» до літопису «времени лютого»: на 80-річчя Степана Пушика. URL: <https://litukraina.com.ua/2024/01/30/vid-molodih-gromiv-do-litopisu-vremeni-ljutog-o-na-80-richchja-stepana-pushika/>
5. Слоньовська О. Степан Пушик: самодостатність унікальної особистості, талант високої проби. *Українознавчі студії*, 2014–2015. № 15–16. С. 347–354. URL: http://lib.pnu.edu.ua/files/Visniki/Ukrain_studia/%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%BE%D0%B7%D0%BD%D0%B0%D0%B2%D1%87%D1%96%20%D1%81%D1%82%D1%83%D0%B4%D1%96%D1%97%202014-2015%20%D0%92%D0%B8%D0%BF.15-16.pdf

**ДО ПИТАННЯ АКТУАЛІЗАЦІЇ АВТОРСЬКОЇ ОСВІТЯНСЬКОЇ
КОНЦЕПЦІЇ ГУЦУЛЬЩИНОЗНАВСТВА ПЕТРА ЛОСЮКА У
ШКІЛЬНИЦТВІ ПРИКАРПАТТЯ**

Лідія МАКСИМ'ЯК,

кандидатка наук з державного управління,
методистка лабораторії педагогічного досвіду та етнопедагогіки

Івано-Франківського обласного інституту

післядипломної педагогічної освіти,

м. Івано-Франківськ

На початку 90-х років усією Україною ширилися українознавчі та народознавчі рухи. Молодий учитель Петро Лосюк «поставив перед собою амбітну мету: піднести у селі престиж освіти, дати гуцульським дітям можливість вільно обирати свій життєвий шлях згідно з покликанням, а не бути заздальгідь приреченим до праці на колгоспній фермі чи в бутині або на сезонних роботах у далеких краях» [1]. Ставши 1963-го директором Яворівської школи, він відтоді здійснює свій високий намір. Молодий директор Яворівської школи Петро Лосюк спільно з педагогічним колективом працює над концепцією гуцульської школи як регіональної української національної, концептом якої стає етнічний гуцульський аспект, за яким, передусім, передбачалось вивчення рідного краю, тобто гуцульщинознавства, а це – знання історії Гуцульщини, природи і господарства краю, народного мистецтва, фольклору, звичаїв, традицій тощо. Започаткований курс гуцульщинознавства без навчального та науково-методичного забезпечення залишався виключно декларативним. Тому Петро Лосюк спільно з Ігорем Пелипейком, Василем Курищуком заснували «Бібліотеку гуцульської школи» до фондів якої увійшло близько 30-ти виданих книжок (посібників, хрестоматій, довідників та ін.), 10 номерів журналу «Гуцульська школа». Згодом Яворівська школа одержала статус авторської гуцульської школи як регіональної української національної. Набутий досвід

використовується і до нині, не тільки у закладах освіти Гуцульщини, але й інших школах етнографічних регіонів України: Бойківщини, Поділля, Полісся, Наддніпрянщини, Слобожанщини, Таврії та ін. [2].

Нині авторська освітянська концепція етношколи Петра Лосюка як невичерпне джерело знань народної мудрості етнічного соціуму у справі виховання молодого покоління служить теоретико-методологічною та науково-методичною основою оновлення змісту освіти на теренах Прикарпаття та відображає концептуальні засади сучасної Нової української школи.

Біографічна довідка

ЛОСЮК Петро Васильович – член-кореспондент Національної академії наук України, кандидат педагогічних наук, Заслужений учитель України та Народний учитель України, лауреат Всеукраїнської премії імені В.І.Вернадського, почесний професор Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (з 2016 року).

Народився Петро Васильович 4 березня 1936 року в с. Яворів Косівського району Івано-Франківської області. З відзнакою закінчив фізико-математичний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту (1962). У 1963 році став директором Яворівської школи. У 1974 році захистив кандидатську дисертацію на тему: «Моральне виховання старшокласників у процесі оволодіння народним декоративно-прикладним мистецтвом».

У 1994 році обраний членом-кореспондентом Академії педагогічних наук України, делегатом 4-го республіканського з'їзду вчителів 1977 року і 2-го Всеукраїнського з'їзду працівників освіти і науки 2001 року. З 1993 року незмінний голова Гуцульської освітянської ради (ГОР), якою складено регіональну програму розвитку шкільництва «Освіта Гуцульщини».

Відомий в Україні та за її межами фахівець у царині виховання дітей та учнівської молоді засобами народного мистецтва, знаний педагог-практик, очолював науково-дослідну лабораторію «Гуцульська етнопедagogіка і гуцульщинознавство» Національної академії педагогічних наук України на базі Яворівської загальноосвітньої школи та навчальних закладів Косівського району.

Автор понад 65 наукових праць, зокрема: «Декоративно-прикладне мистецтво в школі», «Гуцульська школа», «Гуцульщинознавство в українській національній школі», «Хрестоматія з гуцульщинознавства», «Школа здібностей», «Творчість юних», «Моя Гуцульщина» та інші.

Нагороджений медаллю А. С. Макаренка, нагрудним знаком Міністерства освіти і науки України «Відмінник України», медаллю НАПН України «Ушинський К.Д.» та «Григорій Сковорода».

У 2011 році за високі трудові досягнення Петро Васильович отримав почесну нагороду Міжнародного Академічного Рейтингу «Золота фортуна» – медаль «20 років Незалежності України» [1; 3].

Свого часу, директор Петро Лосюк, зумів переконати вчителів у необхідності творчих шукань, щоденного поступу, і вони стали його однодумцями, командою, яка охоче взялася за впровадження концепції особистісно орієнтованого навчання, забезпечення кожному учневі рівного доступу до якісної освіти в умовах гірської школи. Тепер це – авторська гуцульська школа Петра Лосюка як регіональна українська національна. І сюди приїжджають за досвідом з усієї України.

Петро Васильович постійно наголошував на тому, що випускник сільської школи має бути підготовлений до життя, мати сформовані навички

господарювання, володіти необхідними знаннями сімейної економіки, опанувати хоча б одним видом ремесел. Тоді він не пропаде, не розгубиться у житті, особливо в нинішніх складних економічних умовах, а буде вміло газдувати у своєму господарстві, забезпечувати собі гідний і достойний добробут [4].

У пролозі власної книги «На вістрі часу», Петро Лосюк пише: «Працюючи в горах, я мав вибір: або спускатися вниз, або підніматися вгору. Гуцул від народження – на висоті». Власне прагнення висоти, дароване рідною Гуцульщиною, наполегливість у досягненні мети, а насамперед праця, праця і праця – і привели сільського вчителя на педагогічний Олімп [4].

Головною ідеєю гірської етношколи Петра Лосюка є навчання ремесел у закладі освіти. Відтак Яворівська школа почала позиціонувати себе як центр вивчення гуцульщинознавства. Власне зусиллями невгамовного директора і педагогічного колективу віддалена сільська школа стала сучасною і престижною, завдяки запровадженню гуцульщинознавства, вивчення історії краю, етнотрадицій, етнозвичаїв гуцульського краю, «Школою здібностей» для талановитих дітей та молоді.

Тоді педагогами Яворівської школи було розроблено методичку *Let's talk about Hutsulshchyna in English* («Поговоримо про Гуцульщину англійською»). Укладено регіональну програму краєзнавства для всіх класів і навчальних предметів середньої школи.

Матеріали етнопедагогіки, гуцульщинознавства, краєзнавства наскрізно, органічно вплелися в теми уроків, розроблялися відповідні завдання для всіх навчальних предметів. Так, під час вивчення історії Прикарпаття учителі розповідали історії про опришків під проводом Олекси Довбуша. Були спеціальні завдання і для уроків фізики, математики тощо. Тоді ж розробили орієнтовні програми спеціального курсу «Історія Гуцульщини», а для учнів 9–11 класів відведено години з варіативної частини для вивчення цього спецкурсу. У такий спосіб, проголошена авторська ідея Петра Лосюка щодо вивчення

гуцульщинознавства, була зреалізована і до сьогодні впроваджується педагогами-послідовниками видатного гуцульського Учителя та Науковця.

Також Петром Васильовичем була розроблена концепція розвитку закладу освіти, в якій профільне навчання поєднується з допрофесійною та професійною підготовкою учнів 10–11 класів однокласних сільських шкіл. За задумом автора, якщо у класі є 15 учнів, то всі разом вони можуть вивчати базове ядро навчальних предметів, а далі – навчатись у трьох групах із 5 учнів суспільно-гуманітарного, природничо-математичного і технологічного профілів.

Теперішній директор Яворівського ліцею “Гуцульщина” Вікторія Лосюк та педагогічний колектив, володіючи величезним потенціалом для розвитку закладу освіти, продовжують започатковані концептуальні освітянські традиції «Гуцульської школи» її зачинателя – Петра Васильовича Лосюка. Свідченням цього є здобутки учнів, котрі якісно навчаються у школі та спільно з науковими керівниками реалізують науково-дослідницькі проекти з українознавства, краєзнавства, гуцульщинознавства та етнопедагогіки.

Так, з метою виховання високосвідомих представників української нації, носіїв і творців національної культури, привернення уваги дітей та молоді до актуальних питань збереження культурної різноманітності та поширення знань про духовні надбання рідного народу, 30 жовтня 2020 року здобувачі освіти та педагоги Яворівського ліцею «Гуцульщина» масштабно долучилися до роботи Першої учнівської дистанційної наукової конференції з етнопедагогіки у Івано-Франківській області «Українська етнопедагогіка та народознавство на теренах Прикарпаття: науково-освітній та соціокультурний виміри», організованій Івано-Франківським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти. Тоді семеро учнів закладу освіти спільно з педагогами, науковими керівниками представили вісім наукових, цікавих, оригінальних та пізнавальних доповідей за різними напрямками роботи конференції, а саме:

Іванна Білак, 10 клас, тема – *«Становище Української греко-католицької церкви в період першої радянської окупації (1939–1941 рр.) на Прикарпатті»*, науковий керівник – Дзвенислава Крисяк, учитель історії;

Вікторія Кіщук, 11 клас, тема – *«Сім'я Окуневських та її роль у розвитку духовності, освіти, культури гуцульського краю»*, науковий керівник – Галина Кіщук, заступник директора ліцею з навчально-виховної роботи, вчитель англійської мови;

Юлія Кіщук, 8 клас, тема – *«Гуцульські співанки»*, науковий керівник Наталія Петрич, учитель початкових класів, керівник гуртка;

Денис Копильчук, 11 клас, тема – *«Весільні традиції, звичаї, обряди та символи села Яворів, як основа національного виховання та маркери ідентичності гуцульського народу»*, науковий керівник – Віта Копильчук, педагог-організатор ліцею;

Зоряна Коцелівська, 11 клас, тема – *«Вшанування династії різьбярів Шкрібляків-Корпанюків»*, науковий керівник – Надія Копчук, учитель української мови та літератури;

Юлія Лосюк, 10 клас теми – *«Ліжник у житті гуцулів»*, науковий керівник – Вікторія Лосюк, директор ліцею та *«Петро Васильович Лосюк – подвижник гуцульської школи»*, науковий керівник – Мирослава Добросельська, вчитель історії;

Анастасія Тинкалюк, 10 клас, тема – *«Етнографічні регіони Івано-Франківщини»*, науковий керівник – Оксана Грималюк, учитель географії.

Усі доповіді отримали схвальні відгуки організаторів наукової конференції та її учасників, адже Яворів по праву може гордитися великою кількістю славетних людей: вчених, лікарів, політиків, архітекторів, краєзнавців, педагогів, майстрів народної творчості, життєві і творчі шляхи яких є яскравим прикладом для наслідування молодому поколінню [5].

За результатами Першої учнівської дистанційної наукової конференції з етнопедagogіки у Івано-Франківській області «Українська етнопедagogіка та народознавство на теренах Прикарпаття: науково-освітній та соціокультурний виміри» видано збірник матеріалів наукової учнівської конференції, з якими усі охочі можуть ознайомитися за посиланням: https://www.ippo.if.ua/images/stories/News/Djerela_2021.pdf [6].

Упродовж двох наступних років побачили світ збірники матеріалів ще двох учнівських конференцій [7, 8].

Вінцем втілення концепції організаційно-педагогічних основ діяльності «Гуцульської школи» стало у 2016 році заснування подружжям шанованих педагогів Марії Сергіївни та Петра Васильовича Лосюків родинної бібліотеки, доступної для всіх книголюбів.

Почесне місце у книгозбірні посідають видання «Бібліотеки Гуцульської школи» – інтелектуального дітища Петра Васильовича. Це понад 30 книг (П. Лосюк був видавцем, автором і упорядником 16-ти з них) і 10 номерів журналу «Гуцульська школа», виданих у 1994–2017 роках. Є тут багато видань на теми краєзнавства, мистецтва тощо. Зацікавлюють унікальні книги, які Лосюкам подарували їхні друзі, колеги. Представлено солідний комплект методичної літератури з педагогіки, української літератури, мови, історії, математики, фізики та інших навчальних предметів. Бібліотека стала достойним доповненням до двох сільських і однієї шкільної бібліотек самотнього Яворова. Знаючи про великий авторитет сім'ї Лосюків і широке коло їхніх знайомств, фонди книгозбірні і надалі поповнюватимуться цікавими виданнями [9].

У продовження традицій гуцульської етношколи Петра Лосюка з метою виховання справжнього патріотизму, а не абстрактного, погоджуємося з авторитетною думкою, світлої пам'яті Петра Лосюка, що початкові студії мусять розпочинатися з пізнання самого себе, з любові до рідного батьківського порога, глибокого вивчення рідного краю. Саме у цьому суть та важливість вивчення гуцульщинознавства, особливо у нинішніх умовах...

Список використаної літератури

1. Освітнянський корифей Гуцульщини. До 85-річчя від дня народження науковця, педагога, громадського діяча Петра Лосюка. *Галичина* від 29.03.2021. URL:

<https://galychyna.if.ua/analytic/osvityanskiy-korifey-gutsulshhini-do-85-richchya-vid-dnya-narodzhennya-naukovtsya-pedagoga-gromadskogo-diyacha-petra-losyuka/>

2. Гуцульська школа майбутнього. Інтерв'ю із Петром Лосюком. URL: http://olympics.at.ua/news/guculska_shkola_majbutnogo_interv_ju_iz_petrom_losjuk_om_direktorom_javorivskoj_i_zosh_i_iii_stupeniv/2014-03-11-656

3. Петро Лосюк – народний учитель України. *Галичина*. URL: <https://galychyna.if.ua/2020/02/11/pomer-petro-losyuk-narodniy-vchitel-ukrayini/>

4. Григорук Аделя. Сходження на висоту. «Гуцульський край», Яворівський центр народного мистецтва «Гуцульська гражда». № 8. 04.03.2016 року. URL: <https://grazhda.huculia.info/965/>

5. Перша учнівська дистанційна наукова конференція з етнопедагогіки у Івано-Франківській області «Українська етнопедагогіка та народознавство на теренах Прикарпаття: науково-освітній та соціокультурний виміри». URL: http://yavorivska-zosh.if.sch.in.ua/zhittya_shkoli/

6. Матеріали Першої учнівської дистанційної наукової конференції з етнопедагогіки у Івано-Франківській області «Українська етнопедагогіка та народознавство на теренах Прикарпаття: науково-освітній та соціокультурний виміри». *Джерела*. URL: https://www.ippo.if.ua/images/stories/News/Djerela_2021.pdf

7. Українська етнопедагогіка та народознавство на теренах Прикарпаття: науково-освітній та соціокультурний виміри. Матеріали Другої учнівської наукової конференції з етнопедагогіки (29 жовтня 2021 року). Івано-Франківськ: Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Науково-дослідний інституту українознавства МОН України. 2023. 83 с. URL: https://ndiu.org.ua/images/osv_resurs/Zb_II_etnokonf_2023_IF.pdf

8. Українська етнопедагогіка та народознавство на теренах Прикарпаття: науково-освітній та соціокультурний виміри: матеріали Третьої учнівської наукової конференції з етнопедагогіки (04 листопада 2022 року). Івано-Франківськ: Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти; Науково-дослідний інституту українознавства МОН України. 2023, 150 с. URL: https://ndiu.org.ua/images/osv_resurs/Materialy_III_etnokonf_2023_IF.pdf

9. Мудрицька Аліса. Подружжя ветеранів-педагогів збудувало... бібліотеку. *Голос України*. URL: <http://www.golos.com.ua/article/293243>
10. 2012 рік – мистецький рік династій різьбярів Шкрібляків-Корпанюків. *Гуцульський край*. Косів. 2012. № 4. С. 3. URL: <http://gk.if.ua/wp-content/uploads/downloads/2012/4.2012.pdf>
11. Зробимо Косівщину привабливою для туристів. *Гуцульський край*. Косів. 2012. № 9. С. 5. URL: <http://gk.if.ua/wp-content/uploads/downloads/2012/9.2012.pdf>
12. Гуцульщинознавство в дошкільному вихованні дітей. *Вісник Прикарпатського університету. Педагогіка*. Івано-Франківськ, 2008. Вип. 17–18. С. 83–91.
13. Регіональний етнографічний компонент у сучасній школі (на прикладі Гуцульського регіону). Снятин: Прут Принт, 2007. 158 с.
14. Професор Роман Скульський і гуцульська школа. *Обрії*. 2006. № 1. С. 14–17.
15. Гуцульщинознавство в українській національній школі. Косів: Писаний Камінь. 2001. 166 с.
16. Лосюк Петро. Домашевський М. Історія Гуцульщини. Т. V. Львів. 2000. С. 520–522.
17. Лосюк Петро. Пелипейко І. Гуцульщина в літературі. Косів. 1997. С. 95.
18. Петро Лосюк – засновник «Гуцульської школи»: до 75-річчя від дня народження Петра Лосюка. Косів. 2011. URL: <http://kosivlibrary.if.ua/2011/03/11/215/>

УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТРІЛЬЦІ ТА МУЗЕЙНА СПРАВА

Марія ФЕДУНЬ,

докторка філологічних наук,
професорка кафедри педагогіки та психології
Івано-Франківського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти,
м. Івано-Франківськ

Виокремивши у монографії «Вітчизняна мемуаристика в Західній Україні першої половини ХХ століття: історичні тенденції, жанрова специфіка, поетика» (Івано-Франківськ, 2010) материк західноукраїнської спогадової спадщини, промаркувавши її та вказавши на жанрові ознаки, ми залишили, в силу певних зрозумілих обставин, поза своєю увагою музеєзнавство. Нині, у час 110-ї річниці від дня створення Легіону УСС хочемо сказати кілька слів про дотичність українського війська і суспільства до проблем створення музеїв та виставок, що продукує в умовах сьогодення нагальну проблему пошанування зразків вітчизняної воєнної звитяги на всьому шляху її історичного творення... У цьому полягає **актуальність** нашої теми.

Нагадаємо, що зі створенням у часи Першої світової війни українського Легіону постала й Пресова Кватира, яка почала функціонувати з квітня 1915 року за ініціативи Никифора Гірняка, Миколи Саєвича, Миколи Угрин-Безгрішного та інших. Це був культурно-мистецький підрозділ УСС, завдання якого полягало у збиранні матеріалів з історії цієї військової формації та збереження її традицій. До підрозділу входили люди літературно-мистецького хисту. У різні періоди до керівництва Пресової Кватири були причетні Юліан Буцманюк, Іван Іванець, Осип Назарук, Микола Угрин-Безгрішний та інші. Серед членів Пресової Кватири були світлиці, художники та митці слова, деякі вміло поєднували кілька амплуа. Зрештою, чимало сучасників теж долучалися до споминів про героїку цієї формації, збору

артефактів тощо. Не залишалася поза увагою тогочасних дописувачів і громадсько-політичних діячів, військовиків, державотворців і проблема створення музеїв та виставок.

Так, Іван Боберський, український педагог, організатор, фундатор, теоретик і практик української національної фізичної культури (руханки), громадський та політичний діяч, доклав чимало зусиль до створення виставок у Відні (про неї знаходимо відомості у книзі Костя Левицького «Історія визвольних змагань галицьких українців з часу Світової війни 1914–1918» (Львів, 1929)) та Львові, про яку багато пише й сам організатор у своєму щоденнику (див.: Боберський І. «Щоденник, 1918–1919 рр.» (Київ, 2003)). К. Левицький був більш лаконічний, коли, як очевидець, вів мову про події 1916-го року з нагоди відкриття віденської виставки, присутніх на ній, однак подавав короткий зміст промов К. Трильовського та полковника Йона, директора воєнного музею, тощо. Не забарився з публікацією виступів очільників суспільства на виставці у Львові й І. Боберський. Ним подаються записи промов, у т. ч. місто голови Бойової Управи Володимира Темницького, який тоді відкривав виставку. Збережена цікава інформація про відвідувачів, описані їх реакції на побачене. Ідеться про Катрю Гриневичеву, Миколу Шухевича, тогочасну молодь та інших, які знайомилися з експонатами...

Безцінними нині постають перед нами і замальовки-розмірковування мемуариста І. Боберського щодо виставлених малярських картин, його думки стосовно особистих мистецьких уподобань. Так, знаходимо невеликі, але унікальні ремарки-вкраплення, де автор щоденника зазначає, що йому найбільше подобаються картини Івана Іванця та Осипа Куриласа. Далі щоденникар веде мову про малярську роботу О. Куриласа з подій 1916 року на Лисоні, біля Бережан. Не полишає мемуарист поза своєю увагою й роботи художника Юліана Назарака... У щоденнику, окрім іншого джерельного матеріалу з нашої історії, знайдемо не лише розповіді про музейну експозицію у Львові, але й майже енциклопедичну фіксацію її артефактів тощо.

Про потребу влаштування виставок також багато писали Івана Іванець і Василь Пачовський. Те, що виставкові експозиції, присвячені УСС, масово відвідували люди, на думку Василя Пачовського засвідчувало, що український народ сприймав їх як *«цілющий лік на душу»*. У слухності цієї думки не відмовиш...

Список використаної літератури

1. Федунь М. Р. Вітчизняна мемуаристика в Західній Україні першої половини ХХ століття: історичні тенденції, жанрова специфіка, поетика. Монографія. Івано-Франківськ: Вид-во Прикарпат. нац. ун-ту ім. В. Стефаника, 2010. 452 с.

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ
ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ
ЛАБОРАТОРІЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ДОСВІДУ ТА ЕТНОПЕДАГОГІКИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА
НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ УКРАЇНОЗНАВСТВА
КИЇВСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

УКРАЇНОЗНАВСТВО ТА ЕТНОПЕДАГОГІКА: ВИТОКИ, СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ШКІЛЬНИЦТВА НА ТЕРЕНАХ ПРИКАРПАТТЯ

29 травня 2024 року
Матеріали
обласної педагогічної науково-практичної конференції

Авторка ідеї та упорядниці Лідія Максим'як
Коректори Ольга Шегда, Наталія Гой

Івано-Франківський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти,
площа Міцкевича, 3, Івано-Франківськ, Україна, 76018
Тел.: (0342) 53-24-93
E-mail: mail@oippo.if.ua
Сайт: <https://www.ippo.if.ua/>